Direktoratet for **naturforvaltning**

Notat 2001 - 5

Friluftsliv i mulighetenes land. Landskonferanse Friluftsliv

Trondheim 6. – 8. juni 2001

Miljøsamarbeid

Naturområder og arealbruk

Dyr og planter

Friluftsliv

Friluftsliv i mulighetenes land.
Landskonferanse Friluftsliv

Trondheim 6. – 8. juni 2001

Notat 2001-5

Utgiver:
Direktoratet for naturforvaltning
Dato: 1. desember 2001

Antall sider:
83

Emneord:
Friluftsliv, Ny Stortingsmelding, By- og tettstedsnære marker

Keywords:
Outdoor recreation, areas near cities and villages

Bestilling:
Direktoratet for naturforvaltning
7485 Trondheim
Telefon: 73 58 05 00
Telefaks: 73 58 05 01
http://www.dirnat.no/publikasjoner

TE: 923

Refereres som:
Direktoratet for naturforvaltning, 2001. Friluftsliv i mulighetenes land. Landskonferanse Friluftsliv. Notat 2001-5.

Ekstrakt:
Friluftskonferansen i 2001 var den femte i rekken av slike konferanser. Hovedtema på konferansen var presentasjon av en ny stortingsmelding om friluftsliv og utfordringer knyttet til by- og tettstedsnære markaområder.

Konferansen er et møtested for friluftslivsmyndigheter, organisasjoner og andre som arbeider med friluftsliv på ulike nivå. Konferansen arrangeres hvert 3. år.

Hovedmålet med landskonferansen er å sette friluftsliv på dagsorden, løfte friluftsliv som viktig samfunnsfaktor og bidra til faglig og friluftslivspolitisk utvikling.

Konferansen i 2001 ble arrangert av Direktoratet for naturforvaltning, Friluftsrådenes landsforbund og Friluftslivets fellesorganisasjon i samarbeid med Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og Trondheimsregionens friluftsråd.

Abstract:
The conference on outdoor recreation held in the year 2001, was the 5.th. conference on this theme. The main focus on the conference was the new white paper on outdoor recreation and challenges concerning areas near cities and villages.

The conference is an important meeting place for outdoor recreation authorities, organisations and others working with outdoor recreation on different levels. The conference is held every third year.

The aim of the conference is to put outdoor recreation on the agenda, put focus to outdoor recreation as an important factor in our society, and forward the development of both the subject and the outdoor recreation politics.

Forsidefoto: Kirsti Jaråker

FORORD

Landskonferanse for Friluftsliv har vært arrangert hvert (2.) 3. år siden 1990 (1990, 1992, 1995 og 1998). Årets konferanse, den femte i rekken, var lagt til Trondheim og med Trondheims nærområder, Bymarka og Estenstadmarka som ekskursjonslokaliteter.

Hovedmålet med landskonferansene er å sette friluftsliv på dagsorden, løfte friluftsliv som viktig samfunnsfaktor og bidra til faglig og friluftslivspolitisk utvikling. Landskonferansene skal være en brei møteplass for alle som arbeider med friluftsliv; fra sentralt til lokalt nivå, i frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter. Denne konferansen samlet ca. 200 personer fra frivillige organisasjoner, kommuner, friluftsråd, fylkeskommuner, fylkesmannsembeter, forskningsinstitusjoner og sentrale myndigheter.

En ny stortingsmelding om friluftsliv, St.meld. nr. 39 (2000-2001) Friluftsliv. Ein veg til høgare livskvalitet ble lagt fram 27. april 2001. Det var naturlig å vie innholdet i denne oppmerksomhet på konferansen, både generelt og med fokus på enkelte tema. Meldingen ble presentert gjennom konferansens første innlegg som ble etterfulgt av en paneldebatt. Utfordringer knyttet til ivaretakelse og forvaltning av bymarker var tema for plenumsforedrag og flere av befaringene. I tillegg var de tre følgende tema viet oppmerksomhet gjennom tre parallelle seminarer avslutningsdagen; Friluftsliv i et helseperspektiv, Idretts- og friluftspolitikk – to sider av samme sak? og bymarksforvaltning.

Konferansekomiteen ble ledet av Elisabeth Sæthre fra Direktoratet for naturforvaltning, og besto for øvrig av Harald Tronvik, Friluftslivets fellesorganisasjon, Kari Kveseth, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Heidi Fossland, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Arnfinn Weiseth , FRIFO Sør-Trøndelag, Kirsti Jaråker, Trondheimsregionens friluftsråd og Trondheim kommune og Morten Dåsnes, Friluftsrådenes landsforbund. Trondheim kommune var vertskap for konferansemiddagen på Lavollen og hadde sammen med Trondheimsregionens friluftsråd, Sør-Trøndelag fylkeskommune og fylkesmannen i Sør-Trøndelag ansvar for befaringer og kulturelle innslag. Friluftsrådenes Landsforbund hadde sekretariatsansvaret for konferansen.

Direktoratet retter en stor takk til alle dem som gjennom planlegging, gjennomføring og deltagelse bidro til en vellykket konferanse.

Ola Skauge
Direktør Naturbruksavdelingen

1 Presentasjon av Stortingsmelding nr. 39 (2000-2001) Friluftsliv - Ein veg til høgare livskvalitet

Espen Koksvik, rådgiver, Miljøverndepartementet

Prolog
Den danske filosofen Søren Kierkegaard sier det slik:
"Tap for all del ikke lysten til å gå.
Jeg går meg til det daglige velbefinnende hver dag
og går fra en hver sykdom.
Jeg går meg til mine beste tanker,
Og jeg kjenner ikke en tanke så tung at man ikke kan gå fra den.
Når man slik fortsetter å gå -
så går det nok !"

Innledning
Kjære friluftslivsvenner, arrangør, ordfører, fylkesordfører og fylkesmann!
Mange takk for invitasjonen!
Som dere har forstått, så har Miljøvernministeren beklageligvis måttet melde avbud og jeg er, i egenskap av koordinator for arbeidet med stortingsmeldingen om friluftsliv, blitt bedt om å ta hennes plass.

Jeg skal etter beste evne og så langt min rolle tillater det, redegjøre for stortingsmeldingens faglige og politiske budskap, lytte til og forsøke å svare på innspill fra dere. Jeg ber om forståelse for at jeg dog ikke kan tre inn i den politiske rollen. Den vil bli ivaretatt av kommunalråd Anne Sophie Hunstad fra Arbeiderpartiet her i Trondheim. Vel, nok om det. Budskapet og utfordringene er de samme !

Jeg har fått én time til å presentere hoved-linjene i Regjeringens forslag. Men, god tid til tross, så blir det likevel et tverrsnitt dere får i denne omgang. Debattrunden etter lunsj gir imidlertid anledning til å utdype de temaene dere er særskilt opptatt av. Spesielt interesserte vil finne de viktigste anbefalingene samlet i meldingens kap. 2. og anbefalinger knyttet til hvert enkelt tema er å finne til slutt i hvert kapittel.

Mitt syn er at meldingen bør ses som en helhet og kan anbefales som sommerlektyre. Det viktigste er tross alt at den tas i bruk til de formål og ved de anledninger som byr seg, nå fram til Stortinget skal behandle den, og for den saks skyld også etter den tid.

Bakgrunn og premisser
Regjeringen la i statsråd 27. april i år fram for Stortinget en melding om friluftslivet - den andre i norsk historie - og har valgt å gi den undertittelen "Ein veg til høgare livskvalitet". Meldingen er utarbeidet på bakgrunn av vedtak fattet i Stortinget i desember 1999 der regjeringen ble bedt om å foreta en gjennomgang av denne politikken og fremme en ny friluftsmelding i løpet av inneværende stortingsperiode.

Den første stortingsmeldingen om friluftsliv (St. meld. nr.40: 1986-87) ble behandlet høsten 1988. Den definerte friluftsliv som "opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse". Målsettingen var å fremme det enkle friluftslivet - for alle, i dagliglivet og i harmoni med naturen.

Det er slett ikke noe havarert eller antikvarisk tema vi nå justerer politikken for. Men snarere et friluftsliv med nye utfordringer i et mer globalisert, flerkulturelt, individrettet og kommersialisert Norge. Et Norge der familiestrukturen og vår livsstil er i endring og med en befolkning der bl.a. andelen eldre og andelen med annen etnisk opprinnelse er økende. Vi er blitt mer fremmede for naturen og vår daglige fysiske aktivitet er avtagende.

Underveis i arbeidet med denne meldingen har Stortinget gitt uttrykk for spesielle forventninger til den nye politikken. Under behandlingen av St. meld. nr. 8 (1999-2000) "Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand" høsten 2000 vedtok Stortinget bl.a. nye nasjonale mål for friluftslivet. De to første målene er aktivitetsorientert og har til hensikt å fremme selve utøvelsen av friluftsliv, mens de to neste skal bidra til å dekke friluftslivets arealbehov.

Regjeringen vil ha et romslig og miljøvennlig friluftsliv

Forskning tyder på at voksne nordmenn har et sterkt forhold til friluftsliv. Dette forholdet går på tvers av kjønn, alder, utdanning og bosted. Friluftslivet scorer høyt både med hensyn til interesse, verdsetting og faktisk utøvelse. Av Norsk Gallups natur- og miljøbaromter fra januar i år går det fram at 86 % av de spurte mener de er interessert i friluftsliv eller aktiviteter ute i naturen, mens 70 % har et ønske om å være mer ute i naturen enn de er i dag.

Det er ikke statistisk belegg for å fastslå noen dramatisk rekrutteringssvikt blant ungdommen. Snarere skjer det en gradvis dreining i måten friluftslivet utøves på, både i befolkningen generelt og blant ungdommen spesielt. Men, vi ser urovekkende tegn på at innendørs, stillesittende og kommersielle tilbud frister oss til en mer fysisk passiv fritid. Vi registrerer også at de yngre som ønsker å tilbringe fritiden utendørs, har andre motiver og andre vaner enn den klassiske, norske friluftslivsutøver. Dette er en klar utfordring!

I meldinga holder vi fast ved kjernen i den opprinnelige definisjonen av friluftslivet. Ikke minst som grunnlag for hvilke typer aktiviteter miljøvernmyndighetene skal ha ansvar for. Vi vil imidlertid ha et mer romslig friluftsliv der en er åpen for flere motiv og flere former for utøvelse. Framtidas friluftsliv må ikke nødvendigvis utøves i fritiden, være spesielt enkelt, tradisjonelt, strabasiøst eller langvarig. Det sentrale er at friluftslivet er miljøvennlig og helsefremmende og at det evner å friste nye generasjoner og grupper av befolkningen til fysisk aktivitet i kontakt med naturen.

Friluftslivet bidrar til en bærekraftig utvikling

En slik overordnet målsetting for samfunnsutviklingen krever at miljøutfordringene blir tatt alvorlig. Men, til nå har vi kanskje i for stor grad vurdert disse etter en lineær målestokk. Øystein Dahle i DNT har lansert en alternativ, syklisk tilnærming som viser hvordan de ulike elementene griper over i hverandre.

Den neste framstillingen illustrerer hvordan friluftslivet kan bidra til en bærekraftig utvikling. Uten at folk har en akseptabel livskvalitet, relevant kunnskap om miljøutfordringene og et nært forhold til naturen, er det vanskelig å lykkes i dette arbeidet. Å sikre friluftslivet som et middel til en bærekraftig utvikling, forutsetter at vi legger vekt både på å sikre allemannsretten, sikre attraktive arealer og at vi motiverer til utøvelse. Vi er overbevist om at det er en sammenheng mellom folks livskvalitet og deres holdning til miljøspørsmål. Noen hevder at dette mangler dokumentasjon og er betydelig overdrevet - andre er av den oppfatning at dette er en forsømt og undervurdert vei.

Regjeringen vil ha et friluftsliv som bidrar til livskvalitet og helse

I forskningsprogrammet "Miljøbetinget livskvalitet" ble det bl.a. spurt om hva folks syntes var vesentlig med tanke på "det gode liv". 19 av 20 nordmenn svarte naturen. Studier av hva folk søker når de utøver friluftsliv bekrefter at det nettopp er de opplevelsene som gir økt livskvalitet, så som naturens stillhet, fred og ro, det å komme ut i frisk luft og vekk fra støy, forurensning, mas og stress. Blant de verdier i livet nordmenn mener de trenger for å oppnå et bedre liv blir bedre helse, mer fritid og flere naturopplevelser høyt verdsatt. Tar vi en nærmere kikk på hvilke holdninger og verdier folk assosierer med friluftslivet, så ser vi at det er svært stor enighet om at "friluftsliv fører til at folk får positive verdier" og at "friluftsliv er en viktig del av barneoppdragelsen". Mindre enn 20 % av de spurte i denne undersøkelsen som Østlandsforskning gjennomførte her i Trøndelag i 1999, mente verdien av friluftsliv er sterkt overdrevet i Norge eller er gammeldags.

Det er i dag en utbredt oppfatning at helsearbeid ikke lenger bare er en kamp mot livstruende sykdommer. Det er også en kamp mot uheldige trekk ved samfunnsutviklingen. I en rapport fra WHO slås det fast at sykdom med få unntak kan forebygges ved å endre forhold som livsstil og miljø. WHOs helsebegrep omfatter både kroppslig, sjelelig og sosialt velvære. Friluftslivet kan bidra på alle disse områdene og sammenhengen kan framstilles slik:

Helseområde	MEDVERKNAD FRÅ FRILUFTSLIVET
Kroppsleg	Fysisk utvikling (uthald, styrke, motorikk osv.) Vektregulering Førebyggjer sjukdom og skade Fleksibel belastning og lite skadar
Sjeleleg	Møte med natur- og kulturmiljø Høve til å utfordre eigne grenser Ro, refleksjon, ettertanke, verdiavklaring
Sosialt	Samvær Samhandling

NOU 1998:18 «Det er bruk for alle» slår fast at «…folkehelsearbeidet i større grad har vært orientert mot å fjerne risikofaktorer, enn å satse på den positive siden, nemlig å bygge opp ressursene i befolkningen». Videre heter det at de positive sidene må vektlegges i langt større grad enn til nå, og at strategier for livsmestring i sunne lokalmiljøer vil være av størst betydning for den helsefremmende dimensjonen i folkehelsearbeidet. I et samfunn som nytter store ressurser på reparerende helsetiltak, er det en utfordring å utforske og utnytte det potensialet friluftsliv og naturkontakt tilbyr i langt større grad enn i dag.

Regjeringen vil styrke friluftslivet blant barn og unge

Barn lærer lettest gjennom praktiske erfaringer og barn som ferdes i natur utvikler gode motoriske og sosiale evner. Erfaringer fra prosjekter i Oslo-regionen viser at friluftslivstilbud også er en egnet vei til å bryte ned grenser mellom ungdom med ulike etnisk bakgrunn.

To av de fire nasjonale resultatmålene våre har som nevnt, særskilt fokus på barn. Barn og unges oppvekstvilkår er også et hovedfokus for
Regjeringen. Skal vi holde oppe friluftslivet som en viktig fritidsaktivitet også i framtida, må kommende generasjoner få naturopplevelser og anledning til å utvikle ferdigheter som gjør at de selv ønsker og er i stand til å ferdes i skog og mark.

Regjeringen vil styrke arbeidet med motivasjon og stimulering til friluftsliv for barn og barnefamilier, med særlig vekt på de som i dag ikke, eller kun i liten grad tar del i friluftsliv og fysisk aktivitet. De viktigste tiltakene på dette feltet er :

- Å styrke barn og unges muligheter til å utvikle seg fysisk, mentalt og sosialt gjennom å leke i, ferdes i og oppleve natur
- Å videreføre og forsterke satsingen på informasjons-, aktivitets- og opplæringstilbud i friluftsliv der barn og familier er målgruppe
- Å styrke arbeidet med motivasjon og stimulering til friluftsliv ved å øke tilskuddene til aktivitetstiltak i regi av friluftslivsorganisasjonene
- Å gjennomføre kompetanseoppbygging i kommunene der en generelt setter fokus på verdien av friluftsliv og spesielt verdien for barns helse og utvikling
- Å gjennomføre en nasjonal satsing på uteaktiviteter i barnehager, skoler og skolefritidsordninger.

Regjeringens langtidsprogram for perioden 2002-2005 (St. meld. nr. 30) og den kommende stortingsmeldingen om barn og ungdom, bygger opp under friluftslivsmeldingens ambisjoner på dette feltet.

Friluftspolitikken skal bygge på allemannsretten. Derfor vil vi bl.a. fortsette arbeidet med å gi folk bedre muligheter til friluftsliv i strandsonen.

Av alle de viktige områdene for friluftslivet, er deler av strandsonen langs kysten utsatt for et særskilt stort press. Regjeringen vil sikre og videreutvikle potensialet for friluftsliv i strandsonen med særlig vekt på kyststrekningen fra svenskegrensen til og med Hordaland og i og ved byer og tettsteder. De viktigste tiltakene er:

- Å videreføre strandsonesatsingen med informasjon, juridisk hjelp til kommunene og arealdokumentasjon, bl.a. av ulovlige stengsel

- Sette av midler til å sikre allmenn tilgang til viktige områder langs kysten fra svenskegrensa til og med Hordaland og i enkelte områder lengre nord.
- Å begrense ytterligere bygging i strandsonen og fremme forslag om endringer i plan- og bygningsloven. Regjeringen vil følge opp planlovutvalgets forslag til endring av dispensasjonsregelen.
- At eksisterende adkomst til strandsonen ikke blir vesentlig dårligere ved utbyggingstiltak.
- Arbeidet med kystleder og -stier er viktig for å bedre tilgjengeligheten langs kysten. Regjeringen vil medvirke til å videreføre dette arbeidet.
- Drifts- og skjøtselsordningene for friluftsområdene langs kysten vil bli videreutviklet. Statens naturoppsyns samordnende rolle i skjærgårdstjenesten vil bli styrket.
- Allmenne friluftslivsinteresser vil bli tilgodesett når statlige eiendommer som ikke lenger er i bruk til det opprinnelige formål, skal avhendes. Dette er særlig aktuelt når det gjelder forsvars- og fyreiendommer.

Regjeringen ønsker dessuten å opprettholde og styrke allemannsretten som et fundament for friluftslivet i Norge ved bl.a. å:

- Gjennomgå og gjøre nødvendige endringer i friluftsloven for å klargjøre og styrke allemannsretten, bl.a. foreslå en ny regel i friluftsloven om ferdsel i strandsonen der avstanden mellom sjø og hytter er mer enn 25 meter
- Styrke bruken av allemannsretten ved med jevne mellomrom å gjennomføre informasjonskampanjer om rettigheter og plikter

I stortingsmeldingen varsler altså Regjeringen at den vil styrke allemannsretten som et fundament for friluftslivet i Norge. I denne forbindelse vil det bli informert om allemannsretten ved med jevne mellomrom å gjennomføre informasjonskampanjer om retter og plikter.

Som et ledd i dette arbeidet har strandsoneprosjektet utarbeidet en brosjyre om allemannsretten. Brosjyren heter: "Bruk allemannsretten i strandsonen, men husk…" Tittelen gjenspeiler formålet, nemlig å holde et like stort fokus på pliktene som på rettighetene. Mange synes nemlig at informasjon om allemannsretten de siste årene noe ensidig har fokusert på allmennhetens rettigheter.

Det skal påpekes at det å holde et høyt fokus på allmennhetens plikter verken er et resultat av lov- eller forskriftsendring eller et resultat av en holdningsendring fra det offentliges side. Pliktene har alltid vært en del av allemannsretten og er nedfelt i friluftsloven på samme måte som rettighetene. Brosjyren må derfor oppfattes som et ledd i å tilby allmennheten et mer balansert syn på innholdet i retten.

Ordet "plikter" er et belastende uttrykk. Det fokuserer på noe negativt og er derfor ikke brukt i brosjyren. Det er viktig å være klar over at uttrykket i tillegg til plikter i vanlig forstand også omfatter vanlige høflighetsnormer. Stikkord i denne forbindelse er høflighet, romslighet og toleranse.

Brosjyren, som er lagt ut i konferanselokalet, er helt ny og presenteres for først gang her i dag. Den vil bli distribuert slik at den er tilgjengelig for folk når de har bruk for den. Den er lagd i et lite og hendig format for lett å kunne få plass i en sekk eller en baklomme.

Brosjyren er ikke uttømmende. De som er interessert i å lese mer kan finne dette ved å følge anvisningen i brosjyren og gå inn på strandsoneprosjektets nettsted som ligger på DN`s hjemmeside. Det vil her ligge utfyllende informasjon både om rettigheter og plikter.

Strandsonen er utvilsomt et pressområde hvor mange interesser strides om å vinne frem. Ingen interesse kan ensidig fokusere på egen virksomhet, uten å se sin plass i et større perspektiv. For å unngå konflikter må alle føle et ansvar for å innordne seg etter hverandre. Allmennheten må ta sin del av ansvaret.

<u>Regjeringen vil øke innsatsen for å sikre friluftslivets natur- og kulturgrunnlag</u>

Å sikre og utvikle gode muligheter for friluftsliv i nærmiljøet, innebærer å legge vekt på de arealene som er lettest tilgjengelig for alle grupper i befolkningen. Dette gjelder bl.a. grøntstrukturen, deler av kulturlandskapet, bymarkene og deler av strandsonen. Flere av disse utfordringene er

drøftet i "Planlovutvalgets" første innstiling (NOU 2001:7). Den er nå ute til alminnelig høring og vil bli fulgt opp med forslag til lovendringer i en påfølgende utredning. Som dere sikkert kjenner til bor ca. 75% av Norges befolkning i byer og tettsteder. Jeg ser det derfor som viktig at vi tilrettelegger for at folk kan drive friluftsliv og rekreasjon der de bor og oppholder seg til daglig. Naturen i byer og tettsteder, eller grønnstrukturen- er lunger og korridorer inne i eller inntil de utbygde områdene og som utgjør en vev av store og små naturpregede områder. Den danner en overordnet struktur på linje med transport- og bebyggelsesstrukturen. Grønnstrukturen kan være mer eller mindre sammenhengende og bestå av ulike typer grønne områder med ulike funksjoner og innhold. De fungerer som selvstendige areal for turer, lek og opphold, som del av et miljøvennlig transportnett innenfor byen og som transportåre ut til markaområdene , strandsonen og det bynære kulturlandskapet.

Folk har behov for å kunne oppholde og bevege seg i arealer med ulike funksjoner og innhold. Grønnstrukturen dekker blant annet folks behov for stillhet og ro i en ellers travel og stresset hverdag. I Norges byer er vi i en ganske unik situasjon ved at vi fortsatt har naturrester som gir verdi for folks mentale og fysiske helse og gir levevilkår for det biologiske mangfoldet på stedet. Grønnstrukturens innvirkning på lokalklima og luftkvalitet bidrar til bedre helse, i tillegg til at folk kan drive fysisk aktivitet i turdragene og gang- og sykkelstiene som ofte legges i og i tilknytning til grønnstrukturen.

Markaområdene ved våre byer og tettsteder er blant de viktigste friluftslivsområdene i landet. Vi ønsker en sterkere vektlegging av natur-, kulturminne- og friluftslivshensyn i de by- og tettstedsnære markaområdene. Arbeidet med sikring, tilrettelegging og skjøtsel av slike friluftsområder skal videreføres.

For å sikre at vi opprettholder mulighetene for å drive friluftsliv i by er det viktig at bykommunene legger planer for byutvikling, grønnstruktur og miljøvennlig transport innenfor sine grenser. For å forbedre miljøforhold, bo- og levekår i eget byområde bør bykommunen utarbeide *planer for en miljøvennlig bystruktur*, som ledd i regionale areal- og transportplaner eller i egen kommuneplanlegging. Kommunene kan selv redusere ulemper fra bilbruk ved systematisk å tilrettelegge og styrke miljøvennlig transport, ved å bygge opp rundt kollektivakser og knutepunkter og ved å redusere krav til parkering.

Som et ledd i arbeidet med miljøvennlig og helsefremmende byutvikling vil Regjeringen gå foran i arbeidet med å fremme sykkelen som bytransportmiddel. Sammenhengende og trygge sykkelvegnett, bedre framkommelighet for syklistene, rutiner for systematisk innsamling av data om sykkeltrafikk, utvikling av mer effektive verktøy for planlegging av gode anlegg for sykkeltrafikk - og sist, men ikke minst; mobilisering av offentlig, privat og frivillig innsats med sikte på å få flere over på sykkel, er noen av tiltakene Regjeringen vil satse på. Det må skapes en sykkelkultur i Norge !
Bykommunene Trondheim og Drammen og Rogaland fylkeskommune har vist at det er mulig å få til noe på dette feltet. Her i byen bruker nå flere sykkel enn buss - faktisk oppgir 18 % at de vanligvis sykler til og fra jobb eller skole. I Drammen ble det nylig lansert en bysykkelordning og der oppgir 6 av 10 innbyggere at de vil sykle til jobben dersom sykkelvegene blir bedre. Sist søndag åpnet miljøvernministeren den norske delen av sykkelruten rundt Nordsjøen, i Østfold. Tiltaket er et viktig ledd i det internasjonale samarbeidet mellom fylkene som grenser til Nordsjøen, og Rogaland har stått ved roret pva. Norge i dette unike EU-prosjektet.

<u>Regjeringen vil bedre adgangen til jakt og fiske</u>
Vi har særlig ønsket å bedre vilkårene for sportsfiske etter innlandsfisk for barn og unge ved bl.a. å:

- Gjøre sportsfiske etter innlandsfisk lettere tilgjengelig og rimeligere ved å fjerne fiskeravgiften
- Og å utvide muligheten til gratis fiske for barn og unge slik at det gjelder fram til de blir 18 år.

I komitéinnstillingen til St. meld. nr. 24 (2000-2001) "Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand" som ble tilgjengelig 1. juni, fremmes det allerede nå forslag om å avvikle den statlige fiskeravgiften for innlandsfiske. Partiene knytter ulike betingelser til forslaget og disse dreier seg, naturlig nok, om hvordan en skal

takle bortfallet av omlag 12 øremerkede millioner kroner til fremme av fritidsfiske i Norge.

For øvrig vil vi videreutvikle allmennhetens jakt- og fisketilbud gjennom de driftsplanprosser som allerede er godt igang. Inntekter fra jakt og fiske er viktig for rettighetshaverne og landbruket. I noen tilfeller bør en kunne hindre urimelig høye priser. Derfor har vi foreslått å skaffe hjemmel til å fastsette maksimalpriser på jakt og fiske også på privat grunn. En slik hjemmel skal brukes med varsomhet der hvor jakt og fiske inngår i kombinasjon med overnatting, guiding og andre typer tjenester.

Jaktdeltakelsen fra 1970-tallet og fram til i dag har vært forholdsvis stabil. Nyere tall fra Jegerregisteret viser imidlertid en økning over de to siste årene. Antallet kvinnelige jegere hadde en gledelig økning med over 11 % fra forrige måling - og vi har nå omlag 9.000 aktive, kvinnelige jegere. Fortsatt er imidlertid mennene i klart flertall. Sportsfiske etter innlandsfisk har også økt i omfang den senere tiden etter en liten nedgang på 80-tallet.

Regjeringen vil utvikle en miljøtilpasset hyttepolitikk

Den forrige friluftslivsmeldingen la til grunn at alle som ønsket det, skulle kunne eie eller disponere hytte. Nå har vi imidlertid fått nye utfordringer. Utviklingen av hyttenes areal- og energibruk, særlig i fjellet reiser spørsmål om behovet for en miljøtilpasset hyttepolitikk, også av hensyn til konflikter med natur og friluftsliv. Miljøvernministeren har tatt initiativ til å få fram et bedre kunnskapsgrunnlag på dette feltet og vil utvikle en slik politikk gjennom en bred dialog og i samarbeid med lokale myndigheter. I løpet av sommeren vil Norsk Institutt for Naturforskning legge fram en tilstandsrapport om ulike miljømessige, bygningsmessige og lokaløkonomiske aspekter ved hyttebygging i fjellområdene. Den vil danne grunnlag for det videre arbeidet på dette feltet.

Regjeringen vil bedre friluftslivstilbudet for funksjonshemmede

Det synes å være allmenn tilslutning fra funksjonshemmedes miljøer om hovedlinjene i friluftslivspolitikken. Regjeringen vil legge til rette for utvidet samarbeid for å bedre funksjonshemmedes muligheter til å drive friluftsliv. Vi vil dessuten etablere en arbeidsgruppe med representasjon fra funksjonshemmedes organisasjoner for å få til bedre tilrettelegging av friluftsliv for funksjonshemmede i norsk natur og i verneområder. Ved kåringen av "Årets friluftslivsområde" i september i år vil hovedkriteriet nettopp være tilgjengelighet for funksjonshemmede.

Sist, men ikke minst, vil

Regjeringen styrke de frivillige organisasjonene og overføre flere oppgaver og ansvar til kommunene

Den sterke oppslutningen norsk friluftsliv har i befolkningen hadde vært utenkelig uten den innsats organisasjonene gjør for å tilrettelegge og stimulere til aktivitet på lokalplanet. Gjennom sin organisering på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå medvirker de også til at det offentlige når sine mål ved at de er diskusjonsparter, pådrivere og korrektiv til politikken på dette feltet. Regjeringen vil bl.a.:

- Styrke organisasjonenes muligheter til å aktivisere flest mulig til friluftsliv
- Støtte organisasjonenes muligheter til å medvirke i arealplanleggingen.

Som et ledd i en desentralisering av miljøvernpolitikken foreslår vi også å legge flere oppgaver innen friluftslivet til kommunene. Regjeringen vil bl.a.:

- I større grad legge til rette for at kommunene kan løse viktige oppgaver for friluftslivet
- Legge flere av hjemlene friluftsloven gir til å fremme og regulere friluftslivet til kommunene.

Siktemålet med en økt satsing på kommunene i miljøvernarbeidet er å få et bedre tilpasset, lokalt miljøvern med økt ansvar og frihet til kommunene. Videre er det behov for å vitalisere lokaldemokratiet slik at den lokalpolitiske innflytelsen på miljøvernfeltet blir betydelig sterkere. Pr. i dag har mer enn 250 kommuner sluttet seg til Fredrikstaderklæringen. Bak dette ligger et ønske om å arbeide for en bærekraftig utvikling bl.a. gjennom lokal Agenda 21-innsats. I perioden 17.-19. oktober i år vil nærmere ett tusen ildsjeler delta på konferansen "Synergi-21" i Stavanger. Dette blir en viktig møteplass for kommuner, frivillige organisasjoner og næringsliv. På dagsorden står bærekraftig utvikling lokalt og nasjonalt og konferansen vil være en

milepæl i den norske prosessen fram mot den nye FN-konferansen om miljø og utvikling i Johannesburg i 2002 - 10 år etter Rio-konferansen. Forholdet menneske/natur/kultur er ett av hovedtemaene på konferansen i Stavanger, og det er viktig at vi bidrar til å synliggjøre friluftslivets viktige plass i arbeidet med å gi hver og en et mer "bærekraftig liv".

Avslutning

Verdenssamfunnet har lenge snakket om "bærekraftig utvikling". Vi tror dette vanskelig tilgjengelige begrepet bare kan bli virkelig hvis vi som mennesker lever nettopp "bærekraftige liv". Et bærekraftig liv er et liv vi som individer har kraft til å bære, et liv vi kan være lykkelige med over tid, som kan opprettholdes og utvikles. Uten å bli moraliserende eller pessimistisk, kan det se ut som stadig flere av oss lever på en måte som er i strid med dette. "Dette kan ikke fortsette sånn, dette kan ikke vare, om ett år, to år, om tre år, da skal vi gjøre forandringer og leve annerledes", er et uttrykk som går igjen blant en del av oss. Miljøverndepartementets prosjekt **"07.06.05"**er et frigjørings- og forandringsprosjekt som ønsker å bidra til en frigjøring - denne gangen ikke fra en nasjon, men fra en situasjon. Et bærekraftig liv kan bety litt ulike ting for ulike mennesker i ulike livssituasjoner. Det kan handle om frigjøring fra tidsklemma, fra den aldri hvilende teknologiske tilgjengeligheten, fra det meningsløse forbruket - og for stadig flere barn; en frigjøring fra press og krav som gjør dem til små stressede voksne før de kommer i tenårene. Vi trenger en ny frigjøringsbevegelse som beveger oss i retning den friheten vi egentlig ønsker oss.

Den 7. juni oppfordres hele Norge til å slå av maskinene og ta én times "time-out". Folk oppfordres til å skru av mobiltelefonene, datamaskinene og fjernsynsapparatene, til å legge bort papirbunker og bekymringer - og ta en klokketimes fri fra det hele. Og la det være en begynnelse ……
Paradokset er jo faktisk at det er nettopp tiden som er det største hinderet for folks utøvelse av bl.a. friluftsliv.

Helt til slutt vil jeg få takke alle som har bidratt entusiastisk og konstruktivt i dette over to år lange prosjektet. Vi vet at deres innsats har vært en avgjørende faktor i å sikre kvaliteten på meldingen. Studér den nærmere, diskutér forslagene og ta meldingen aktivt i bruk.

Takk for oppmerksomheten !

2 Gull i grønne skoger – verdier og utfordringer i by- og tettstedsnære marker

Ola Skauge, direktør, Direktoratet for naturforvaltning

Visst finnes det gull i grønne skoger. Det finnes gull i mange grønne skoger, i dobbel forstand, mens andre grønne skoger er drevet med tanke på ensidig gevinst. **I *alle* grønne skoger, heier og fjell finnes varige, verdifulle, og ikke minst fornybare verdier; natur- og kulturverdier som kan oppleves gjennom friluftsliv.** Disse sistnevnte verdiene kan realiseres uten at det i vesentlig grad går utover råstoffproduksjonen i forstlig forstand.

Den sentrale **målsetting** for by- og tettstedsnære skoger, heier og fjell - *marka*, er at de skal være en kilde til livskvalitet gjennom friluftsliv i hverdagen og en kilde til forståelse for den nære sammenhengen mellom natur og menneske.

Dette fordrer at vi:

- Sikrer markaområdene
- Sikrer innhold og kvalitet i marka
- Ivaretar og bedrer forholdene for friluftslivet
- Ivaretar forholdet til ulike andre interesser

Verdier generelt

Verdien av natur for helse og livskvalitet:
Naturen utgjør grunnlaget for menneskenes eksistens. Rent fysisk (ren luft, mat, vann) er mennesket avhengig av naturen, men naturen har også stor verdi for trivsel og livskvalitet. Det er gjort undersøkelser som viser at mennesket reagerer emosjonelt ulikt på henholdsvis natur- og bylandskap. Det er stor preferanse for landskap som inneholder naturelementer framfor urbane landskapselementer. Det er og mye som tyder på at kontakt med natur påvirker hormon og immunforsvar og påskynder tilfriskningsprosessen for syke mennesker. En undersøkelse har vist at sykehuspasienter med utsikt til naturlandskap blir fortere friske enn de som ikke har slik utsikt. Andre undersøkelser viser at personer som har utsikt til natur fra arbeidsplassen sin er mindre plaget av hodepine enn de som ser inn i vegger og bygninger.

Naturen er også den vesentligste arena for fysisk aktivitet. Fysisk inaktivitet er en selvstendig risikofaktor for utvikling av sykdom på linje med risikofaktorer som røyking, ugunstig kosthold og alkoholmisbruk. Naturen er en arena som både gir mulighet for fysisk aktivitet og som i tillegg har kvaliteter som bidrar til mental helse i form av natur- og kulturopplevelser og effekter av sollys og frisk luft. Det er bl.a. dokumentert at sollys virker inn på blodtrykk, søvn og sinnstilstand. Videre byr naturen på et variabelt underlag som utvikler motoriske ferdigheter, styrke og utholdenhet og hindrer belastningsskader.

Naturlandskap og friluftsliv er m.a.o. for gull å regne for befolkningens livskvalitet og helse.

Verdien av natur for en bærekraftig utvikling
Målsettingen om en bærekraftig utvikling krever at alle miljøutfordringer blir tatt alvorlig. Det er ikke mulig å skape en bærekraftig utvikling ved å løse bare en del av utfordringene. Livskvalitet – at menneskene opplever at de har et rikt og meningsfylt liv, er avgjørende for at de skal ha overskudd til å ta ansvar for å løse miljøutfordringene. For svært mange mennesker er friluftsliv en viktig kilde til livskvalitet. Gjennom kjennskap til natur kommer og kunnskap om og omsorg for natur. Det å bli glad i et naturområde skaper engasjement for å ta vare på det samme naturområdet. Friluftsliv er derfor avgjørende for at folk som i liten grad har sitt daglige virke i naturen får forståelse for at deres eksistens er uløselig knyttet til naturen.

Verdien av natur og kulturopplevelser i kombinasjon
Kombinasjonen av naturopplevelser og kulturopplevelser i form av kulturminner og kulturmiljøer bidrar ytterligere til å skape forståelse for den nære sammenhengen det er mellom natur og menneske og menneskets avhengighet av naturen samtidig som det bidrar til å skape identiet og tilhørighet til et område.

Marka

Som område/areal for friluftsliv, natur- og kulturopplevelser har skogene, og særlig de bynære skogene, heiene og fjellene eller "marka" svært stor betydning for så godt som hele Norges befolkning. Rundt 90 % av Norges befolkning driver friluftsliv og de gjør det i gjennomsnitt hver tredje dag. Når så 75 % av Norges befolkning bor i byer og tettsteder innebærer det at de by- og tettstedsnære markaområdene i tillegg til grøntstrukturen, naturen inne i byene og tettstedene, utgjør de aller viktigste områdene for friluftsliv.

Marka er større friluftslivsområder som grenser inn mot byer og tettsteder, og som har direkte atkomst herfra. På grunnlag av bruksomfang er markaområdene blant de viktigste friluftslivsområdene i landet. Randsonen mot tettstedet utgjør de mest brukte områdene, og de som har størst verdi for friluftsliv i hverdagen og derigjennom har størst betydning for helse og livskvalitet. Samtidig er marka ofte stor nok til både heldags- og overnattingsturer. Marka byr på andre typer turer, aktiviteter og opplevelser enn f.eks. grøntstrukturen. Her kan en bl.a. finne mer opprinnelig natur, kulturminner og kulturmiljø i form av gamle boplasser, slåttenger og beiteområder og en har mulighet til å komme bort fra forurensning, støy og mas og oppleve stillhet, frihet og ro.

Viktige områder og strukturer for friluftsliv i og ved byer og tettsteder er ellers en kombinasjon av:
- Grønnstruktur (inkl. grønne bolig-, skole-, og barnehagenære oppholds- og lekeareal).
- Marka
- Bynært jordbrukslandskap
- Områder langs sjø og vassdrag
- Trygge, gode, og trafikksikre gang og sykkelveier

- Områdene er viktige i seg selv, og
- De må i størst mulig grad henge sammen i en kontinuerlig struktur som gir mulighet for miljøvennlig (til fots, med sykkel) sikker, enkel og rimelig tilgang til og mellom alle de ulike områdene - inklusive marka.

Verdier i marka:
Marka gir mulighet for et utall av **aktiviteter** og **opplevelser** knyttet til aktivitetene. Det er mulig å gå tur på turveier, på stier og utenom disse, oppleve blomsterprakt og fuglesang, finne gamle ferdselveier og boplasser, fiske, jakte, sykle, jogge, gå på ski, sitte ved leirbålet osv. De aller fleste sentrale kvaliteter ved friluftslivet kan oppleves i marka – *forutsatt, vel og merke - dersom marka er slik den bør være!*

Mange av aktivitetene kan imidlertid også utøves i andre områder og mange av opplevelsene kan nås andre steder enn i marka. Men – dersom aktivitetene og opplevelsene skal være lett tilgjengelige for folk flest, er marka arenaen. Tidsklemme, sosiale skiller og motivasjon er sentrale trekk ved samfunnsutviklingen som underbygger markas verdi for friluftsliv og derigjennom for befolkningens helse og livskvalitet. At stillhet og frihet kan oppleves på Finnmarksvidda og at det er mulig å gå på ski i Jotunheimen er av liten betydning for flertallet av Hamars, Oslos og Trondheims innbyggere.

Markas **størrelse, sammenheng** og **kvaliteter** må derfor vies nødvendig oppmerksomhet for å sikre markas verdi for friluftsliv. Verdien av store markaområder er særlig knyttet til muligheten for å oppleve friluftslivets mest sentrale kvaliteter; stillhet, frihet og ro. Opplevelsen av villmark og muligheten for å dra på tur over flere dager er også nært knyttet til markas størrelse. Markas øvrige kvaliteter - natur- og kulturopplevelser, mulighet for ulike aktiviteter osv. representerer et vidt spekter med ulik verdi for ulike brukergrupper, men krever også at marka er av en viss størrelse for å kunne tilfredsstille flest mulig brukergrupper. Kravene til kvaliteter og tilrettelegging vil avhenge av om du vil oppleve naturen fra rullestolen, med barnevogn eller sykkel, dra på orrfuglleik, plukke molter, fiske eller dra på tur med barnehagen osv. og ikke alle kvalitetene kan finnes på samme sted.

Status

Tilgangen på natur og områder for friluftsliv varierer mellom de ulike byer og tettsteder, og ingen er helt like. Det gjelder alle former for områder for friluftsliv, fysisk aktivitet og lek i naturen og det gjelder markaområder. En beskrivelse som dekker mange av områdene kan være som følger:

- Svært mange byer og tettsteder har markaområder, der jordbrukslandskapet utgjør viktige områder mellom eller integrert i markaområdene.
- Mange byer har mindre og spredte naturområder, bl a : Tønsberg og Hamar.
- Noen byer og tettsteder har bare jordbruksland som omgivelser, bl a : Stavanger.
- Noen få byer og tettsteder har " rendyrka" markaområder, bl a : Oslo, Drammen og Kristiansand

Klima, friluftslivsmuligheter og tilrettelegging varierer også mellom ulike byer og tettsteder.

- Vinterforhold varierer (muligheter for ski og skøyter)
- Forholdet "landretta" og "sjøretta" friluftsliv varierer
- Områdene har ulik grad av tilrettelegging for friluftsliv

Utfordringer

Det er et vidt spekter av utfordringer knyttet til forvaltningen av markaområdene og til å sikre miljøvennlig tilkomst til disse.

1. Nedbygging må hindres

I byer og tettsteder med tilflytting og press på naturarealene for bruk til utbyggingsformål blir det å hindre nedbygging av marka den største utfordringen. Særlig viktig er det å hindre bygging i markas randområder og markas "fingre" inn mot eksisterende bebyggelse.

Men også i mindre tettsteder med lite byggepress er det viktig med en planmessig utbygging som tar vare på tilgang til marka fra boliger, skoler og barnehager. Selv et lite boligområde kan gjøre mye skade om det plasseres på helt feil plass.

Utfordringene er knyttet til utbyggingspress og herunder både videreutvikling av eksisterende bebyggelse/anlegg og nyetablering, innenfor følgende områder:

- Boligbygging
- Industriutbygging
- Veibygging
- Omdisponering av hytter til boliger
- Utvikling/bygging av større idrettsanlegg
- Større tekniske innstallasjoner

2. Bevaring og utvikling av markas opplevelseskvaliteter for friluftsliv

Naturmiljøet er en forutsetning for friluftslivet og den grunnleggende opplevelsesverdi. Å ta vare på og utvikle naturen som opplevelsesverdi er en grunnleggende utfordring. Det innebærer bl.a. at særlig viktige områder for biologisk mangfold skal ivaretas. Men det innebærer mye mer: at biologisk mangfold som opplevelsesverdi skal utvikles. Tilsvarende utgjør kulturmiljøet viktige opplevelsesverdier, både som kvaliteter i seg selv, men også som historiefortellende og identitetsskapende elementer. Dette gjelder spor etter eldre bebyggelse og ferdselsveger, gamle industriminner som murer etter møller og vassdragsreguleringer osv.

De landskapsestetiske verdiene utgjør tilsvarende grunnleggende forutsetninger for markas verdi for friluftsliv. Utfordringene spenner fra å ivareta hovedlandskapet i marka til å hindre skjemmende sår og inngrep ved tilrettelegging.

Mindre tekniske installasjoner, støyende aktivitet, overdreven tilrettelegging for idrett og friluftsliv og intensivt jordbruk og skogsdrift er eksempler på tiltak i marka som kan bidra til å redusere markas kvalitet for friluftsliv. Innslaget av slike elementer må begrenses og reguleres. Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv, sonering i ulike tilretteleggingskategorier og krav til skogbruket i form av levende skog-standarder er eksempler på tiltak som bidrar til å sikre og utvikle markas kvalitet for friluftsliv.

3. Skogbruket må bli leverandør av gode friluftslivsopplevelser

I markaområder med produktiv skog er ofte skogsdriften den viktigste utfordringen i arbeidet med å bevare markas kvaliteter for friluftsliv. I disse områdene er skogbruket en hovedleverandør av opplevelsesverdier for friluftslivet – både på godt og vondt. I markaområder må skogbruket drives på en slik måte at de gode opplevelsesverdiene dominerer.

Utfordringene er bl.a. knyttet til:

- Valg av hogstform
- Størrelse på hogstfelt
- Landskapsmessig tilpasning av hogstfelt
- Transport og herunder bl.a. utbygging av skogsbilvegnett, kjøreskader i terrenget, framkjøring av tømmer i skiløyper
- Ivaretakelse av spesielt viktige områder for biologisk mangfold og friluftsliv
- Landskapshensyn ved særlig synlige områder, silhuetter osv.
- Skjerming og rydding av stier og turveier
- Markberedning og grøfting
- Landskapsbilde og forurensning knyttet til vann og vassdrag

4. Tilrettelegging for friluftsliv som ivaretar ulike aktivitets- og opplevelsesinteresser

Markaområdene kan utvikles med et mangfold av aktiviteter og opplevelser. Dette kan gi unike tilbud, men også utfordringer. Mange aktiviteter foregår uten problem side om side, men andre konkurrerer om plassen, både i det fysiske rom og i et lydrom. Det er behov for å utvikle en naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv som ivaretar ulike aktivitets- og opplevelsesinteresser.

Det er behov for å utvikle et tilbud til et stort spekter av brukere og interesser og herunder f.eks. både turgåing og skiløping, lange/korte turer, hverdagsturen/søndagsturen/joggeturen, sykling, lek, rullestol og barnevognstraseer, leir-/bålplasser osv.

5. Stimulere til økt friluftslivsaktivitet i marka

Mange markaområder blir brukt mye til friluftsliv, men har likevel et potensiale for økt bruk. Friluftsliv i hverdagen bør utvikles til et sentralt element i helsefremmende arbeid og marka er en sentral arena. I tillegg til skoler og barnehager er de frivillige organisasjonene viktige i det praktiske arbeidet med å stimulere til økt friluftslivsaktivitet. Både skolene, barnehagene og de frivillige organisasjonene bør få bedre rammevilkår for å kunne bidra til økt friluftslivsaktivitet generelt og i marka spesielt. Det er særlig behov for å rette fokus mot dem som i dag er inaktive og mot den daglige/ukentlige hverdagsaktivitet som har størst helseeffekt, dvs. aktivitet som foregår i grøntstrukturen og i de by- og tettstedsnære markaområdene.

Svaret på utfordringene:
Det finnes ikke ett, men mange svar på utfordringene.

- En **markaplan** er et egnet verktøy i forhold til ulike markautfordringer. For noen tettsteder kan det primære behovet være knyttet til noen bestemte tema; f.eks. markagrense, utvikling av stier og løyper, skogsdrift, kanalisering av sykkeltrafikk osv. En **markagrense** er et særlig viktig svar i de områdene der en har størst utbyggingspress. En markagrense skal først og fremst sikre at marka blir bevart som friluftslivsområde og ikke blir ødelagt bit for bit. Men for de fleste byer og tettsteder vil det være såpass brede sett med utfordringer at det bør utvikles mer omfattende planer som omfatter mange tema, brukergrupper, aktiviteter osv. Dette vil særlig gjelde der en har stort utbyggingspress og mange ulike brukergrupper som konkurrerer om plassen i marka. Mange steder vil det være nyttig å utvikle en overordnet og strategisk markaplan for å skaffe et grunnlag for å gå videre med tematiske utfordringer. En innledende kartlegging og analyse av friluftslivsinteressene og andre brukergrupper kan gi svar på hvor omfattende planen bør være for å gi tilfredsstillende forhold for friluftslivet. På grunnlag av markas store verdi for friluftsliv og derigjennom for befolkningens helse og livskvalitet og en bærekraftig utvikling, må en markaplan først og fremst ha som formål å ivareta og utvikle marka som område for friluftsliv. Det er friluftslivet som skaper behovet for de spesielle avklaringer som bør gjøres i en markaplan, ikke vannforsyning eller skogbruket. Samtidig må planen avklare forholdet mellom de ulike brukergruppene, både andre fritidsaktiviteter og næringsbruken, og gi ulike mål og rammer for ulik bruk, brukergrupper og ulike områder/soner. En markaplan bør også omfatte strategier for å **stimulere** til økt friluftslivsaktivitet i hverdagen.

I st.meld. nr. 39 (2000-2001) "Friluftsliv – ein veg til høgare livskvalitet", forutsettes at alle kommuner med by- og tettstedsnære markaområder skal ha en markagrense og en markaplan innen 2006

- Dagens lovverk utgjør et akseptabelt grunnlag for kommunene til å ivareta gode forhold for friluftsliv i markaområdene. Dagens lovverk er ikke til hinder for å gå i gang med markaplanlegging. Likevel er det viktig å gå gjenom lovverket for å forbedre lovgrunnlaget. Det bør gjøres forbedringer i **plan- og bygningsloven**. St.meld. nr. 39 slår fast at regjeringen vil gjøre plan- og bygningsloven til et bedre redskap for å ta vare på natur-, kulturminne- og friluftslivsinteressene i de by- og tettsttedsnære markaområdene. Dette bør bl.a. gjøres gjennom å gi langt bedre muligheter for å gi bindende bestemmelser knyttet til LNF-områdene og herunder bestemmelser som vil innebære å ivareta og bedre forholdene for friluftslivet.

- **Skogloven** bør bli et bedre redskap for å ivareta friluftslivsinteressene generelt og i de by- og tettstedsnære markaområdene spesielt. Loven må få bestemmelser som sikrer friluftslivsinteressene og bestemmelsene må følges opp.

Tilskuddsordninger i skogbruket som er til ulempe for friluftslivet eller bidrar til å skade viktige opplevelsesverdier, bør fjernes, for eksempel tilskudd til skogsbilveier i inngrepsfrie områder og nærturområdene i marka.

- **Levende Skog-standarder** er utviklet til noe som bør bli et verdifullt og nyttig redskap. Det er viktig at disse følges opp og at alle forventer at de følges opp, spesielt i bynære områder. Levende skog-standardene ivaretar langt på veg de naturmiljø-hensyn en bør ta også i bynære skogområder. Men: Det er behov for ytterligere hensyn til friluftsliv i bynære områder. Utfordringer finnes på mange områder, men de er særlig knyttet til:
  - Størrelse på hogsfelt
  - Transport og transportveger
  - Områder med spesielle utfordringer – som randområdene/nærområdene til bebyggelsen, områder med særlige natur- og kulturkvaliteter, markas kjerneområder (herunder 1. "villmarksområdene" og 2. de mest brukte områdene)

- **Politisk bevissthet og vilje** til å prioritere friluftsliv generelt og friluftsliv i de by- og tettstedsnære markaområdene spesielt, er en nødvendig forutsetning for å lykkes i arbeidet med å ivareta friluftslivet. Verktøyet for å ivareta friluftslivsinteressene kan forbedres, men eksisterende verktøy gir også gode muligheter for å prioritere friluftslivsinteressene dersom viljen er til stede, og det trengs vilje både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Ambisjonene i ny stortingsmelding om friluftsliv tilsier en sterkere prioritering av friluftslivsinteressene.

- **Barnehager, skoler og de frivillige organisasjonene må gis bedre rammevilkår** slik at de på en enda bedre måte kan bidra til økt friluftslivsaktivitet.

Markaplan

En markaplan er et sentralt redskap. Direktoratet for naturforvaltning er derfor i gang med å utarbeide en egen veileder/håndbok for utarbeiding av en markaplan, jfr. sesjon 3 fredag.

Overordnet mål

På grunnlag av friluftslivets store verdi for helse, livskvalitet og en bærekraftig utvikling og marka som sentral arena for friluftsliv, må det overordnede mål for markaforvaltning generelt og for en markaplan være **å ivareta og utvikle marka som friluftslivsområde og herunder sikre miljøvennlig tilgang til marka.**

Delmål

Viktige delmål for friluftslivet er:
- å sikre områdene
- å sikre innhold og kvalitet
- å bedre forholdene for friluftslivet
- å sikre variasjon i tilrettelegging og opplevelseskvaliteter mellom ulike delområder, fra urørte områder med stillhet og ro, til områder med breie, gruslagte veier for

rullestoler/barnevogner, og hele spekteret i mellom.

Videre må planen ivareta en rekke delmål knyttet til å ta nødvendig hensyn til andre brukergrupper og samfunnsformål. Viktige grupper kan være:

- grunneiere generelt
- skogbruksnæringa, og de enkelte skogeiere
- vannforsyninga, og de enkelte anlegg
- gårdsbruk
- andre interesser som MÅ være i marka (teleanlegg, noen forsvarsanlegg, idrettsanlegg og idrettsaktivitet osv)
- andre interesser som ER i marka (øvingsområder for forsvaret, massetak, idrettsanlegg, osv)

Analyse

Viktigst av alt med en markaplan er at en gjør registreringer og skaffer seg grundig innsikt i og gjør en analyse av de ulike friluftslivsbrukerne og bruken av marka (herunder turgåing – med og uten barnevogn/rullestol, sykling, skiløping, lek osv.), potensialet som ligger i markaområdene og sammenhengen mellom områder, markas kvaliteter for friluftsliv (stillhet, naturopplevelser, kulturmiljøer osv) og hvordan en på best mulig måte kan ivareta disse interessene og kvalitetene. Analysen må også omfatte strategier i forhold til variasjoner i årstider og tider på døgnet og ulike forhold i ulike deler av byen/tettstedet.

Det er viktig å se grønnstruktur, kulturlandskap og områder langs sjø og vann i sammenheng med marka. Men – det handler ikke om å analysere seg i hjel, men å gjøre de viktige gjennomgangene godt nok i forhold til det nivå en utvikler markaplanen på.
Markaveilederen vil beskrive hvordan en slik analyse kan gjennomføres og en vil der søke å vise eksempler på slike analyser.

En god plan, som følges opp, kan bidra til et målretta arbeid for å ta vare på og utvikle marka for friluftsliv og til å avklare konflikter. Det er derfor ingen grunn til ikke å starte med markaplanlegging straks.

Men ta med som historisk ballast:
Vi begynner ikke med Markaplanlegging nå! Klassiske byplanidealer med grønnstruktur og naturomgivelser har eksistert lenge. I Oslo startet man grøntkorridorplanlegging på 1920-tallet. Mange markaområder har i lang tid vært beskyttet på grunnlag av sin verdi for stedets vannforsyning. Det finnes standarder for utomhusareal (pbl) og markaområder (Statens friluftsråd). Oslomarka er ivaretatt gjennom forskrift etter skogbrukslovens § 17 b. Flere byer har drevet markaplanlegging lenge, bl.a. Trondheim som snart kommer med 3. generasjons plan.

Der en allerede har planer bør en vurdere behovet for revisjon og forbedring.

3 Arbeidet med ny lov om forvaltning av skog

Rådgiver Steinar Bø, Landbruksdepartementet

Arbeidet med en ny skoglov ble startet opp i 1999 etter at St. meld. nr 17 (1998-99) Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren (Skogmeldingen) ble behandlet i Stortinget.

Hovedutgangspunktet i Skogmeldingen er at verdiskapingen fra skogbaserte næringer skal økes og at skogsektoren skal bidra til å løse viktige miljøoppgaver. For å møte disse utfordringene foreslo Regjeringen Bondevik bl. a. å utarbeide en ny skoglov. Regjeringen pekte på at gjeldende skogbrukslov etter hvert er blitt en eldre lov, og at språkbruken, saksbehandlingsregler og rutiner og praktiseringen ikke fullt ut samstemmer med de utfordringer som skal løses. Regjeringen varslet bl. a. innskjerping av foryngelsesplikten, bedre integrering av biologisk mangfold i formålet, grenseoppgang i forhold til andre lover m. m.

Stortinget sa ved behandlingen av meldingen at det er viktig å få til et nytt og funksjonelt juridisk rammeverk og at den nye loven skal være en næringslov basert på prinsippet om frihet under ansvar. Stortinget pekte videre på at loven må gi klare rammer for de miljøhensyn som påhviler skogbruket. Skogens betydning for friluftsliv er bl. a. særskilt nevnt og understreket i et eget avsnitt i næringskomiteens innstilling.

Arbeidet med den nye loven er organisert på en åpen måte. Det er etablert et sekretariat i Landbruksdepartementet og en referansegruppe, der 14 organisasjoner fra skogbruk, skogindustri, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner samt naturvern og friluftslivsorganisasjoner er med. I november 2000 ble det avholdt en større lovkonferanse, som gav innspill til arbeidet. Videre er det innhentet innspill fra fylkesmennene gjennom en fylkesvis dugnad – der det er lagt vekt på å skape en drøftingsprosess med ulike aktører i de enkelte fylker.

Etter planen skal Landbruksdepartementet sende et lovutkast til høring ved årsskiftet 2001/2002, og legge frem en stortingsproposisjon høsten 2002. Dette vil i så fall innebære at forslaget om en ny lov kan behandles i Stortinget våren 2003.

I arbeidet med en ny lov står en overfor en rekke utfordringer. Spørsmål som reises er f. eks. forholdet mellom frihet under ansvar og mer "tvangspregede" bestemmelser som ulike forbuds- og påbudsbestemmelser, avveininger mellom næring og miljø, rammestyring kontra detaljregulering osv. Som et utgangspunkt vil departementet forsøke å redusere antallet bestemmelser kraftig i forhold til gjeldende lov. Dette vil i seg selv innebære en forenkling. I tillegg vil det bli lagt på "klare" bestemmelser, noe som også bør kunne bidra til å forenkling. Et hovedspørsmål blir hvordan Stortingets kommentarer om frihet under ansvar konkret skal komme til utrykk i den nye loven. Mange tar til orde for meldeplikt på skogbrukstiltak. Kan meldeplikt kombineres med frihet under ansvar? I mange sammenhenger vises det til Levende skog og at skogeiernes tar et stort ansvar ved sin frivillige innsats for bedre miljøhensyn. Kan loven f. eks. bygge på forutsetninger om Levende skog og sertifisering?

Miljøprofilen må komme til utrykk i den nye loven på flere måter.

For det første er det naturlig å se nærmere på formålet i gjeldende lov – hvilke endringer kreves, og hvordan kan biologisk mangfold integreres i formålet på en bedre måte enn i dag? Formålet bør i prinsippet reflektere samfunnets syn på skog og skogbruk, og gi signaler om hvilke verdier som er viktige og hvordan de skal vektlegges. Ved formulering av et nytt formål er det en rekke honnørord og vendinger som er aktuelle, slik som f.eks. *bærekraftig utvikling, naturens produktivitet, avkastning, artsrikdom, friluftsliv, verdiskaping, biologisk mangfold, rekreasjon, samfunnsøkonomi, aktivt skogbruk* osv. Den endelige formuleringen vet vi ikke enda, men mange har gitt innspill og forslag som nå videreutvikles.

For det andre vil miljøbestemmelsene komme til utrykk i paragrafer som mer konkret utrykker noe om rettigheter og plikter for skogeierne. Departementet vurderer om det kan være hensiktsmessig å sette klarere grenser for skogeierens miljøansvar, slik en praktiserer det bl.a. i Sverige. Departementet mener videre at bestemmelsene om sårbare skogområder (vernskog etter skogbruksloven) bør videreføres. Det kan også være aktuelt å fornye dagens bestemmelse i § 17 b om områder av stor verdi for friluftsliv og naturvern i retning av en bestemmelse med fokus på skogområder med nasjonalt viktige miljøkvaliteter. Videre er det nødvendig å fortsatt ha bestemmelser om tekniske inngrep; veier o. a. Ut fra forslagene i Skogmeldingen er det dessuten grunn til å vurdere en bedre hjemmel for en miljøforskrift, ikke minst med tanke på at lovteksten bør være enkel og uten for mange detaljer. Eventuelle detaljerte bestemmelser vil da kunne tas i en forskrift, der en lettere kan fange utfordringer som skifter over tid. Departementet ser det som lite aktuelt å inkludere frednings- og vernehjemler, bestemmelser om miljøhensynsområder og detaljerte saksbehandlingsrutiner i loven.

Ut over sommeren 2001 og mot høsten vil arbeidet med en ny skoglov gå inn i en fase hvor det etter hvert vil bli skrevet konkrete tekster til et høringsdokument og til lovproposisjonen. I denne fasen vil lovarbeidet i større grad bli gjenstand for politisk drøfting, og flere departementer blir trukket inn i arbeidet med sikte på en samordning med og eventuelle endringer også i annet lovverk.

Landbruksdepartementet har i den nylig fremlagte miljøhandlingsplanen foreslått å arrangere et seminar om landbruk og friluftsliv. Ofte kommer det innspill, også i forbindelse med lovarbeidet, på at friluftsliv må få ”en større plass”, eller bli ”bedre integrert” i virkemiddelbruken. I lovsammenheng er det av interesse å få mer konkrete innspill om friluftsliv og hvordan dette temaet skal behandles. Det er mulig at det kan bli lagt opp til et seminar/konferanse om landbruk og friluftsliv i høringsperioden, dvs på våren 2002. I så fall vil dette kunne være en arena for friluftslivsinteressene til å gi innspill til departementet.

4 Sesjon 1. Friluftsliv i et helseperspektiv

4.1 Friluftsliv på randen av fornying - konsekvenser i et helseperspektiv

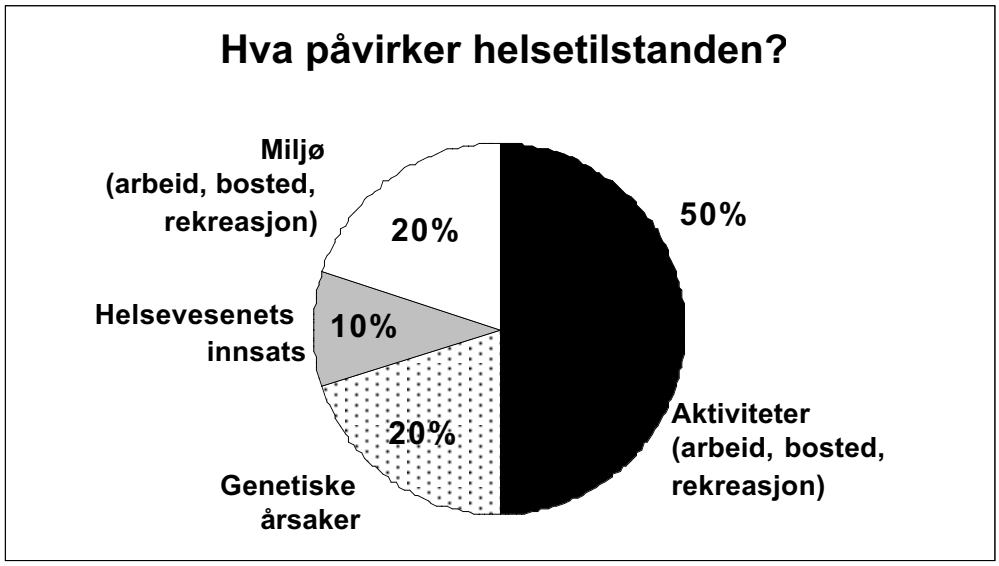
Marit Vorkinn, Østlandsforskning

Friluftsliv og helse

Det er ikke opplagt at folks fritidsinteresser skal være et område som fortjener offentlig innsats og oppmerksomhet, men i Norge har vi nå hatt en offentlig innsats for friluftsliv i flere tiår. For å legitimere denne innsatsen er det brukt i hovedsak to argumenter; At friluftsliv er et middel til å fremme miljøbevissthet og ikke minst; De helsemessige effektene av friluftslivet. I Stortingsmeldinga om friluftsliv fra 86/87 blir det slått fast at friluftsliv ***er*** positivt for folks fysiske og mentale helse, og at friluftsliv derfor forebygger stress og sjukdommer. Også i den nye Stortingsmeldinga om friluftsliv blir helseeffektene vektlagt, og det signaliseres at friluftsliv i større grad enn tidligere må bli brukt som virkemiddel i det helsefremmende og forebyggende arbeidet.

Men en må nok kunne si det slik at den forskningsmessige kunnskapen om friluftslivets helsemessige effekter fortsatt er noe mer begrenset enn den politiske overbevisningen, selv om det på bakgrunn av undersøkelser om fysisk aktivitet generelt, er klart at friluftslivet ***har*** helsemessige effekter. Friluftslivets potensielle helseeffekter er illustret i figur 1. Denne figuren, som stammer fra Verdens Helseorganisasjon, er hentet fra en helt fersk svensk brosjyre om naturens og hagens betydning for helse og livskvalitet (Norling 2001). I følge figuren er vi å i stand til selv å påvirke 70% av de forhold avgjør vår helsetilstand, hvorav fritidsaktiviteter og -miljø er medvirkende faktorer.

Figur 1

Kilde: Norling 2001

Forskning om friluftsliv og helse

Helse har tradisjonelt vært definert som fravær av sykdom. Etter hvert har det utviklet seg en forståelse av helse mer som **velbefinnende** eller **livskvalitet**, og det er lagt mer vekt på individenes egen oppfatning av helsetilstand. Basert på en slik definisjon av helse, er det i Sverige gjennomført en omfattende undersøkelse blant over 11.000 innbyggere i 10 kommuner, der folk ble bedt om å vurdere på egen helsetilstand i forhold til tilfredshet med fritidsaktiviteter, arbeide, boforhold, økonomi og omgangkrets (Norling 1996).

Det viste seg i undersøkelsen at tilfredshet med fritidsaktivitetene i større grad samvarierte med den generelle livskvaliteten enn tilfredshet med arbeidet, boforhold, omgangskrets og økonomi. Også mer spesifikke helsefaktorer som vitalitet og psykisk helse viste seg å samvariere i sterkest med fritidsaktivtetene samt omgangskretsen.

Det neste spørsmålet som ble stilt, var naturlig nok *hvilke* av de 18 typene av fritidsaktiviteter som det ble spurt om som var viktigst. Her var sosial omgang med familie, slekt og venner den fritidssysselen som flest mente hadde en særlig betydning for deres velbefinnende (80% mente dette). Friluftsliv kom imidlertid som en god nr. to på denne listen, som 61% mente hadde stor betydning. (Fiske og jakt var utskilt som en egen kategori).

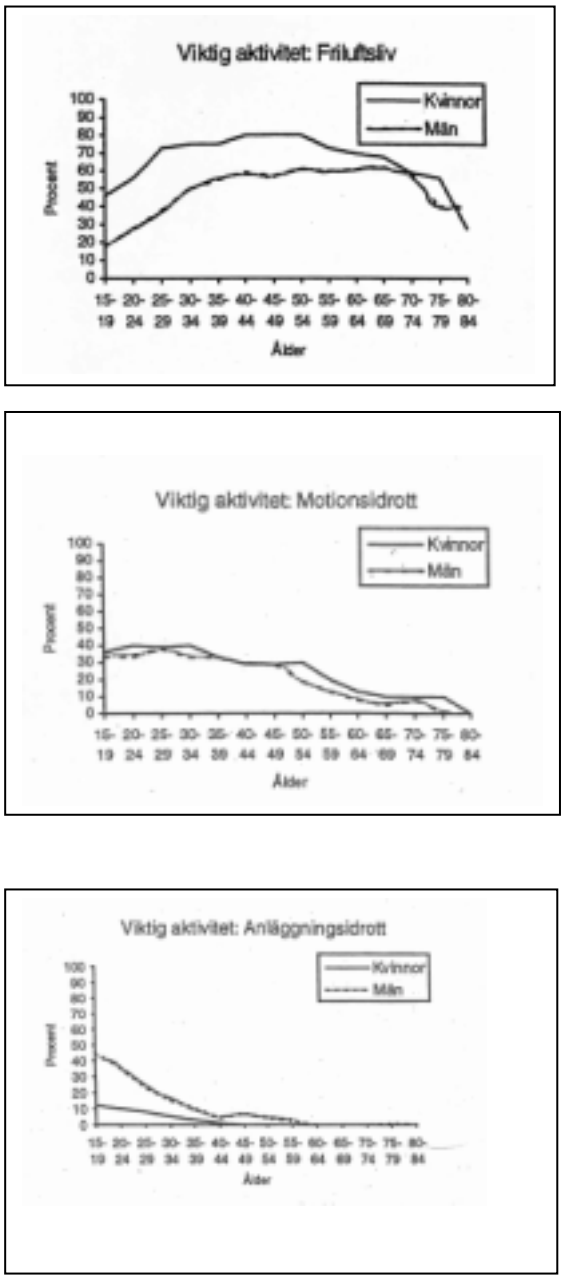
I et helsemessig perspektiv er det også interessant å se at andelen som mener at friluftslivet har en spesiell betydning for deres velbefinnende, holder seg høy helt til 70-75-årsalderen, både blant kvinner og menn (figur 2).

Særlig interessant blir det når vi sammenligner med hvilken tilsvarende betydning mosjonsidrett (for eksempel orientering og jogging) og anleggsidrett (for eksempel ishockey og friidrett) har for ulike aldersgrupper.

For kvinner er friluftslivet den viktigste aktiviteten uansett alder, mens blant menn er mosjonsidrett og anleggsidrett noe viktigere blant de aller yngste. Men allerede ved 30-årsalderen blir friluftsliv viktigere også for menn.

Det er klart at de mål som er brukt i denne undersøkelsen er forholdsvis grove, og de er også basert på de intervjuedes egne, subjektive oppfatninger. Men indikasjonene på friluftslivets betydning for helsen må sies å være sterke.

Figur 2

Kilde: Norling 1996.

I Norge har forskningsinnsatsen knyttet til friluftsliv og helse vært forholdsvis begrenset. En del undersøkelser har imidlertid sett på et annet aspekt ved friluftslivet enn fysisk aktivitet, nemlig naturopplevelsen, og hvilken betydning dette har for helsen. I forskningsprogrammet "Miljøbetinget livskvalitet" (1993-1998), ble naturmiljøets betydning for livskvaliteten belyst. I sluttrapporten fra programmet slås det fast at natur uten tvil virker rekreerende, både i forhold til å kunne rekreere fra mental tretthet og i forhold til fysisk stressreduksjon (Strumse & Aarø 1999). Friluftslivets rekreerende egenskaper ser vi uttrykt også indirekte gjennom de motiver folk uttrykker for å drive med friluftsliv, hvor det å unnslippe fysiske stressfaktorer (f.eks. oppleve stillhet og ro), redusere spenning (f.eks. komme bort fra dagliglivets stress og mas) og bedre den fysiske formen skårer høyt i både norske og utenlandske undersøkelser (se f.eks. Aasetre et al. 1994, Vorkinn et al. 2000).

Innen forskningen har en vært særlig opptatt av den *forebyggende* helseeffekten. Det finnes imidlertid eksempler også på terapeutisk bruk av friluftsliv. I forhold til mental helse er friluftsliv også studert i behandling av unnvikende personlighetsforstyrrelser. Prosjektet var en del av det nevnte forskningsprogrammet om "Miljøbetinget livskvalitet". Prosjektet var kun en pilotstudie, men resultatene var såpass vellykkede at de resulterte i et nytt behandlingstilbud ved Modum Bad (Strumse & Aarø 1999).

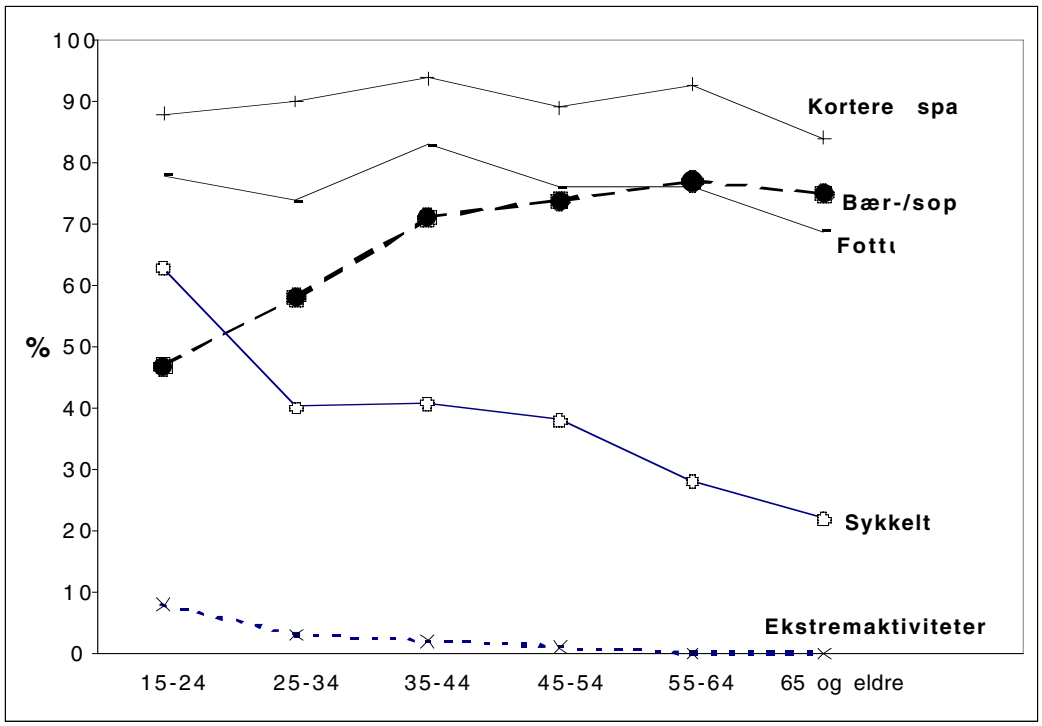
Hva slags friluftsliv er viktig i et helsemessig perspektiv?

Som helse, er friluftsliv også et sammensatt fenomen, med mange ulike aktivitetsformer som foregår i mange ulike områder i ulike tidsrom. I forhold til helseperspektivet vil en gjerne være opptatt av aktiviteter som utøves ofte, og som mange deltar i. Her vil jeg nevne to forhold spesielt:

Det første forholdet gjelder **det enkle, lite pretensiøse friluftslivet kontra "media-friluftslivet"**. Media fokuserer gjerne på det som er spesielt, ekstremt og nytt. Og jeg skjønner godt at det blir mer trendy reportasjer av juving og basehopping, enn gamle kjerringer på bærtur. Det er imidlertid, nok en gang, viktig å minne om at mediafrilufstlivet samsvarer dårlig med det friluftslivet som utøves av den jevne befolkningen.

Resultatene fra en undersøkelse som ble gjennomført blant 900 trøndere i 1999 illustrerer dette (figur 3). Figuren viser andelen som har deltatt i noen utvalgte friluftslivaktiviteter siste år, i forhold til alder. En ser her at uansett aldersgruppe er det få som deltar i ekstremaktiviteter (klatring, juvvanding, hanggliding, paragliding, rafting, dykking, brevandring og overlevelseskurs i fjellet) sammenlignet med "gammeldagse" aktiviteter som fotturer og bær-/soppturer.

Figur 3 Deltakelse i friluftslivaktiviteter etter alder (Trøndelag)

Kilde: Vorkinn et al. 2000.

I undersøkelsen i Trøndelag undersøkte vi også forskjeller mellom det vi kalte for "Hverdagsfriluftslivet" og "Favorittfriluftslivet ", for vi hadde en mistanke om at disse to formene for friluftsliv kunne være ganske forskjellige. Hverdagsfriluftslivet ble i undersøkelsen definert som "*det dagligdagse friluftslivet som oftest foregår i nærheten av hjemmet"*. Det ble presisert at turer til og fra arbeid eller skole og turer for å handle skal ikke regnes med, og at folk skulle svare på bakgrunn av hvordan de vanligvis opplever hverdagsfriluftslivet, og at det var det generelle bildet vi var ute etter.

Favorittfriluftslivet ble definert som følger: "*dvs. at en utøver den aktiviteten en aller helst vil i det området en liker best og sammen med de en helst vil være sammen med"*. Her ble det presisert at de skulle velge i forhold til det friluftslivet de allerede utøver, ikke noe de kunne tenke deg å prøve i framtida. Og at respondentene skulle tenke på sine absolutt beste stunder i friluftslivet og at det var toppopplevelsene vi ønsket å kartlegge.

Vi var litt spente på forhånd om denne inndelingen ville fungere, fordi vi ikke hadde testet ut noe lignende før. Som en ekstra kontroll la vi derfor inn et spørsmål om folk *hadde* noe favorittfriluftsliv. Vi hadde tenkt dette spørsmålet mest som en kontroll, og overraskelsen vår var svært stor da over halvparten av de spurte (57%) svarte at de ikke har noe spesielt favorittfriluftsliv utenom hverdagsfriluftslivet. Dette kan ikke tolkes slik at denne gruppen ikke utøver friluftsliv annet enn i hverdagen, men er en klar indikasjon på at hverdagsfriluftslivet utgjør en svært viktig del av friluftslivutøvelsen for en betydelig gruppe av befolkningen. Og det som dominerer folks hverdagsfriluftsliv er "enkle" aktiviteter i nærområdene, med alle slags typer av turer til fots som den klart viktigste aktiviteten. Dette er i samsvar med resultatene fra andre undersøkelser. I en levekårsundersøkelse som ble gjennomført i Nordland i 1993, viste det seg at over halvparten av befolkningen i Salten var på tur til fots eller på ski i nærmiljøet minst en gang i uka, samt at nesten tre fjerdedeler sjelden eller aldri tok slik turer langt vekk fra hjemmet (Sande 2000). I et helseperspektiv er det med andre ord viktig å tenke nærmiljø, og det er viktig å tenke enkle aktiviteter.

Figur 3 illustrerer også et annet viktig helsepoeng, nemlig **at for mange friluftslivaktiteter går deltakerandelen drastisk ned med alderen**. Her er dette illustrert ved sykkelturer, men vi ser de samme utviklings-

tendenser for mange andre aktiviteter som skiturer, båtturer og fisketurer. I figuren har jeg imidlertid tatt med de tre aktivitetene som er typiske "eldreaktiviteter", dvs. at deltakelsen øker med stigende alder, eller er forholdsvis stabil på tvers av aldersgruppene. Dette er kortere spaserturer, andre fotturer i skog og mark og bær-/soppturer. Bær- og soppsesongen er imidlertid såpass kort, at i et helseperspektiv er det nok en gang turene til fots som blir de viktigste.

Endringer innen friluftslivet de siste tiårene

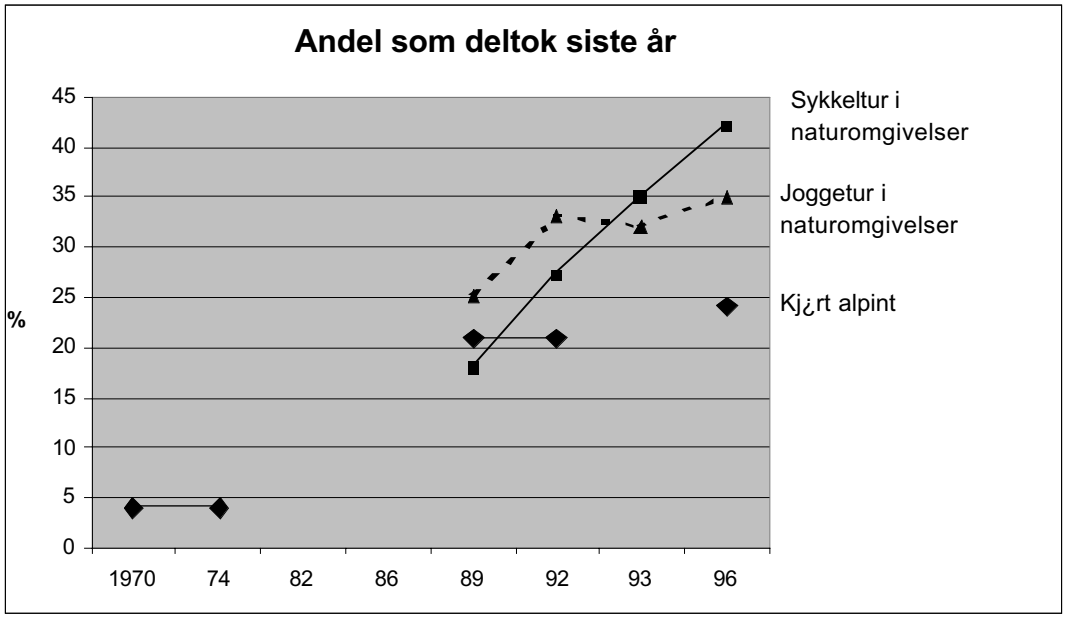
1) Stor interesse
Uten at vi har helt sikre tall å slå i bordet med, er det mye som tyder på at det aldri har vært så mange som driver med friluftsliv i enn eller annen form her i landet som i dag. I Trøndelagsundersøkelsen oppga f.eks. 92% at de hadde utøvd friluftsliv siste år, og en har sett at deltakelsen i flere aktiviteter har økt fra 1970-tallet og fram til i dag. At folk er på tur til fots en gang i året hjelper imidlertid lite på helsa. Det er her relevant å sammenligne med undersøkelser om fysisk aktivitet. I en landsomfattende undersøkelse i 1997 oppga 86% av befolkningen over 15 år at de hadde drevet med fysisk aktivitet i form av trening eller mosjon siste år (Breivik & Vaagbø 1999). Av disse ble imidlertid over en tredjedel (35%) vurdert som inaktive, dvs. at de drev med fysisk aktivitet sjeldnere enn 1 gang i uka. Det er grunn til å mistenke at det samme kan gjelde for friluftslivaktiviteter, siden det er store overlapp mellom friluftsliv og fysisk trening/mosjon.

Selv om de mål som er brukt i de landsomfattende undersøkelsene om friluftsliv er svært grove, er det i et helseperpektiv interessant at mens interessen for å utøve idrett synes å være minkende, synes interessen for friluftsliv å ha økt i den siste tre-års-perioden. Siden det viktigste hinderet for deltakelse i ulike aktiviteter antakelig er mangel på interesse og motivasjon, taler mye for at det vil være større helsemessige gevinster pr. krone investert i tiltak for å tilrettelegge for friluftslivet, sammenlignet med investeringer i idrettsanlegg.

2) Større mangfold
Ser en på endringer i forhold til enkeltaktiviteter de siste 30 årene, ser en at det har vært betydelig endringer fra 1970-årene (Vorkinn et al. 1997). For det første har det blitt et større mangfold av utendørsaktiviteter. Et eksempel er utviklingen innen alpinkjøring, som riktignok mange ikke vil regne som en friluftslivaktivitet, men som i hvertfall er en tilgrensende utendørsaktivitet som er interessant i et helseperspektiv. I dag virker det jo som om "alle" kjører alpint, men en skal ikke lengre tilbake enn 1970 for å finne at bare 4% utøvde denne aktiviteten. I tillegg til at deltakelsen seksdoblet seg fram til 1996, har en i tillegg fått en utvikling av nye aktivitetsformer som telemarkskjøring og snøbrettkjøring. Forandringene bare innen en mannsalder kan med andre ord være store.

3) Andelen som deltar i ulike aktiviteter øker
Ved siden av at en får et større mangfold i typen av utendørsaktiviteter, er det et annet hovedtrekk at en har fått en betydelig økning i andelen som deltar i ulike aktiviteter. Dette gjelder for det første **tradisjonelle aktiviteter** som skiturer og fotturer i fjellet og fotturer i skog og mark. Andelen som tar tur til fots i fjellet (dagstur) er f.eks. over fordoblet i denne perioden, fra 25% til 57%. Økningen gjelder også "**moderne"** aktiviteter som kjøring i alpinanlegg og jogge- og sykkelturer i naturomgivelser (figur 4).

Figur 4

Mens turaktivitetene og "moderne" aktiviteter har styrket sin stilling fra 70-tallet, har deltakelsen i de **tradisjonelle høstingsaktivitetene** enten holdt seg forholdsvis stabil eller tapt terreng. For jakt og fiske har deltakerandelen vært forholdsvis stabil fra 70-tallet og fram til i dag, mens bærplukkingen er preget av en klar nedadgående trend. Nedgangen i bærplukking er i samsvar med utviklingen i Sverige, der volumet av bær plukket for husholdningskonsum i Sverige sank med 70% i en 20-årsperiode fra 1977 til 1997 (Lindhagen & Hörnsten 2000). At en finner de samme utviklingstrekk i Sverige, tyder på at nedgangen er en konsekvens av generelle moderniseringsprosesser.

Mens det er betydelige endringer å spore mht. deltakerandel for flere aktiviteter, synes hyppigheten i liten grad å endre seg. Dvs. at de som utøvde en aktivitet i 1996, gjorde det like ofte/sjeldent som de som utøvde aktiviteten tidligere.

Mulige framtidige endringer i friluftslivet

Når vi gjennom de landsomfattende undersøkelsene har registrert at det har forekommet endringer i aktivitetsmønsteret, har et nærliggende spørsmål vært *hvorfor* vi har hatt slike endringer. Videre kan en spørre seg om det er sannsynlig at endringene vil fortsette i årene framover, og om det har forekommet endringer ved andre sider av friluftslivutøvelsen enn bare aktivitetsaspektet. Dette var bakgrunnen for en undersøkelse som ble gjennomført i Trøndelag i 1999, der i overkant av 900 trøndere deltok (Vorkinn et al. 2000).

Hovedmålsettingen med undersøkelsen var å belyse mulige kortsiktige endringer i friluftslivet. Mulig framtidig utvikling er kun belyst *indirekte* ved å sammenligne ulike befolkningsgrupper i forhold til *alder, utdanning og bostedsstørrelse*. Mye tyder på at grunnlaget for friluftslivvanene i voksen alder legges i barndommen/ungdommen (se bl.a. Søndergaard Jensen, 1995 og Aas & Bjerke 1993). Ved å vurdere yngres friluftsliv opp mot eldres, vil det kunne være mulig å si noe om en mulig framtidig utvikling Det er også forventet at både utdanningsnivået og urbaniseringen vil øke i årene framover. Dersom høyt utdannede og bosatte i større sentra utøver friluftsliv på en annen måte enn henholdsvis lavt utdannende og bosatte i spredtbygde strøk, er det sannsynlig at dette vil medføre endringer i friluftslivutøvelsen på sikt.

Resultatene fra undersøkelsen er strengt tatt bare gyldige for Trøndelagsfylkene. Ser en på den landsomfattende undersøkelsen om friluftsliv som ble gjennomført høsten 1996, synes trønderne å være vel så ivrige friluftslivutøvere som befolkningen for

øvrig, og de synes også å være mer interessert i høstingsfriluftsliv . De endringstendenser en ser i retning av et mer "moderne" friluftsliv, kan derfor være sterkere i andre deler av landet enn det som er påvist i Trøndelagsfylkene.

Høstingsaktiviteter:
Resultatene fra Trøndelag tyder på at den negative utviklingen for bærplukking vil fortsette. Det er her færre yngre enn eldre som utøver aktiviteten. Når de eldste i dagens utvalg faller fra, vil det med andre ord ikke være så mange til å ta over. Økende sentralisering vil virke i samme retning. Ikke bare er det færre deltakere i tettbygde strøk i dag, undersøkelser tyder også på at rekrutteringen til bærplukking blant *barn* er langt dårligere i byer enn i spredtbygde strøk. I en undersøkelse blant 4. og 7. klassinger i Trøndelag viste det seg at mens nesten alle i Selbu og Oppdal hadde vært på bærtur, var det "bare" mellom 1/3 og 1/2 av barna i Trondheim som hadde vært på en tilsvarende tur (Mjaavatn 1999).

Ut fra tidligere undersøkelser vil en forvente at en forholdsvis stabil deltakerandel i fiske de nærmeste årene, eller en svak nedgang. Resultatene fra Trøndelag tyder på at det er større grunn til å bekymre seg over rekrutteringen til jakt. Selv om andelen som jakter har vært forholdsvis stabil de siste tiårene, kan økende sentralisering føre til en nedgang i antall jegere (særlig storviltjegere) på sikt. Mens 12% av de som var bosatt i spredtbygde strøk i Trøndelag svarte at de hadde vært på storviltjakt foregående år, gjaldt dette bare 3% i større tettsteder og *mindre enn en halv prosent* i Trondheim.

Turaktiviteter:
For fotturer og kortere spaserturer er deltakerandelen jevnt høy for alle aldersgrupper, og det er derfor ikke grunn til å forvente noen større endringer for disse aktivitetene. For skiturer er det større usikkerhet knyttet til anslagene for framtidig deltakelse, men tidligere landsomfattende undersøkelser kan tyde på at økningen i alpinkjøring fra 70- til 90-tallet har gått på bekostning av skiturer i skog og mark blant de yngste. Det kan ikke spores tilsvarende nedgang i andelen som går på ski på fjellet, slik at det muligens er "hverdags"-skigåingen som har gått noe ned blant de yngste. Det er mulig at dette vil føre til en nedgang i andelen som går på ski på sikt. Også undersøkelser blant barn peker i samme retning. I den nevnte undersøkelsen blant 4. og 7. klassinger i Trøndelag, var det bare ca. halvparten av de totalt 374 barna som ble intervjuet, som svarte at de hadde vært på skitur sammen med foreldrene sist vinter (Mjaavatn 1999).

"Moderne" aktiviteter:
Andelen som utøver ekstremaktiviteter forventes ikke å øke i vesentlig grad i befolkningen som helhet, selv om andelen som utøver slike aktiviteter er langt høyere blant de yngste enn de eldste. Dette er de aktiviteter som i sterk grad er knyttet til fysisk mestring og nok også til den identitetsmessige utprøvingen som kjennetegner ungdomsfasen. Det vil nok kunne bli noen flere også i eldre aldersklasser som utøver disse type aktivitetene, men med en lav deltakerandel i utgangspunktet, er det lite trolig at ekstremaktiviteter vil få noen stor utbredelse.

Sykkelturer i naturen, løpe- og joggeturer i naturen og kjøring i alpinanlegg er forholdsvis "nye" aktiviteter som har hatt økende oppslutning de seinere årene, særlig blant de unge. En betydelig andel av disse utøverne vil sannsynligvis fortsette å utøve aktivitetene også når de blir noe eldre, slik at deltakerandelen i disse aktivitetene trolig vil øke.

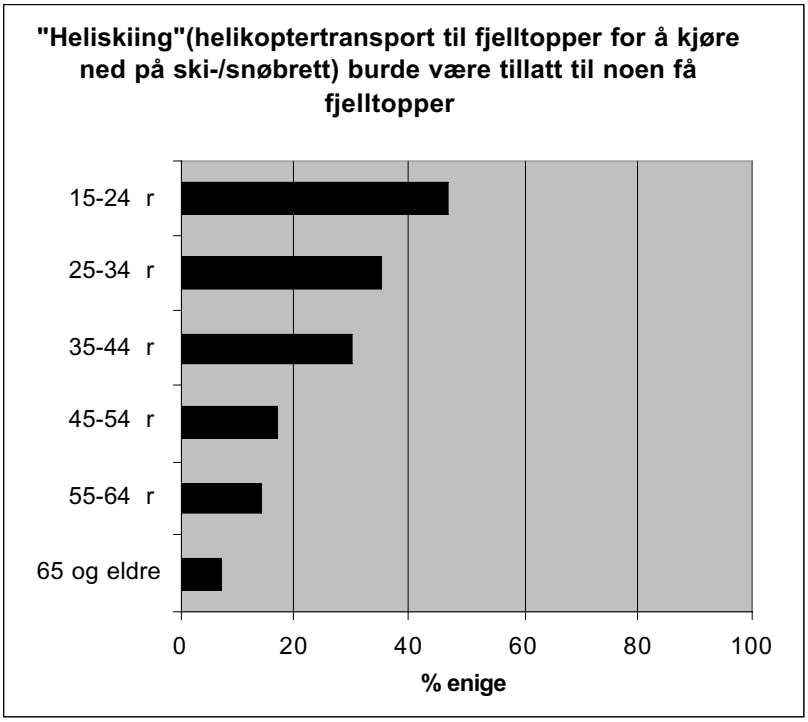
Mulige endringer i meningsinnhold:
Undersøkelsen fra Trøndelag bekrefter at friluftsliv fortsatt har en **sentral posisjon i** folks bevissthet, og at det er knyttet **positive verdier** til friluftslivet. Det er f.eks. svært stor samstemmighet om at friluftsliv fører til at folk får positive verdier, og at friluftsliv er en naturlig del av barneoppdragelsen. Det synes også som om friluftsliv har stor personlig betydning for mange av de som ble intervjuet. Over tre fjerdedeler av de spurte oppga at friluftsliv er en viktig fritidsaktivitet for dem, for en fjerdedel er det den viktigste aktiviteten. De som deltok i undersøkelsen i Trøndelag, uttrykte en sterk interesse for friluftsliv. Dette gjaldt på tvers av kjønn, alder, utdanning og bostedsstørrelse. Resultatene tyder derfor ikke på noen store endringer i interessen for friluftsliv i de nærmeste årene. Andre undersøkelser tyder også på at det er stor kontinuitet blant friluftslivutøverne, dvs. at friluftsliv er en aktivitet folk

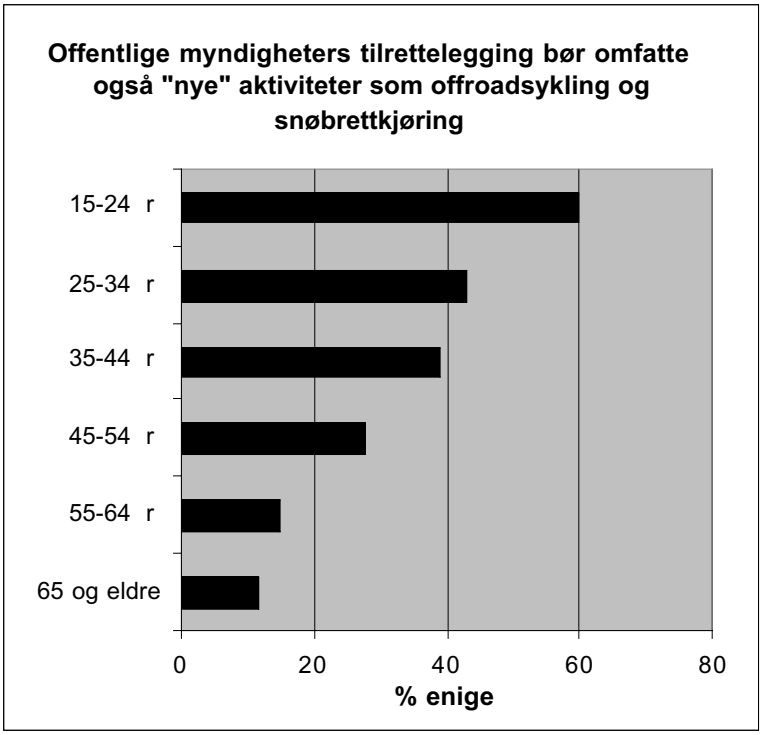
fortsetter å utøve gjennom livet når de først har begynt (Teigland 2000).

Oppslutningen om friluftslivet er stor blant de bosatte i Trøndelag, enten en ser på hva folk gjør eller hva de mener. **Stor oppslutning** er imidlertid ikke den eneste målsettingen offentlige myndigheter har med friluftslivpolitikken. En annen sentral målsetting er at friluftslivet skal være miljøvennlig, dvs. i samsvar med tradisjonelle normer for hvordan friluftsliv bør praktiseres. *Undersøkelsen tyder på at disse normene kan være i ferd med å forandre seg*. Sett i forhold til offentlige myndigheters og frivillige organisasjoners vektlegging av det enkle friluftslivet, er det kanskje noe overraskende at under halvparten av de spurte i Trøndelag var enige i at det er viktig å bevare tradisjonene med et enkelt og lite tilrettelagt friluftsliv. Det kan selvsagt stilles spørsmålstegn ved hva folk legger i begrepet "Et enkelt og lite tilrettelagt friluftsliv", og en skal i tillegg være forsiktig med å tillegge svargivningen på ett enkelt spørsmål for stor vekt. Svargivningen viser seg imidlertid å samvariere på forventet måte med andre spørsmål, bl.a med holdninger til konkret tilrettelegging i turområder.

I forhold til myndighetenes målsettinger er særlig de registrerte forskjellene mellom aldersgrupper i forhold til bl.a. heliskiing og scooterkjøring alarmerende. De yngre er klart mer positive til slik virksomhet enn de eldre (jfr. figur 5). Svært mange (60%) av de yngre (15-24 år) ser det også som naturlig at offentlige myndigheters tilrettelegging omfatter aktiviteter som offroadsykling og snøbrettkjøring.

Figur 5

Av andre enkeltresultater kan det nevnes at nesten 70% synes det er OK å ha med mobiltelefon på tur av sikkerhetsmessige grunner. Drømmen om det primitive hyttelivet med ved- og vannbæring synes også å være i ferd med å forsvinne, for nesten 60% synes det er OK med litt komfort som strøm og innlagt vann på private hytter.

De store forskjellen mellom aldersgruppene i disse spørsmålene indikerer at en kan vente seg betydelige endringer i årene framover i forhold til normer for friluftslivutøvelse. Dette vil kunne medføre et press i retning av økt tilrettelegging/anlegg for moderne aktiviteter, og et press mot at det i større grad åpnes for motorisert ferdsel i utmark. En slik utvikling vil også bety en utfordring for forvaltningen. Hvilke moderne aktiviteter skal innlemmes i forvaltningens ansvarsområde, og hvilke skal det ikke? Mens for eksempel offroadsykling og snøbrettkjøring i stor grad kan ses som en videreutvikling av de tradisjonelle aktivitetene, bryter både heliskiing og scooterkjøring med de politiske målsettinger for friluftslivet.

Det må understrekes at den framgangsmåten som er brukt i undersøkelsen i Trøndelag, er best egnet til å forutsi endringer på kort sikt, dvs. et tiår eller to fram i tid. På lengre sikt blir resultatene mer usikre.

Utviklingen innen friluftslivet preges av både stabile trekk og endringer. De stabile trekkene ligger i at det er en stor andel av den norske befolkningen som utøver friluftsliv og oppslutningen om tradisjonelle friluftslivaktiviteter som turer til fots og på ski og fiske har vært utøvd, utøves og vil høyst sannsynligvis fortsatt utøves av mange også i årene som kommer. Tilsvarende utviklingstrekk finner vi i Sverige og Danmark. På den andre siden har vi også sett betydelige endringer innen friluftslivet de siste tiårene, med framvekst av en rekke ”moderne” utendørsaktiviteter. Noen av aktivitetene har fått betydelig utbredelse, som sykkelturer i naturomgivelser og alpinkjøring, mens andre aktiviteter er mindre utbredt, som rafting, basehopping og bruk av vindseil vinterstid. Undersøkelsen i Trøndelag gir også klare indikasjoner på at normene knyttet til friluftslivutøvelsen er under endring, ved at det tradisjonelle og enkle friluftslivet er på vikende front. Problemet er at slike endringsprosesser går så langsomt, at vi bare registrerer små forskjeller fra undersøkelse til undersøkelse. Hadde f.eks. alpinkjøringen blitt seksdoblet i løpet av en fem-års-periode hadde vi sikkert registrert at her hadde det jammen skjedd noe

drastisk, og lurt på hva dette var. Når endringene skjer over en tredve-årsperiode, går det såpass langsomt at endringene hele tiden oppleves som normaltilstanden. Det blir derfor vanskelig å fastslå på ett bestemt tidspunkt at *nå* har friluftslivet endret seg.

Endringer i et helsemessig perspektiv

Skal en forsøke å betrakte disse endringsprosessene i et helsemessig perspektiv, så viser de for det første at friluftslivet har et stort potensiale i forhold til forebyggende helsearbeid i årene framover. Mange utøver friluftsliv, også ellers lite aktive grupper som eldre, og det er få tegn til rekrutteringssvikt. Om folk plukker mindre bær og sykler mer, skulle heller ikke ha noen store helsemessige effekter. Det som en på sikt *kan* frykte, både i lys av indikasjoner i Trøndelagsundersøkelsen, og også i forhold til situasjonen i andre vestlige land, er en gradvis fremmedgjøring i forhold til naturen, og at dette vil svekke naturopplevelsens betydning for den mentale helsen, og/eller gjøre oss mindre lystne på å dra på tur.

Friluftsliv har den unike sammensetningen som fritidsaktivitet at det gir både fysisk, psykisk og sosial stimulans. Vi får beveget oss, vi får naturopplevelse og vi kan være sammen med familie og venner. Den helsemessige effekten kommer gjerne som en bonus i tillegg til at vi har det trivelig eller gøy. Og her er vi inne på det jeg tror vil være friluftslivets viktigste fortrinn i det forebyggende helsearbeidet i årene framover; Nemlig friheten til å velge både ***når*** vi vil delta og hvor ***intenst*** vi vil delta. For ungdom betyr friluftslivet en mulighet til å utfordre seg sjøl, uten det ytre konkurransepresset de til daglig møter både i skolen og innen f.eks. idretten, for foreldre med en litt for opprutete hverdag betyr det en mulighet til å gjøre noe lystbetont når det måtte passe dem sjøl uten noe behov for ekstra organisering, og for eldre er tydeligvis friluftslivet den mosjonsaktiviteten de har fysisk kapasitet til å fortsette med langt opp i årene. For det helsefremmende arbeidet tror jeg at det er av avgjørende betydning å ta vare på denne ***frihets- og lystdimensjonen***. Friluftsliv må for alle del ikke gjøres om til enda en av de oppgavene vi *må, skal og bør* få presset inn i hverdagen.

Referanser

Breivik, G. & Vaagbø, O. 1999. Jakten på det gode liv. Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning i perioden 1985-1997. Norges idrettshøgskole, Skrifter i utvalg, bind 13.

Lindhagen, A. & Hörnsten, L. 2000. Forest recreation in 1977 and 1997 in Sweden – changes in public preferences and behaviour. Forestry, 73, (2), 143-153.

Mjaavatn, P.E. 1999. Splitthopp, epleslang og fotball. En rapport om barn og egenorganisert fysisk aktivitet. - Norges idrettsforbund og Olympiske komité. 1999.

Norling, I. 1996. Hälsa och fritid. Studier i 10 kommuner om samsepelet mellan hälsoläge, livsstil och ekonomiska faktorer. CEFOS. Göteborgs universitet. Arbetsrapport 14.

Norling, I. 2001. Naturen och trädgårdens betydelse för hälsaoch livskvalitet. Göteborgs botaniska trädgård 2001. Brosjyre.

Sande, A. 2000. Friluftsliv. Et samfunnsvitenskapelig perspektiv på friluftsliv, frivillige organisasjoner og offentlig naturforvaltning i Salten. NF-rapport nr. 2. 2000.

Strumse, E. & Aarø, L.E. 1999. Menneske, miljø og livskvalitet. Faglig sluttrapport for forskningsprogram om Miljøbetinget livskvalitet.

Søndergaard Jensen, F. 1995. Forest recreation. I Hytönen, M. 8ed. 1995: Multiple-use forestry in the Nordic countries. - The Finnish Forest Research Institute, Vantaa, Finland., pp. 245-278.

Teigland, J. 2000. Nordmenns friluftsliv og naturopplevelser. Et faktagrunnlag fra en panelstudie av langtidsendringer 1986-1999. Vestlandsforskning, VF-rapport 7/2000.

Vorkinn, M., Vittersø, J. & Riese, H. 2000. Norsk friluftsliv - på randen av modernisering? ØF-rapport nr. 02/2000.

Aas, Ø. & Bjerke, T. 1993. Rekruttering og kjønnsroller i friluftsliv - eksempler fra deltagelse i jakt og fiske. - I Kaltenborn, B.P. & Vorkinn, M. Vårt friluftsliv. Aktiviteter, miljøkrav og forvaltningsbehov. NINA temahefte 3, s. 112-120.

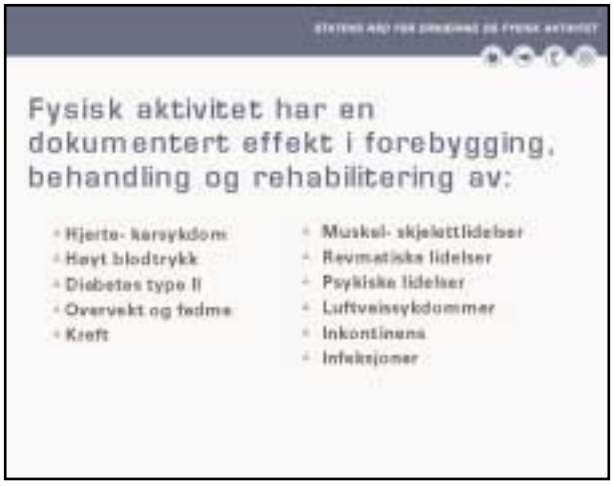
Aasetre, J. , Kleiven, J. & Kaltenborn, B.P. 1994. Friluftsliv i Norge - Motivasjon og Atferd. NINA oppdragsmelding 309.

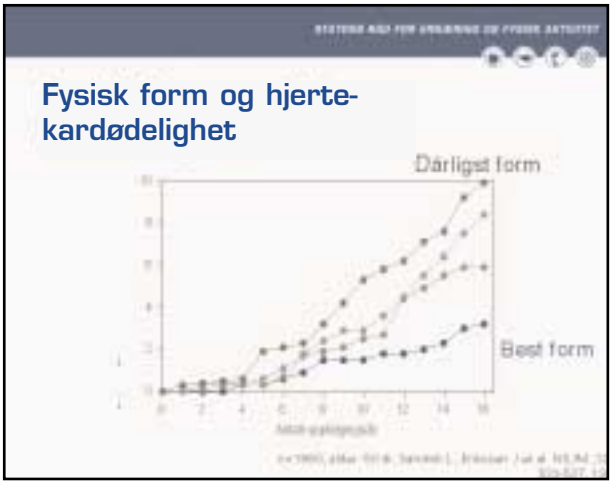
4.2 Friluftsliv og helse, - mer for festtaler enn for den politiske dagsorden?

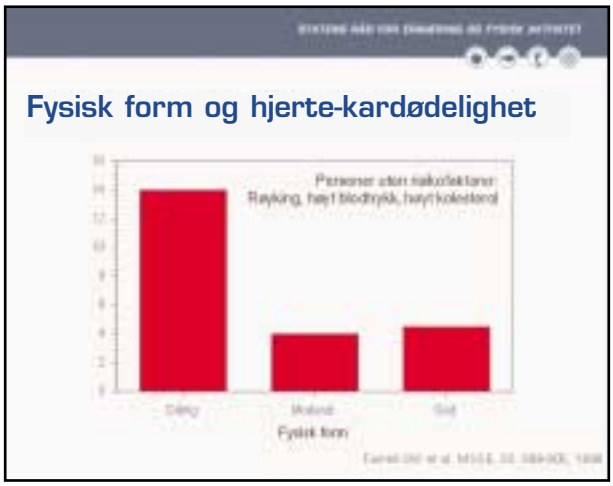
Gunn-Elin Aa Bjørneboe, direktør Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet

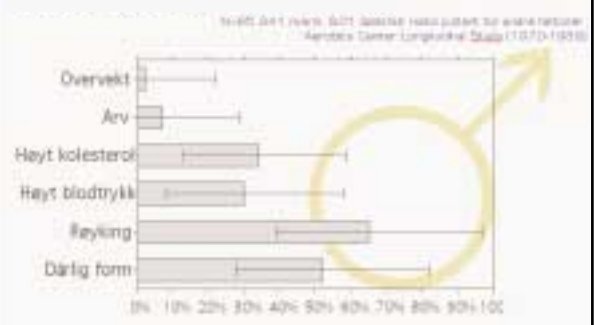

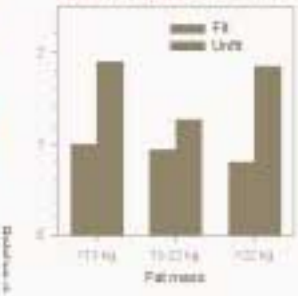
Økt risiko alle dødsårsaker

Overvekt vs. form

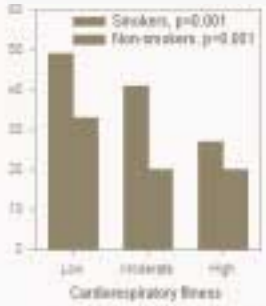

Death rate adjusted for other variables

Death rate adjusted for other variables

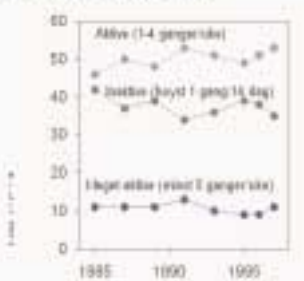

Vi spiser ikke mer enn før

En større andel trener

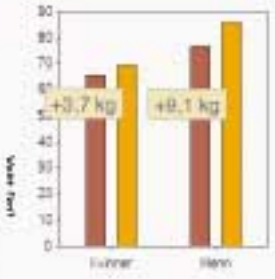

... men vi øker i vekt

Dagbladet :tv

300 000 nordmenn ER FOR TJUKKE

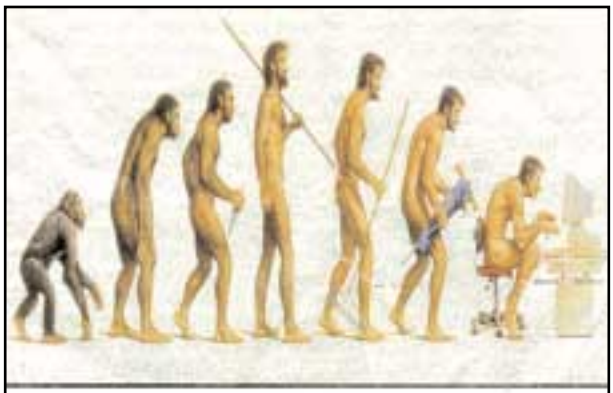

Livsstil: Dramatisk endret

Somewhere, something went terribly wrong

Sykefraværet er stigende....

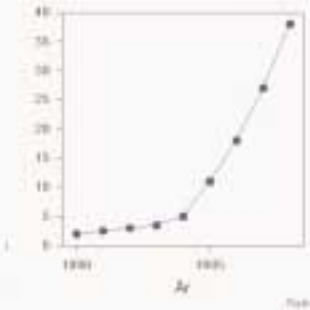

- 1998: 6,8%
  1999: 7,2%
  2000: 8,7%

....og det koster det offentlige

- Uføretrygd: 33,1 mrd. kr.
- Sykefravær: 21,6 mrd. Kr.

Medikamenter koster...

- Lipidsenkende medikamenter kostet samfunnet 598 mill kr i 1998
- Blodtrykksregulerende medikamenter kostet 1 milliard i 1998

Forebyggingspotensiale

- Hypertoni:
  75% ↓ i antall behandlingstrengende
  Fra 141 000 →34 500 personer
  Økonomisk gevinst: 700 mill. kr. pr. år
- Diabetes type II:
  21% ↓ i antall tilfeller
  gevinst: 1050 pers. pr.år
  Økonomisk gevinst : 1 mrd. kr. pr. år
- Kreft:
  25-50%↓ i utvikling av tykktarmskreft
  20-40% ↓ i utvikling av brystkreft
  8% ↓ i kreftilfeller totalt
  (1 623 personer per år)
  Økonomisk gevinst: 500 mill. kr.pr. år

Anbefalinger

For inaktive voksne:

- Fokus på moderat intensitet
  30 min/dag
- Aktiviteten kan deles opp i bolker av 5-10 min varighet

For moderat aktive voksne:

- Økt intensitet eller varighet gir ytterligere helsegevinst

10 min med hunden.....

Barn og ungdom

- Regelmessig fysisk aktivitet er nødvendig for normal vekst og utvikling, og har stor betydning for helsen hele livet.
- I barnehager og skoler bør det være minst 60 minutter fysisk aktivitet hver dag.

Eldre

- Fysisk inaktivitet er en risikofaktor for dødelighet, sykelighet og redusert funksjonsdyktighet hos eldre.
- Regelmessig fysisk aktivitet er avgjørende for eldres selvhjulpenhet og livskvalitet.
- Effekten av trening er like god hos eldre som yngre.

Psykiske lidelser

- Fysisk aktivitet har en effekt ved angst, depresjoner og kronisk tretthetssyndrom.

St. meld. 39, 2001 Friluftsliv
Ein veg til høgare livskvalitet

- Regjeringa har lagt fram ei ambisiøs og god melding om friluftspolitikken.
- Friluftslivet har klare grenseflater mot alle politikkområder.

Friluftsliv – en allemannsrett

- Tilrettelegge for at barn og unge utvikler ferdigheter i friluftsliv.
- Områder av verdier for friluftslivet skal sikres.
- God tilgang til sammenhengende grønnstruktur i nærmiljøet.

St. meld 39, 2001

Livskvalitet for kommende generasjoner

- Sikre friluftslivskvaliteter i nærmiljøet.
- Gjennomføre en nasjonal satsing på uteaktivitet i barnehager, skoler og skolefritidsordninger.
- Bedre tilbud om leirskoleopphold.

Fysisk aktivitet - utfordringer

- FRA:
  Mangfold av passivitet.
- Til:
  Aktiv hverdag.

Friluftsliv og helse er på den politiske dagsorden

- St.meld.nr. 14, 2001
  Idrettslivet i endring
- St.meld.nr. 46, 2001
  Nasjonal transportplan 2002-2011
- St.meld.nr. 39, 2001
  Friluftsliv-ein veg til høgare livskvalitet
- NOU 1991: 10
  Flere gode leveår for alle
- NOU 1998: 18
  Det er bruk for alle

Friluftsliv og helse er mer enn festtaler

- Friluftsmeldingen er en svært god melding som tar den nye mangelsykdommen inaktivitet på alvor.
- Skal vi fremme friluftsliv og fysisk aktivitet må mange samfunnssektorer ansvarliggjøres.

Hva nå ?

- Skal fysisk aktivitet og friluftsliv komme fra politisk dagsorden til handling trengs:
- En tverrsektoriell plan for tilrettelegging av fysisk aktivitet i samfunnet og samhandling!

5 Sesjon 2. Idretts- og friluftspolitikk – to sider av samme sak?

5.1 Fra anlegg til aktivitet – utvikling av kommunedelplaner for fysisk aktivitet og naturopplevelse

Lars Godtaas, prosjektmedarbeider Nordland fylkeskommune

Fra anlegg til aktivitet – hva mener vi med det og hvorfor er vi så opptatt av dette? For å gi et godt svar må vi gå litt tilbake i historien.
Stortingsmeldingen om idrett som Kulturdepartementet fremmet i 1992 har gitt grunnlaget for statens idrettspolitikk i årene fram til i dag. Den baserte sitt innhold på en ansvarsfordeling mellom offentlig og frivillig sektor som innebar at :

- offentlig sektor skulle bygge og drive anlegg
- frivillig sektor skulle drive aktivitet

Denne ansvarsfordeling er fulgt opp fra Kulturdepartementets side gjennom de to hovedpostene på departementets budsjett, støtten til norsk organisert idrett og bevilgningene til anlegg via fylkeskommunene og kommunene (med ca. 289 mill.kr. til NIF/NOK og ca. 408 mill. kr. til anlegg i 2001).

Grovt sett gjenspeiler også dette de fylkeskommunale og kommunale budsjett når det gjelder støtte til fysisk aktivitet. Én betydelig anleggspost og i tillegg ulike tilskuddsordninger til frivillig sektor.
Det har i ettertid i liten grad vært reist debatt om denne ansvarsfordeling og denne måten å bruke de offentlige ressurser på. Dette ble 90-årenes offentlige idrettspolitikk i praksis, og satt litt på spissen - langt på veg ble det en politikk tilpasset norsk organisert konkurranseidretts arbeid og behov. Sagt på en litt annen måte - offentlig idrettspolitikk har i all hovedsak vært synonymt med offentlig sektors forhold til norsk organisert idrett. Med dette mener jeg ikke at denne politikken så langt har vært helt feilslått og at vi burde ha brukt ressursene på vesentlig andre måter. La oss ikke fokusere for mye på det som har skjedd, men på veien videre. Og det vi ønsker å fokusere på er at vi nå har kommet til et stadium hvor det er nødvendig for det offentlige å se på sitt engasjement når det gjelder fysisk aktivitet utover det å bygge anlegg.
Det er aktivitet som er vårt overordnede mål og hvis anleggsbygging ikke lenger er vårt beste og eneste virkemiddel kan det hende vi bør bruke ressursene litt annerledes. Det er iallfall helt sikker ikke det eneste virkemiddel vi har.

For vi må nå spørre oss. Hvordan har aktivitetsutviklingen vært i det norske folk i samme tidsperiode?
Vi har relativt mye data på dette, men for å få større nærhet til tallene gjennomførte vi likevel en større undersøkelse av folks aktivitetsmønster for den voksne del av befolkningen i Nordland i 1999. Denne undersøkelsen bekrefter imidlertid at frivillig sektor med idretten i spissen greier å aktivisere ca. 15 % av den voksne befolkning. Vi vet dessuten at idretten greier å engasjere helt opp i 80 % av barn og ungdom i kortere eller lengre perioder. Særlig når det gjelder barn og unge er dette betydelige tall.
Men dette vil samtidig si at vi sliter med en befolkning der 30 % av oss voksne er tilnærmet fysisk inaktive. Ikke minst for offentlig sektor er dette et skremmende høyt tall. Selvsagt er det imponerende at 80% av barna er innom barneidrett. Problemet for denne gruppen ligger ikke her. Problemet er at deres uorganiserte egenaktivitet, har blitt dramatisk lavere de siste åra. (fig. 1).

Belastningslidelser i muskel- og skjelettsystem er nå skyld i over 50 % av alt sykefravær i følge den norske legeforening. Problemene resulterer ofte i langtidssykemeldte og dette koster oss 40 mrd. kr. pr. år i sykepenger, trygdeutbetalinger og tapte produksjonsinntekter.
Utviklingen er ikke et resultat av økt slitasje som følge av for mye fysisk aktivitet. Tilfellet er det motsatte. Kroppen tåler ikke å sitte 7 timer pr dag uten en nødvendige grunnfysikk.
I følge norsk helsevesen har mangelen på fysisk aktivitet blitt vår største mangelsykdom (fig. 2). Vi har fått en skole som i økende grad sliter med både fysiske, sansemotoriske og psyko-sosiale problemer hos elevene. Problemer som barne- og ungdomsforskningen i større og større grad relaterer til fysisk inaktivitet og dermed en manglende grunnmur for videreutvikling av mer finmotoriske ferdigheter, som f. eks. lesing og skriving. Og også som et fundament for en god sosial utvikling.
De fleste av dere har også hørt hvilke problemer det norske forsvar sliter med i forhold til svekket

fysikk og svekket kondisjon hos rekruttene. De statistikker sesjonen legger fram er antakelig noe av det beste vi har som dokumentasjon på det fysiske forfall i befolkningen.
40-årsundersøkelsene til Statens Helsetilsyn lyver heller ikke i så måte. Bare i løpet av de siste ti år er gjennomsnittsvekta på 40-årige menn i Nordland økt med 5 kg. Dette skjer på tross av at kosten har blitt bedre og sunnere. Vi spiser færre kalorier enn før. Likevel legger vi på oss. Det har bare en forklaring. Vi forbruker mindre energi enn før.
Spørsmålet vi så må stille er; hvem kan bidra til å snu denne trenden?

- Er det den organiserte idrett og de ulike friluftslivsorganisasjoner som skal ta ansvar for den negative aktivitetsutvikling ?
- Eller er det stat, fylke og kommune som bør endre fokus og tenke fysisk aktivitet og helsefremmende arbeid?

Vi føler det er urettferdig å legg ansvaret på det frivillige i denne sammenheng. Det frivillige driver ikke sin aktivitet på kveldstid og i helgene med det hovedmålet å redusere samfunnets kostnader for belastningslidelser. Heller ikke for å rydde opp i skolesektorens fysiske og psykososiale problemer. Det frivillige gjør en veldig god jobb og vi må ikke ødelegge dette arbeidet med å legge ansvaret for de nevnte problemer på dem.
Det jeg prøver å si er at vi nå ser en tiltakende fysisk passivisering i det norske folk som ikke bare frivillig sektor må få lesset på sine skuldre. Vi kan ikke lenger skyve dette ansvar over på frivillig sektor. Andre aktører må på banen. Og delvis har de meldt seg på. (fig.3) Vi ser innen privat sektor at flere og flere, gjerne større bedrifter, tar i bruk fysisk aktivitet som et helsevirkemiddel og dermed også som et produksjonsvirkemiddel.
Vi ser også en vekst i de kommersielle aktivitetstilbud gjennom helsestudioer o.l. Det passer mange å kjøpe seg nødvendig aktivitet. Men det er også mange dette ikke passer for. Og nå må vi innen offentlig sektor erkjenne et større ansvar for å stimuler til og skape fysisk aktivitet – utover det å bygge anlegg.
Og jeg sier må og ikke bør.
Faktisk er vi pålagt et stort ansvar gjennom allerede eksisterende lover og rammeplaner. F. eks. sier Kommunehelseloven at kommunene skal drive helsefremmende arbeid. Kan vi nå tenke oss at vi gjennom offentlig sektor finner samarbeidsformer og måter å etterleve dette lovpåbud - f.eks. ved bruk av verdens enkleste, billigste og mest effektfulle virkemiddel i det helsefremmende og forebyggende arbeid - nemlig tilpasset fysisk aktivitet.
Grunnskolens L-97 legger klare føringer på skolens tilbud om fysisk aktivitet og naturopplevelser for elevene. Hva er det reelle tilbud elevene blir møtt med av kompetanse hos lærerne og av stimulerende tilbud for aktivitet i utemiljøene ved skolene ? Mye positivt har skjedd, nettopp som resultat av L-97, men mye gjenstår.
Vi kunne selvfølgelig sagt at helsesektoren får ta seg av oppfølgingen av Kommunehelseloven og at skolen skal følge opp L-97, men det ville vært en for enkel løsning. Her snakker vi om en tilnærming som helsesektoren har liten tradisjoner på å bruke og med nedbyggingen av kroppsøvingsfaget og reduksjonen av ulik fysisk aktivitet i skolen bør også andre deler av det offentlige ta tak i arbeidet.
Vi må selvfølgelig ansvarliggjøre såvel helse- som skolesektor. Men det er nå engang slik at arbeidet med fysisk aktivitet, idrett, mosjon, friluftsliv fortsatt ligger sterkt forankret i kultursektoren med tilhørende nettverk. Mye av kompetansen ligger her og våres mål for aktivitet i befolkningen er : «Alle skal gis tilbud om fysisk aktivitet og naturopplevelse ut fra egne forutsetninger og behov».
Med kultursektoren som en viktig aktør ønsker vi også å ansvarliggjøre de andre sektorer med basis i de ansvarsområder de forvalter. Og for å ta tak i dette har vi startet Program FYSAK, Nordland som retter seg særlig mot helsesektoren og prosjektet ”Videreutvikling av offentlig idrettspolitikk”.

"Videreutvikling av offentlig idrettspolitikk" er et samarbeidsprosjekt mellom Kulturdepartementet og Nordland fylkeskommune som startet i 1998. Hadde vi startet dette arbeidet i dag hadde vi neppe valgt ordet idrettspolitikk. Det vi jobber med er hele spekteret av fysisk aktivitet og ikke bare det mange vanligvis forstår med idrett som er konkurranseidrett. For å unngå misforståelser og for klarere å kunne solgt vårt budskap burde vi kalt prosjektet ”Videreutvikling av offentlig politikk for fysisk aktivitet og naturopplevelser.
Prosjektet er basert på 4 hovedstrategier: (fig.4)

1. Styrke det offentlige samarbeid
2. Utvikle anleggspolitikk som motiverer større og mer inaktive grupper
3. Videreutvikling av kommunal politikk for fysisk aktivitet og naturopplevelser
4. Bygge opp og formidle relevant kunnskap og informasjon

1. Styrke det offentlige samarbeid
Vi ønsker å være et bindelegg mellom stat og kommune og en pådriver i det regionale nettverk. Og samarbeider bl.a. med Statens Utdanningskontor, Fylkeslegen, Statens Vegvesen og NHO. Vår rolle som koordinator i det offentlige nettverk er kanskje likevel mest interessant sett mot kommunenivået. Og her vil fylkeskommunens rolle som hjelpemotor stå helt sentralt. Små distriktskommuner med svakt

utbygde kommuneadministrasjoner trenger ofte hjelp. Denne rollen blir videre kommentert under hovedstragegi 3.

2. Utvikle anleggspolitikk som motiverer større og mer inaktive grupper
Anlegg er og vil fortsatt være et sentralt virkemiddel i arbeidet med å aktivisere store grupper av folket. Det brukes relativt store ressurser på anleggsutvikling og det er politisk enighet på alle forvaltningsnivå om at den videre utbygging i større grad må baseres på behovsanalyser og faktisk kunnskap om dagens bruk. Fylkeskommunen står sentralt i fordelingen av de statlige spillemidler til anlegg og viktige spørsmål også for oss i dette prosjektet er :

- hvordan er den faktiske bruk av dagens anleggsmasse?
- hvilke grupper av befolkningen når vi med de ulike anleggstyper?
- hvilke anleggstyper etterspørres?
- drives anleggene optimalt - bl.a. med hensyn til tidsutnytting og fordeling mellom grupper
- er behovsvurderinger og planprosess god nok?

Arbeidet under denne hovedstrategi vil dermed mye gå på tiltak av analytisk karakter.
Som første trinn i denne kartleggingen gjennomførte vi en markedsundersøkelse om "Fysisk aktivitet og bruk av anlegg hos den voksne del av befolkningen i Nordland". Fra denne undersøkelsen vil jeg trekke fram følgende resultater:
Fig. 5 - Hvilken form for aktivitet driver du?
Fig. 6 - Hvor utfører du vanligvis denne aktiviteten i sommerhalvåret?
Fig. 7 - Kan du tenke deg å drive med fysisk aktivitet mer enn hva du gjør i dag?
Fig. 7 - Hva må til for at du personlig skal bli mer fysisk aktiv?
Med bakgrunn i slike tall er vi nødt til å gjenta spørsmålene :
I hvor stor grad skal vi konsentrere den offentlige ressursbruk om anleggsutbygging i tida framover? For hvem er det vi bygger anlegg? Får vi flere i aktivitet gjennom de ulike anleggsprosjekt ? Hvor lenge skal dagens anleggsutvikling, som i det alt vesentlige retter seg mot konkurranseidrett - fortsette?
Jeg sier dermed ikke at vi ikke trenger nye anlegg. Idretten trenger nye anlegg for å utvikle seg videre og vi trenger ny tilrettelegging for majoriteten av befolkningen som driver uorganisert aktivitet. Det vi igjen må stille spørsmål om, er om vi ikke er kommet til et stadium der vi kan være med å også stimulere til bruk av andre virkemiddel enn kun anleggsutbygging. Hvis målene er mer og bedre aktivitet og flere i aktivitet, bør svaret være greit.

Og da er jeg automatisk over på hovedstrategi 3 i vår videreutvikling av offentlig politikk for fysisk aktivitet:

3. Videreutvikling av kommunal politikk for fysisk aktivitet og naturopplevelser
Her jobber vi med tiltak som;

- "Ut er In". Et prosjekt i regi av Salten friluftsråd som fokuserer på bruk av uteområder i skolen.
- Barns Uterom i Bodø kommune.
- Forbedre skolens og barnehagenes utemiljø
- Til Topps i Nordland
- Utarbeiding av kommunedelplaner for fysisk aktivitet og naturopplevelser.

Før jeg går nærmere inn på arbeidet med kommunedelplanene vil jeg bare nevne den siste hovedstrategien.

4. Bygge opp og formidle relevant kunnskap og informasjon
Dette er særlig rettet mot kommunenes behov.
Kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser.
Med bakgrunn i ønske om;

- en sterkere kommunal styring av anleggutbygging.
- en klarere prioritering i kommunene
- å se anlegg i et større helhetsperspektiv

innførte Kulturdepartementet et krav om vedtatt kommunedelplan for anlegg og områder for idrett og friluftsliv som bakgrunn for fordeling av spillemidler. I St. meld. 41 (1991-92) "Om idretten" ble viktigheten av planstyring fremhevet og det ble i ettertid laget en veileder for kommunedelplanarbeidet. De første "Kommunedelplanene for anlegg og områder for idrett og friluftsliv" ble vedtatt i 1995.
Disse planene har i mange tilfeller utviklet seg til å bli rene "anleggsplaner" og særlig friluftsliv og andre mindre anleggskrevende aktiviteter har blitt utelatt. Planene har blitt laget for å få penger til de store anleggene. Et hederlig unntak her er nærmiljøanlegg. Som er anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet, og hovedsakelig beliggende i tilknytning til bo og /eller oppholdsområder.
Som et forsøk på å endre dette inviterte Nordland fylkeskommune og Kulturdepartementet noen kommuner med til å utarbeide en kommunedelplan hvor fysisk aktivitet skulle stå i sentrum. Fysisk aktivitet skulle være hovedmålet og anlegg bare en av mange måter å stimuler til eller skape aktivitet. Det var 7 kommuner som startet dette arbeidet i 1999 og med utgangspunkt i en brei tilnærming til fysisk aktivitet og Kulturdepartementets veileder utarbeidet pilotkommunene og Nordland

fylkeskommune et forslag til disposisjon. (fig. 8). I løpet av 1999/2000 fikk Fauske, Gildeskål, Nesna, Saltdal, Sørfold, Vefsn og Værøy ferdig godkjente "Kommunedelplaner for fysisk aktivitet og naturopplevelser".
Kulturdepartementet har nå revidert sin veileder og kom i vinter med "Veileder for kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet". Dette er en veileder som tok flere steg i riktig retning og fysisk aktivitet har blitt mer sentralt. Men tilbake til Nordland og "Kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser".
Det var 11 resultatområder som utkrystalliserte seg og tverretatlig samarbeid i kommunene står sentralt. Kommunene står fritt i å velge hvilke resultatområder som er relevante for deres kommune, men det er fire områder vi har sagt skal være med og det er skole, helse, friluftsliv og anlegg.
Anlegg: Planen skal fremdeles være bakgrunn for søknad om spillemidler til anlegg og Kulturdepartements minimumskrav skal oppfylles.
Friluftsliv: Friluftsliv har av mange kommuner blitt dårlig behandlet og når vi vet at 54 % av den voksne delen av befolkningen i Nordland driver sin fysiske aktivitet i skog og mark eller langs turveier blir dette ikke mindre viktig.
Skole: Barn og ungdom tilbringer store deler av sitt våkne liv i skole, barnehage og SFO. Og når vi vet at det er i disse årene man legger grunnlag for sin interesse for fysisk aktivitet er det viktig for samfunnet at det vet hva det vil og legger til rette for fysisk aktivitet i hverdagen for denne gruppen.
Helse: Helsevesenet har til nå opptrådt som et sjukevesen og konsentrert seg om behandling isteden for forebyggende arbeid. Det er særlig program Fysak Nordland som har rettet seg mot helsesektoren. Det er 29 kommuner som deltar i samarbeidet og i de kommuner som både er Fysak kommuner og har kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser inngår Fysak arbeidet i planen. På sikt skal Fysak og arbeidet med Kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser smelte sammen.

Det praktiske arbeidet.
I 1999 hadde vi 3 arbeidsmøter som gikk over 2 dager. Kommunene diskuterte planprosess, tiltak og andre tema knyttet til planarbeidet. Som en støtte til planarbeidet ga vi kommunene kr 20.000,-.
På grunn av den positive responsen med de 7 pilotkommunene og en del spørsmål fra andre kommuner sendte vi ut ,høsten 1999, en invitasjon til de resterende kommunene i Nordland. 17 kommuner ønsket å være med og alle deltok på oppstartsmøtet i Bodø i februar 2000. Vi var overveldet over den store responsen og tar det som et tegn på at kommunene ønsker en tverretatlig og breiere satsing på fysisk aktivitet. Noen meldte seg kanskje på for å få utsatt hovedrevisjon av anleggsplanen et år, men hele 6 kommuner hadde fra før en godkjent anleggsplan og må helt klart ha et sterkt ønske om å endre fokus fra anlegg til aktivitet.
Parallelt med arbeidet med kommunene diskuterte vi med Kulturdepartementet om mulighetene til å bruke deler av prosjektramma som aktivitetsstøtte. Våren 2000 ble det åpning for dette og vi satte av cirka 450.000,- kr til aktivitetsstøtte. Som et krav for utbetaling skulle kommunene rapportere om antall deltager og andre effekter av tiltakene. Og oppsummeringen ble slik: (fig. 9)
Oversikten viser en stor aktivitet og det er mye kommunene klarer å få ut av lite midler.
I år har vi fordelt drøye 1 million kr. til aktivitets tiltak. Dette er fordelt på 13 kommuner som alle har kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser.

Erfaringer
Vi har hatt en veldig god respons fra kommunene og det er tydelig at det er et ønske om å se på fysisk aktivitet utfra et breiere perspektiv enn konkurranseidrett. Flere av småkommunene har sett det som lite relevant å lage anleggsplaner p.g.a. at de bygger få store anlegg. En aktivitetsplan består ofte av små og mindre kostnadskrevende tiltak som er lettere for en småkommune å gjennomføre. Videre ser vi at friluftsliv får større plass i planene og mange av tiltakene er friluftslivsrettet. Kommunene skal etablere en tverretalig arbeidsgruppe helst med medlemmer fra helse, skole, teknisk, frivillige org. i tillegg til folk fra kulturavdelingen. I kommuner hvor denne plangruppa har fungert har dette hjulpet til å forankre planen og planprosessen. Forankring kan ofte være et problem i mange kommuner med høy gjennomstrømning av saksbehandlere. Utskiftning av saksbehandler og det ekstra arbeidet planprosessen krever er ofte en stor utfordring for små kommuner med lite ressurser og folk som bare bruker deler av tida si på dette arbeidet. Men det er akkurat i slike situasjoner planen er viktig for å sikre kontinuitet.
Et av minimumskravene fra Kulturdepartementet er at det skal utarbeides et kart som viser lokalisering av eksisterende anlegg, områder for friluftsliv og arealbehov for planlagte anlegg og friluftslivsområder. Anleggene er lette å kartfeste da disse er koordinatfestet i et eget anleggsregister, men områder for friluftsliv er et vanskeligere tema. I Nordlands består kommunene ofte i all hovedsak av tilgjengelig utmark og hva som skal merkes som områder for friluftsliv eller ikke er ofte vanskelig. Det vi har sagt er at statlig sikra områder, områder

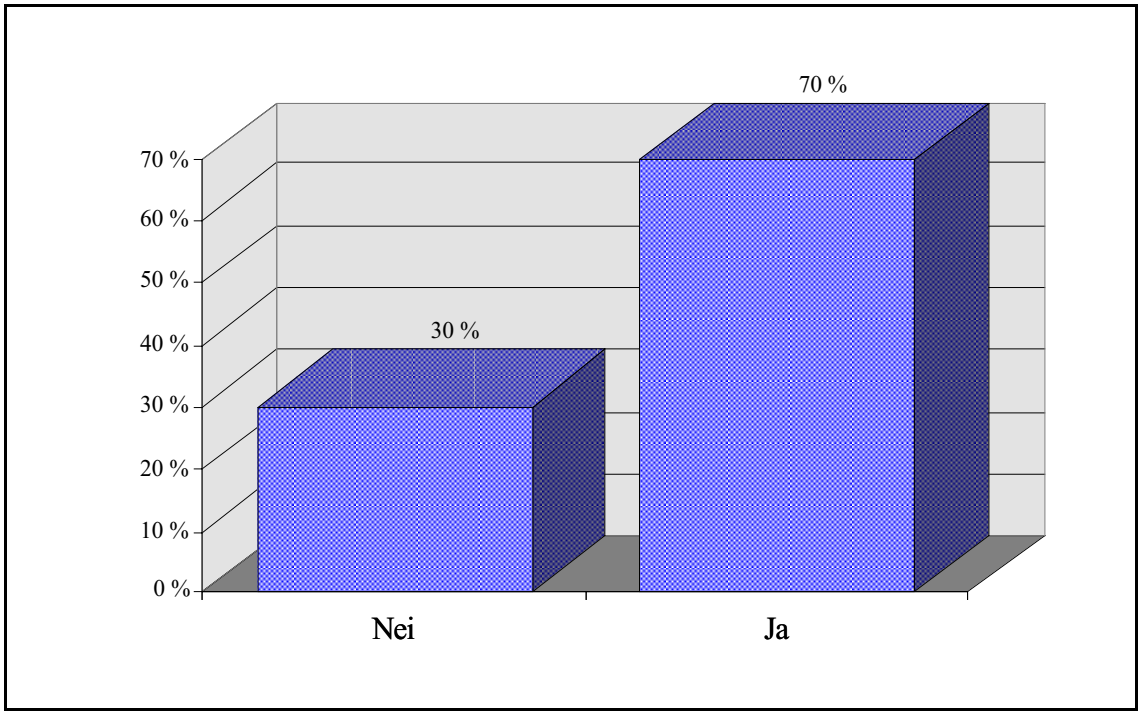
i fylkesmannens naturbase og områder med tilrettelegging skal være med. Videre bør mulig framtidige viktige områder kartfestes for å synliggjøre friluftslivets arealbehov. Dette kartet er ikke juridisk bindende, men er ment som et innspill til kommuneplanens arealdel som er juridisk bindende.

Tanker framover

Et enklere Norge med Kosmo i spissen ivrer etter å redusere antall plankrav til kommunene. Kommunene har i dag krav om mange kommunedelplaner og flere vil nok forsvinne. Kulturdepartementet har engasjert Nordlandsforskning for å se på kommunedelplanene for idrett og friluftsliv og plankravets skjebne avhenger vel en del av hvilken rolle Nordlandsforskning finner ut at planene har hatt.

Har plankravet gitt en sterkere kommunal styring og har kommunene sett på anlegg i et større helhetsperspektiv? Uten å ha sett noen resultater fra Nordlandsforskning sitt arbeid er det helt klart at det har vært en dreining for eksempel mot bygging av nærmiljøanlegg i kommunene. Vi mener at planene har vært en av grunnene til at dette har skjedd og vi ser på planene som et godt redskap for kommunene for å stake ut og gjennomføre en allsidig politikk for fysisk aktivitet. Videre ser vi at planene kan være et redskap for å hindre at ressurssterke grupper får midler på bekostning av friluftsliv og tilrettelegging i nærmiljøet. Det som blir viktig framover er at fylkeskommuner og Kulturdepartement er åpen for variasjon i planens innhold og omfang. Store kommuner med mange innbyggere har helt andre behov en distriktskommuner med få innbyggere. Hva kommunene ønsker å bruke spillemidler til vil også variere og det bør være større fleksibilitet i fordeling av midlene. Noen kommuner har ennå underdekning av store anlegg, mens mange kommuner ønsker å bruke midlene til aktivitets tiltak gjerne i tilknytning til enklere tilrettelegging. For skal vi som Kulturdepartementet sier arbeide mot en visjon som ”idrett og fysisk aktivitet for alle” må vi tørre å bruke midlene til noe annen enn store og dyre anlegg for konkurranseidretten. Den politiske forankringen i kommunene og den tverretalige forståelsen for arbeidet med fysisk aktivitet er avgjørende for hvilken skjebne dette området får framover. Vi mener at gjennom arbeidet med Kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser har politikere og administrasjonen fått øynene opp for dette arbeidet i større grad enn ved rene ”anleggsplaner”. Vi sier ikke at alle politikere og ansatte har full forståelse for arbeidet og vi sier heller ikke at det er lett å forankre planer og tankegangen i kommunene, men det vi ser er at engasjementet er større og vi tror det ville vært enda større hvis vi hadde hatt midler til å fulgt opp aktivitets tiltakene i alle kommuner (fig. 10).

Driver du noen form for fysisk aktivitet på fritiden i form av mosjon, trim eller trening?

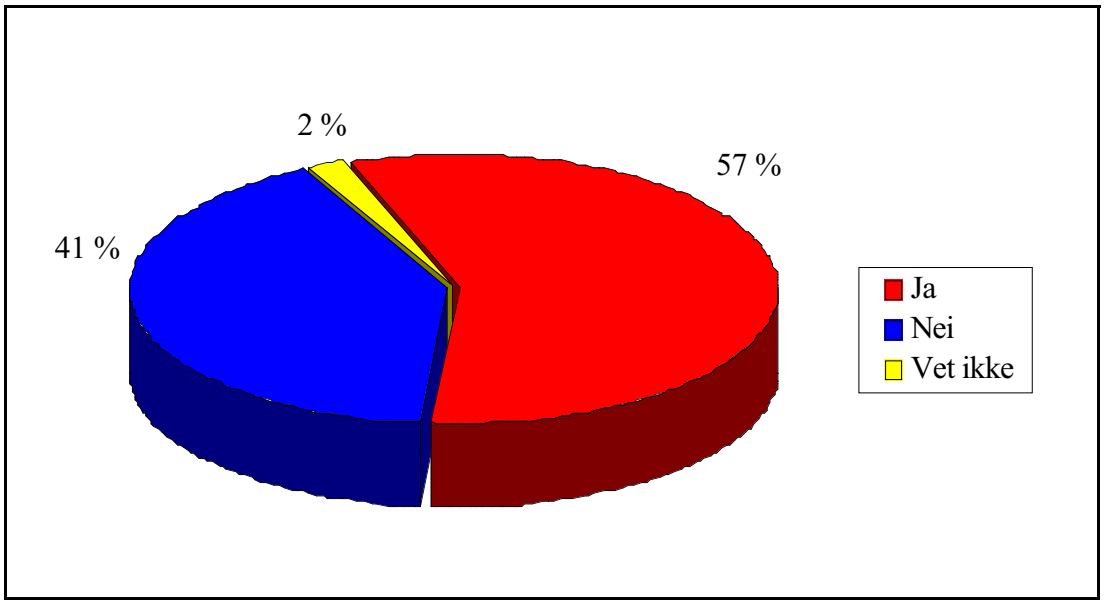
Hvilken form for aktivitet driver du?

56 % Uorganisert mosjon
11 % Organisert mosjon i regi av idrettslag
2 % Organisert mosjon i regi av andre
1 % Regelmessig trening / konkurranseidrett
30 % Driver ikke fysisk aktivitet

Hvor utfører du vanligvis denne aktiviteten i sommerhalvåret

43 % I skog og mark, uten opparbeidede turveier
30 % Langs vegnettet inkludert gang- og sykkelstiene
11 % Langs turveier, i parker o.l.
6 % På idrettsanlegg utendørs utformet for Konkurranseidrett
5 % I idrettshall, gymsal eller trimrom
1 % I svømmehall
3 % Annet
30 % Driver ikke fysisk aktivitet

Kan du tenke deg å drive med fysisk aktivitet mer enn hva du gjør i dag?

Hva må til for at du personlig skal bli mer fysisk aktiv?

- 38 % Mer tilgjengelig tid
- 12 % Bedre Helse
- 4 % Bedre aktivitetstilbud innendørs under ledelse av instruktør
- 2 % Bedre aktivitetstilbud utendørs under ledelse av instruktør
- 2 % Bedre tilbud om uorganisert fysisk aktivitet utendørs
- 2 % Bedre/flere turveier osv. i nærmiljøet
- 1 % Bedre flere idrettsanlegg
- 1 % Billigere tilbud
- 1 % Mer kunnskap om hvordan/hvorfor drive fysisk aktivitet
- 14 % Vet ikke

5.2 Spillemidler til friluftsformål – muligheter og begrensninger

Ole Fredriksen, underdirektør Kulturdepartementet

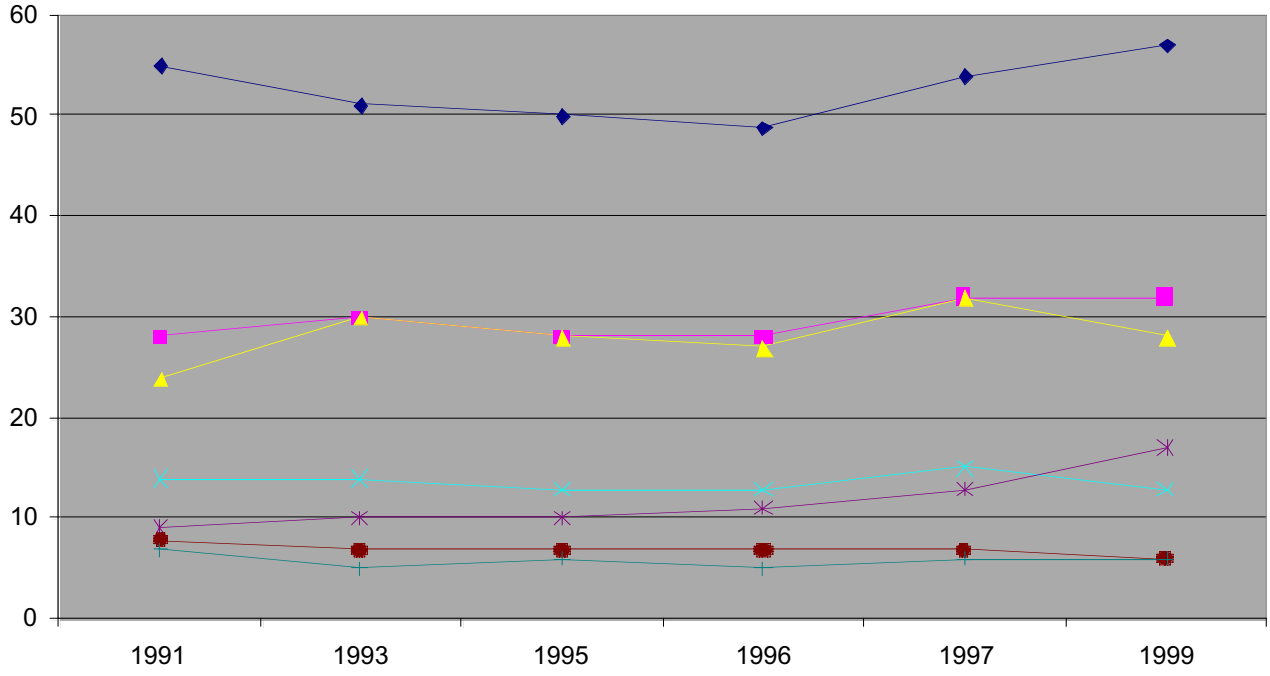
	Ordinære	Rehabilitering	Nærmiljø	totalt
Østfold	7 700 000	1 766 000	1 483 000	10 949 000
Akershus	9 900 000	10 397 000	4 462 000	24 759 000
Oslo	10 670 000	4 164 000	3 368 000	18 202 000
Hedmark	5 950 000	5 087 000	4 325 000	15 362 000
Oppland	4 060 000	5 889 000	4 842 000	14 791 000
Buskerud	5 500 000	4 889 000	3 002 000	13 391 000
Vestfold	5 580 000	3 808 000	4 282 000	13 670 000
Telemark	6 160 000	5 428 000	2 436 000	14 024 000
Aust-Agder	3 880 000	2 256 000	3 281 000	9 417 000
Vest-Agder	6 650 000	2 677 000	3 345 000	12 672 000
Rogaland	13 250 000	7 248 000	13 405 000	33 903 000
Hordaland	19 160 000	7 332 000	6 669 000	33 161 000
Sogn og Fjordane	7 800 000	3 343 000	3 012 000	14 155 000
Møre og Romsdal	7 070 000	9 206 000	2 415 000	18 691 000
Sør-Trøndelag	8 060 000	4 048 000	5 322 000	17 430 000
Nord-Trøndelag	5 980 000	9 077 000	2 835 000	17 892 000
Nordland	11 706 000	16 406 000	7 124 000	35 236 000
Troms	7 040 000	3 682 000	3 392 000	14 114 000
Finnmark	7 250 000	1 731 000	1 000 000	9 981 000
Sum	153 366 000	108 434 000	80 000 000	341 800 000

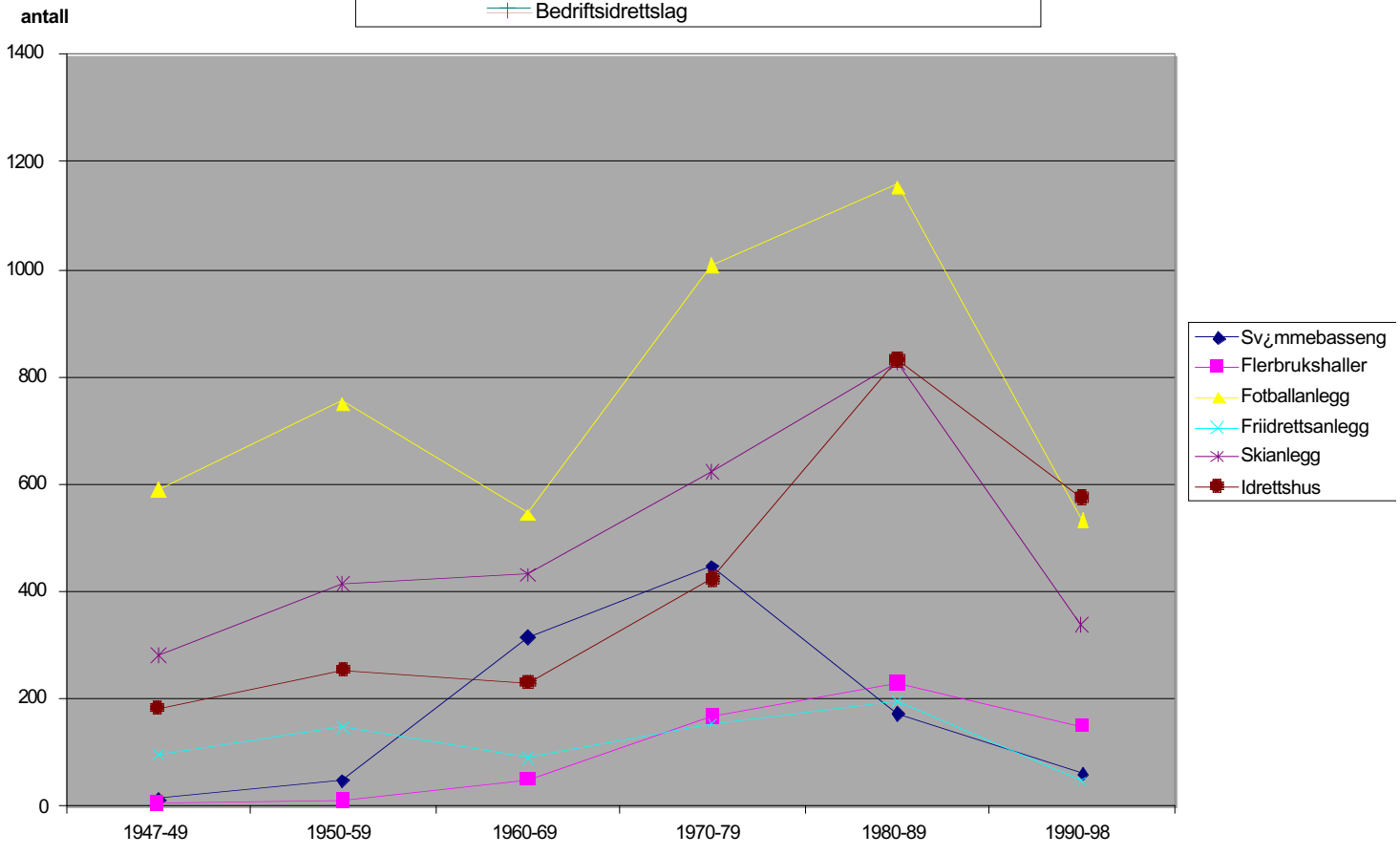
	1995	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**
Kart	182	708	939	1 040	1 323	742
Tursti	236	390	1 184	2 162	2 587	3 744
Turvei	1 137	600	630	741	1 856	1 197
Skianlegg	804	412	1 032	682	2204	5 284
Andre friluftsanlegg	362	267	163	948	2 748	1 264
Totalt	20 124	27 747	40 168	40 595	47 488	70 691

	Ordinære		Rehabilitering		Nærmiljøanlegg		Samlet	
	antall	**beløp**	**antall**	**beløp**	**antall**	**beløp**	**antall**	**beløp**
Østfold	29	19 030 000	21	3 532 000	23	2 123 000	73	24 685 000
Akershus	40	24 037 000	49	20 794 000	65	6 386 000	154	51 217 000
Oslo	14	10 670 000	23	8 327 000	38	4 820 000	75	23 817 000
Hedmark	46	23 770 000	34	10 173 000	46	6 190 000	126	40 133 000
Oppland	25	9 644 000	36	11 778 000	61	6 930 000	122	28 352 000
Buskerud	21	15 143 000	38	9 777 000	40	4 297 000	99	29 217 000
Vestfold	15	7 964 000	20	7 615 000	49	6 128 000	84	21 707 000
Telemark	36	23 729 000	28	10 855 000	34	3 487 000	98	38 071 000
Aust-Agder	22	10 999 000	27	4 512 000	42	4 695 000	91	20 206 000
Vest-Agder	42	27 801 000	16	5 354 000	33	4 787 000	91	37 942 000
Rogaland	71	54 582 000	41	14 495 000	147	19 185 000	259	88 262 000
Hordaland	84	94 906 000	34	14 664 000	83	9 544 000	201	119 114 000
Sogn og Fjordane	45	42 380 000	23	6 686 000	36	4 310 000	104	53 376 000
Møre og Romsdal	55	27 956 000	44	18 411 000	31	3 457 000	130	49 824 000
Sør-Trøndelag	56	27 792 000	30	8 095 000	69	7 617 000	155	43 504 000
Nord-Trøndelag	55	27 819 000	51	18 153 000	50	4 058 000	156	50 030 000
Nordland	125	59 910 000	74	32 823 000	116	10 195 000	315	102 928 000
Troms	57	29 949 000	29	7 363 000	53	4 854 000	139	42 166 000
Finnmark	31	36 969 000	9	3 461 000	9	1 431 000	49	41 861 000
Sum	869	575 050 000	627	216 868 000	1 025	114 494 000	2 521	906 412 000

	Fordeling 2000		**Fordeling 2001**		**Differanse 2000/2001**	
kategori	***antall***	***Søknadssum***	***antall***	***søknadssum***	***antall***	***søknadssum***
Ordinære	791	517 336 000	870	575 097 000	79	57 761 000
Rehabilitering	503	164 432 000	627	216 873 000	124	52 441 000
Nærmiljø	747	78 545 000	1 024	114 481 000	277	35 936 000
Ombygging	22	4 267 000			-22	-4 267 000
Helsesport	12	4 073 000			-12	-4 073 000
samlet	**2 075**	**768 653 000**	**2 521**	**906 451 000**	**446**	**137 798 000**

% omfanget av fysisk aktivitet

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

SPILLEMIDLER TIL FRILUFTSFORMÅL MULIGHETER OG BEGRENSNINGER

Hva er spillemidler?

- lov om pengespill m.v. av 29. august 1992 nr. 103
- forskrifter
- hovedfordeling
- spillemidler til anlegg
  - ordinær ordning
  - nærmiljøanlegg
  - ordinær ordning
  - forenklet ordning
- anlegg i fjellet
- friluftstiltak for barn og ungdom

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

SPILLEMIDLER

Den del av overskudd fra statlige spill (Norsk Tipping A/S) som går til idrettslige formål.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

LOVHJEMMEL OG FORSKRIFTER

- **Lov om pengespill av 28. august 1992 nr. 103**

§ 10:

"Etter at det er foretatt fondsavsetninger, skal selskapets overskudd fordeles med 1/3 til idrettsformål, 1/3 til kulturformål og 1/3 til vitenskaplige formål. Midlene til idrettsformål fordeles av Kongen. Midlene til kulturformål og vitenskaplige formål fordeles av Stortinget."

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

- **Forskrifter er gitt ved kongelig resolusjon av 11. desember 1992.**

§ 1:

Kongen foretar hvert år, etter innstilling fra Kulturdepartementet fordelingen av idrettens andel av overskuddet i Norsk Tipping A/S på hovedposter.

§ 2:

Kulturdepartementet eller den departementet gir fullmakt, foretar fordelingen innenfor rammen av de enkelte poster.

Departementet fastsetter prosedyrer og detaljregler for fordelingen.

§ 3:

Hovedretningslinjer for bruk av idrettens andel av overskuddet til Norsk Tipping A/S skal være:

- at midlene i første rekke brukes til utbygging av idrettsanlegg
- at det ytes midler til Norges Idrettsforbunds administrasjon og viktige arbeidsoppgaver
- at det ytes midler til andre arbeidsoppgaver og formål som departementet finner berettiget til stønad

§ 4:

Forskriften trer i kraft 1. januar 1993.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

HOVEDFORDELINGEN 2001

Post 1	**IDRETTSANLEGG**		
1.1	Idrettsanlegg i kommunene	351 800 000	
1.2	Idé- og arkitektkonkurranse	10 000 000	
1.3	Anlegg for friluftsliv i fjellet	9 000 000	370 800 000
Post 2	**NASJONALANLEGG/SPESIELLE ANLEGG**		
2.1	Nasjonalanlegg	25 000 000	
2.2	Spesielle anlegg	12 500 000	37 500 000
Post 3	**FORSKNINGS- OG UTVIKLINGSARBEID**		
3.1	Idrettsforskning	14 200 000	
3.2	Idrettsfaglig utvikling	2 000 000	
3.3	Anleggsutvikling	3 200 000	
3.4	Idrettsanleggsregisteret (KRIISS)	1 100 000	20 500 000
Post 4	**SPESIELLE AKTIVITETER**		
4.1	Anti-dopingarbeid	5 500 000	
4.2	Fysisk aktivitet, lokal tilhørighet og sosial integrasjon	14 800 000	
4.3	Friluftstiltak for barn og ungdom	1 800 000	
4.4	Landslaget Fysisk Fostring i Skolen	1 200 000	23 300 000
Post 5	**NORGES IDRETTSFORBUND OG OLYMPISKE KOMITÈ**		
5.1	Grunnstøtte NIF	68 300 000	
5.2	Grunnstøtte særforbund	109 000 000	
5.3	Barn, ungdom og breddeidrett	50 000 000	
5.4	Toppidrett	44 000 000	
5.5	Øremerkede midler		
	- Etikk- og anti-doping	9 200 000	
	- FoU	4 500 000	
	- Integrering	4 500 000	289 500 000
Post 6	**TILSKUDD TIL LOKALE LAG OG FORENINGER**		
6.1	Tilskudd til lokale lag og foreninger	82 400 000	82 400 000
	TIL SAMMEN		**24 000 000**

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

HVEM KAN SØKE?

Søkere av spillemidler til idrettsanlegg kan være idrettslag, kommuner fylke, kommuner, andelslag eller andre sammenslutninger. For slike sammenslutninger gjelder bl.a. at vedtektene må inneholde bestemmelser som sikrer idretten og/eller det offentlige kontroll med eierforhold og drift.

Vedtektene skal forhåndsgodkjennes av Kulturdepartementet.

Det er et grunnleggende prinsipp at støtte i form av spillemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer eller omdannes til fortjeneste for private eiere.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

HVA KAN DET SØKES OM STØNAD TIL?

Det kan søkes om stønad til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg som er åpne for allmenn idrettslig virksomhet og ikke er underlagt kommersielle interesser

Kommunen eller anleggseieren må eie grunn eller ha tinglyst leieavtale på minimum 40 år.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

HVOR MYE KAN DET SØKES OM?

- Generelt kan det søkes om 1/3 av godkjent kostnad, oppad begrenset til kr 550 000,-.
- For kostnadskrevende anleggstyper er det satt et høyere øvre tak. Eksempelvis kan det til flerbrukshaller søkes om 1/3 av kostnaden, oppad begrenset til 5,0 mill. kroner.
- I tillegg kommer graderte stønadssatser og Nord-Norge tillegg.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

MINSTE STØNADSBELØP

- Nedre grense for godkjent kostnad er kr. 90 000,
- For rehabilitering av kart er nedre grense for godkjent kostnad satt til kr 45 000,-.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

ORDINÆRE SPILLEMIDLER

Turveger/turstier:
tilskudd 50% inntil *kr 550 000,-*

Dagsturhytte
tilskudd 1/3 inntil *kr 550 000,-*

Båthavner med brygger/flytebrygger
for padling, roing og seiling:
tilskudd 1/3 inntil *kr 550 000,-*

Kart:
orienteringskart, skiorienteringskart, sjøsportskart , turkart

Skiasnlegg
lysløyper, skiløyper

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

FRISTER

- kunngjøring inne 15. juni
- kommunens frist 15. januar
- fylkeskommunens frist 15. mars
- melding om rammebeløp 1. mai
- oversikt over fordeling innen 1. juni

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

TEKNISK FORHÅNDSGODKJENNING

Forhåndsgodkjenning er delegert til kommunenivå. Det gjelder alle anleggstyper bortsett fra:

- flerbrukshaller/spesialhaller
- kunstisflater
- hoppbakker K>90 m
- rehabilitering/ombygging av ovennevnte anlegg
- prøveprosjekter/prøveanlegg
- utfortraseer

Tegninger må være påført godkjenningsstempel innen 15. januar.

Forhåndsgodkjenningen har gyldighet i to år.

Må påregnes to måneders saksbehandlingstid.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

FORHÅNDSGODKJENNING

Krav til vedlegg

- plass i kommunedelplanen
- oversiktskart
- situasjonsplan
- behovsoppgave
- kostnadsoverslag
- finansiering - drift
- plan - snitt og fasadetegninger
- dokumentasjon på anleggets tilpassing til omgivelsene
- tilstandsrapport

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Ved forhåndsgodkjenning skal det estetiske tillegges vekt, og kan få avgjørende betydning for godkjenningen

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

KOMMUNAL GARANTI

Kommunen eller fylkeskommunen må garantere for at stønadsmottakeren, ved eventuell mislighold av vilkårene, tilbakebetaler tildelte spillemidler til Kulturdepartementet.

Garantitiden er 20 år.

Kravet til garanti gjelder følgende anleggstyper:

- flerbrukshaller/spesialhaller
- alpinanlegg
- golfanlegg
- motorsportanlegg
- kunstgressbaner
- kunstisbaner

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

NÆRMILJØANLEGG

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Nærmiljøanlegg

- ”Nærmiljøanlegg er enkle anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet, hovedsakelig beliggende i tilknytning til bo- og/eller oppholdsområder.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

- Områdene skal være fritt allment tilgjengelig og beregnet på egenorganisert fysisk aktivitet, primært for barn og unge, men også for lokalbefolkningen for øvrig. Nærmiljøanlegg skal ikke dekke behovet for anlegg til organisert idrettslig aktivitet eller ordinære konkurranser i idrett.
- Nærmiljøanlegg kan lokaliserer i tilknytning til et skoleanlegg og/eller idrettsanlegg. Ved samlokalisering med idrettsanlegg gjelder som nevnt over, at nærmiljøanlegget skal være for egenorganisert fysisk aktivitet.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Hvem kan søke?

- Søkere om stønad til nærmiljøanlegg kan være kommuner, fylkeskommuner, idrettslag, velforeninger, borettslag, andelslag eller andre sammenslutninger. Det er et grunnleggende prinsipp at støtte i form av spillemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer eller kunne omdannes til fortjeneste for private eiere.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Hvor mye kan det søkes om?

- Det kan søkes om 50% av de godkjente kostnadene oppad begrenset til kr 200 000
- Stønadsbeløpet kan ikke være mindre enn 10 000

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Hva kan det søkes om?

I hovedregelen gjelder at et nærmiljøanlegg kan bestå av ett eller flere av følgende anleggstyper/elemente

- Flerbruksflate, inntil 2400 m. Alle typer underlag
- Skileikanlegg
- Skateboard/rullebrettbane/inline hockey
- Hoppbakker med mindre K enn 20 m
- Tursti/turløype lenger enn 500 m
- Mindre skibakker med høydeforskjell under 30 m
- Utendørs klatrevegg/buldrevegg
- Ballvegg/Ballbinge
- Streetbasketanlegg
- BMX/Offroad/Trick/Ferdighetsløype
- Mobil kunstisflate (minimum 1200m^2, maksimum 2400m^2)
- Nærmiljøkart
- Turnbasseng/jungellek
- Vanningsanlegg/vannkum i tilknytning til balløkker/flater for islegging til skøyteaktiviteter vinterstid
- Områder for hopp, løp og kast
- Sandvolleyball

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Utstyr som kan monteres i tilknytning til nærmiljøanlegg

- Faste bordtennisbord
- Godkjente minimål
- Nettstativ
- Stativ for basketball
- Lysanlegg (20 - 100 lux)
- Vant

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Utstyr som ikke er stønadsberettiget

- Tradisjonelle redskapslekeplasser (sandkasse, huske, sklie, vippe, klatrehus, osv.), vil ikke være stønadsberettiget.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Krav til søknaden

- Søknaden skal leveres på komplett utfylt søknadsskjema for nærmiljøanlegg og følgende vedlegg skal følge søknaden:

  a) Prosjektplan med tegninger og beskrivelser

  b) Plan for drift av anlegget

  c) Behovsvurdering

  d) Dokumentasjon av finansiering

  e) Kopi av tinglyst skjøte/leieavtale

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Tekniskekrav

- Teknisk oppbygging av areal for nærmiljøanlegg bør i stor grad følge gjeldende anbefalinger for teknisk oppbygging av tilsvarende ordinære anlegg

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Generelle vilkår

- Anleggseier plikter å holde anlegget åpent for idrettslig aktivitet i 20 år
- Nedleggelse eller bruksendring i løpet av denne perioden skal ikke skje uten skriftlig samtykke fra Kulturdepartementet
- Anleggseier plikter å holde anlegget i godkjent teknisk stand
- Salg eller deling skal ikke skje uten skriftlig samtykke fra Kulturdepartementet

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Forenklet ordning knyttet til mindre kostnadskrevende nærmiljøanlegg

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Stønadsbeløp

- Det gis støtte med inntil 50% av godkjent kostnad, innenfor en beløpsgrense fra og med kr 10 000,- til kr 40 000,-. Større kostnadskrevende anlegg må søke på den "ordinære" nærmiljøanleggsordningen

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

- **Frist for innsendelse av søknad**

  Ingen. Det legges opp til at en kan søke gjennom hele året.

- **Behandlingstid i fylkeskommunen**

  1 - 3 uker

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Stønadsberettigede anleggselementer

- Det foretas en fortløpende skjønnsmessig vuradering i fylkeskommunene. Det understrekes at fysisk aktivitet skal være fokus. Rene redskapslekeplasser (sandkasser, husker, sklier, vipper, klatrehus osv.) faller utenfor ordningen.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Søknadsskjema

Forenklet søknadsskjema vil bli utarbeidet. Det legges opp til følgende krav til vedlegg:

- 10 års leiekontrakt (bindingstid) på arealene
- Anlegget tegnet inn på kart, situasjonskart, oppbygging med mål og masseangivelse, snitt - tegning
- Kostnadsoverslag
- Finansieringsplan
- Enkel plan for drift og vedlikehold av anlegget
- Underskrift fra kommunen

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

- Det settes korte frister for gjennomføring av de enkelte anlegg/tiltak. Fristen, som fastsettes av fylkeskommunen, vil variere fra om lag 1 - 9 måneder, avhengig av årstid for tilsagn og anleggets kompleksitet. For anlegg/tiltak som ikke blir ferdig innenfor fastsatt frist, trekkes bevilgede midler tilbake.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

Ved hovedfordelingen i 2001 er det avsatt 10 mill. kroner til forenklet ordning.

Beløpet vil bli fordelt på fylkeskommunen etter antall barn og ungdom under 19 år

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

- **Kommunedelplan**

  I kommunedelplanen bør mindre anlegg være omtalt, men ikke nødvendigvis konkretisert.

- **Registrering i KRISS**

  Registrering i KRISS når anlegget er ferdig.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

ANLEGG I FJELLET

”Tilskudd av spillemidlenes overskudd kan etter disse regler gis til investeringer i bygg og anlegg for trim og mosjon i friluft på fjellet.

Det kan søkes om tilskudd til investeringer i bygg og anlegg som ligger i tilknytning til rutenett hvor allmenheten ferdes.”

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

TILSKUDD

Hytter: 1/3 inntil 1,2 mill. kroner

Sikringsbu 50%

Løypetiltak: 50%

Nedre grense for tilskudd:
- Hytter: kr 90 000,-
- Løypetiltak: kr 20 000,-

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

ANLEGG I FJELLET

Hytter: 6,054 mill. kroner

Løypetiltak: 1,699 mill. kroner

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

FRILUFTSTILTAK FOR BARN OG UNGDOM

Formålet med tilskuddsordningen er definert på følgende måte:

Aktivitetsstøtten skal brukes til iverksetting og gjennomføring av tiltak/prosjekter som har til hensikt å øke omfanget av friluftsaktiviteter blant barn og ungdom. Prosjektene/tiltakene skal gi grunnlag for at personer innenfor målgruppen kan møte og oppleve naturen på en sikker og kvalitativ god måte.

Royal Norwegian Ministry of Cultural Affairs

FRILUFTSTILTAK FOR BARN OG UNGDOM

I St.meld. nr. 14 (1999-2000) Idrettslivet i endring framgår bl.a. følgende knyttet til friluftstiltak for barn og unge:

På nåværende tidspunkt anser departementet det (derfor) som lite hensiktsmessig å øke omfanget knyttet til den eksisterende støtteordningen. Det foreslås imidlertid at det gjennomføres en evaluering av hele tilskuddsordningen, både av måloppnåelse og av utformingen av selve ordningen. På bakgrunn av en slik evaluering vil Kulturdepartementet avgjøre om, eventuelt i hvilket omfang, en egen tilskuddsordning til friluftstiltak for barn og unge skal videreføres.

6 Sesjon 3. Bymarksforvaltning

6.1 Presentasjon av ny veileder for By- og tettstedsnære marker

Kari Øvrelid, seksjonssjef Direktoratet for naturforvaltning

”Håndbok i planlegging og forvaltning av bymarker” 2001/2002	Grønn Plan: Kulturlandskap Grønnstruktur Bymark
Prosess: 1990 Internt Molde og Bodø 1997-98 KS, FM, Kom, LD 2001/2002	Poenget: Friluftslivet Med respekt for andre aktører Marka som ”organisme” Gjøre det rette godt nok Fokus på plan
”Grep”: Kunnskap og innsikt Bevissthet Metodikk Markaplan Forpliktelse	Mål for markaplanlegging: Ivareta områder Ivareta innhold og kvaliteter Bedre forholdene for friluftslivet Avveie andre virksomheter
Verktøy: Overordna mål / visjon Registrering Analyse Spesifikke mål og rammer Sonering Markagrense Forvaltning Oppfølging	Innholdsfortegnelse

Hva er forbedringer i marka?

Hvor er konfliktene?

Kan alle markaplanlegging?

Friluftslivet:

- Hvilke behov har brukerne?
- Hvor er kvalitetene?
- Hvor er problemene?
- Hva må løses?
- Hvilke kvaliteter kan utløses?

Husk: deltagelse og "godt nok"

Sammenhenger:

- Fra grønnstruktur til marka
- Fra bydeler
- Mellom markaområder
- Mellom deler av marka
- Kontakt med vann, utsikt, stillhet osv

Viktige områder:

- Inngangsporter
- Nærområder
- Kjerneområder
- Mellområder
- Områder med spesielle kvaliteter
- Områder med spesielle problemer

Tilrettelegging:

Marka tilsvarer en byorganisme….

- Hvor legge til rette?
- Hvor <u>ikke</u> legge til rette?
- Både områder og sammenhenger
- Bruke hele spennet fra liten til stor grad av tilrettelegging.

Avklaring ift andre aktører:

Basis:
Marka er noe mer enn "vanlig" LNF

- Skogbruket
- Idretten
- Forsvaret

6.2 Markaplanen for Trondheim

Andreas Glimstad, planlegger Trondheim kommune

Internt arbeidsdokument
MARKAPLAN FOR TRONDHEIM KOMMUNE DEL I VISJON - MÅL - RETNINGSLINJER

Markaplan for Trondheim
Del I
VISJON - MÅL - RETNINGSLINJER
Del 11
12 STK HANDLINGSPROGRAMMER

Innhold

0. Forord
1. Visjon
2. Innledning
2.1 Friluftslivsplanlegging i Trondheim kommune
2.2 Trondheims markaområder
3. Rammer forplanen
3.1 Lovgrunnlag og offentlige utredninger
3.2 Sentral friluftslivspolitikk
3.3 Kommuneplan for Trondheim
3.4 Definisjoner
3.5 Arealer og eiendomsforhold
4. Evaluering av handlingsplan 1992
5. Hovedinteresser
5.1 Generelt
5.2 Friluftsliv
5.3 Naturmiljøet, biologisk mangfold
5.4 Kulturverdier, kulturlandskap og kulturminner
5.5 Landbruk
5.5. 1 Jordbruk
5.5.2. Skogbruk
5.6 Annen næringsvirksomhet
5.6. 1 Turistaktiviteter
5.6.2 Massetak
5.7 Idrett
5.8 Vannforsyning
5.9 Bygge- og anleggsinteresser
5.10 Undervisning
6. Analyse og behovsvurdering
6.1 Brukerne av marka
6.1.1 Folketall - ventet utvikling
6.1.2 Hvordan brukes marka
6.1.3 Medvirkning i markaforvaltningen
6.2 Arealanalyse
6.2.1 Areal i forhold til behovet
6.2.2 Fem arealtyper
6.2.3 Arealtypene, karakteristikk, egenskaper
6.2.4 Markaområdene
6.2.5 Markagrensa (den røde strek)
6.2.6 Områder med spesielle friluftskvaliteter
6.2.7 Områder med redusert ferdsel
6.3 Ferdsel og tilrettelegging
6.3.1 Atkomsten til marka
6.3.2 Innfallsportene til marka
6.3.3 Sammenhenger mellom markaområdene
6.3.4 Stier, løyper og veger i marka
6.3.5 Motorferdsel
6.3.6 Annen tilrettelegging i marka
6.4 Biologisk mangfold
6.4.1 Områder med særlige naturverdier vernede områder
6.4.2 Jakt og viltstell
6.5 Undervisning
6.6 Soneinndeling
6.6.1 Generelt
6.6.2 Nærsonen
6.6.3 Brukssonen
6.6.4 Kjernesonen
6.7 Områder med særlig oppfølgingsbehov
6.8 Informasjon
7. Utfordringene
8. Hovedmål og retningslinjer
8.1 Sikring av markaområdene
8.2 Friluftslivet
8.2.1 Sikring av retten til å utøve friluftsliv
8.2.2 Stimulering til friluftsliv
8.2.3 Tilrettelegging for friluftsliv
8.3 Biologisk mangfold
8.4 Forvaltning av skogen
8.4.1 Skogbruket generelt
8.4.2 Skogbruket i Trondheim kommuneskoger
8.5 Kulturminner, kulturlandskap, og bygninger i marka
8.6 Idrett
8.7 Sportsfiske
8.8 Jakt og viltstell
8.9 Motorferdsel
8.10 Brukersamarbeid
8.11 Tilrettelegging for undervisning
8.12 Informasjon

Oversikt over vedlegg:

1. Oversikt over lover og bestemmelser som har vært relevant i arbeidet med markaplanen
2. Evalueringen av Handlingsplanen 1992
3. Hva er utført fra Handlingsplanen 1992
4. Levende skogstadardene
5. Miljøregistreringer i skog

Kart:

Kart nr 1 Markaområder i Trondheimsregionen
Kart nr 2 Områder, grenser og eiendomstyper
Kart nr 3 Interesser i marka
Kart nr 4 Områdetyper
Kart nr 4a Viltområder
Kart nr 5 Tilrettelegging
Kart nr 6 Soneinndeling friluftsliv
Kart nr 7 Evighetsskogen

Markaplan for Trondheim

1975 Turområder i Trondheim
Forslag til arbeidsprogram for friluftsliv
1992 Handlingsprogram for friluftsliv
Flerbruksplan for utfartsterrenget i Trondheim kommune
2001 Markaplan for Trondheim

Markaplan for Trondheim
Trondheims bymarker 170 km^2 Trondheim bymark, eiendom på 30 km^2

*90 e kr Arkeologiske utgravinger viser bosetting i nær 2000 år
Marka nyttes til ved, tømmer, beite, jordbruk, bærsanking, jakt
*1660 Mølledriften gis fra kirken til private
12 dammer bygges i alt
*1770 Vannverk etableres
Ikke bare for drikke, men også brannvann
*1860 Vedtak om skogplanting
*1865 Beiteforbud
*1872 Skogplantingen starter
*1896 Skistua, ferdig
Fjellseter sanatorium
*1897 Veg til Fjellseter
*1900 Jaktforbud innføres
*1900 Sti og løypebygging starter
innen 1930 i alt 130 km

Organisasjonsbasert referansegruppe med representanter fra:

- Trondheim lokallag av Norges naturvernforbund
- Trondheim lag av Norges handikapforbund
- Trondheim jeger- og fiskerforening
- Grunnelerorganisasjoner, Leinstrand og Tiller grunneierlag
- Velforeninger, Jonsvatnet velforening
- Trondhjems skiklub
- Trondhjems turistforening
- Historielagene, Byåsen historielag
- Idretten, Idrettsrådet i Trondheim

I alt 9 medlemmer

Offentlig basert referansegruppe med reprersentanter fra:
Trondheim kommune: rådmannen for kultur
byplankontoret
landbrukskontoret
miljøavdelingen
bydrift, IPS
Sør-Trøndelag fylkeskommune, plan og næringsavdelingen
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøavdelingen
Trondheimsregionens friluftsråd

I alt 11 medlemmer

1. VISJON

Friluftsliv til glede og livslyst

- med et miljøvennlig bruksmønster i markaområdene
- med en tilrettelegging som utvikler opplevelsesverdier og natur og kulturmiljø
- med virksomheter i marka som bygger opp under friluftsliv og miljøverdier

I den nye stortingsmeldingen om friluftslivet, St.meld 39 (2000/2001), Ein veg til høgare livskvalitet, fastsettes strategisk og nasjonale mål for friluftslivet slik:

Strategisk mål

Alle skal ha høve til å drive friluftsliv som helsefremjande, trivselsskapande og miljøvennleg aktivitet i nærmiljøet og i naturen elles.

Nasjonale resultatmål

1. **Friluftsliv basert på allemannsretten skal haldast i hevd i alle lag av befolkninga.**
2. **Barn og unge skal få høve til å utvikle dugleik i friluftsliv.**
3. **Område av verdi for friluftslivet skal sikrast slik at det fremjar miljøvennleg ferdsel, opphald og hausting,, og at naturgrunnlaget blir teke vare på.**
4. **Ved bustader, skular og barnehagar skal det vere god tilgang til trygg ferdsel, leik og annan aktivitet i ein variert og samanhengande grøntstruktur med gode samband til omkringliggjande naturområde.**

3.4 Definisjoner:

I planen legges følgende definisjoner til grunn:

Biologisk mangfold eller naturmiljøet:
er jordens variasjon av livsformer av planter og dyr på følgende tre nivårer:

- mangfoldet av genetiske varianter innafor samme art
- mangfoldet av ulike arter og artssamfunn (populasjoner)
- mangfoldet av naturtyper og økosystemer

Friluftsliv:
er en helsebringende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet som foregår i naturen.

Fysisk aktivitet:
er egenorganiserte trenings- og mosjonsaktiviteter, herunder friluftsliv og lekpregede aktiviteter.

Idrett:
er aktivitet i form av konkurranser eller trening innenfor den organiserte idretten

Markaforvaltningen:
I kommunen forvaltes aktivitetene i marka i dag av forskjellige avdelinger/kontorer, hos kommunaldirektøren for kultur, Miljøavdelingen, Landbrukskontoret, Byplankontoret. Arbeidet med skogsdrift og løypepreparering f.eks utføres av Trondheim bydrift. Det arbeides med å samle deler av dette i en forvaltningsenhet og inntil videre benevnes denne som "markaforvaltningen".

Markagrensa.
eller "den røde strek", er grensa som skiller områder til bebyggelse fra markaområdene.

Rekreasjon
er i Markaplansammenheng opphold og aktivitet med sikte på avkobling og opplevelser. Rekreasjon kan oppleves i naturen så vel som andre steder.

3.5 Arealer og eiendomsforhold

Trondheim kommunes totale areal er 322 km^2 der markaområdene utgjør 170 km^2 som fordeler seg slik med hensyn til eierforhold:

- private eiendommer	112 km^2	66%
- kommunale eiendommer	36 km^2	21%
- statsallmenning	22 km^2	13%
sum	**170 km^2**	

Av markaområdet på 170 km^2, er 6 km^2 kraftlinjer og veger. Det produktive skogarealet er 112 km^2. I alle markaområdene drives det aktivt skogbruk både av private og offentlige skogeiere. Eiendommen Trondheim bymark utgjør 30 km^2. Eiendomsforholdene er vist på *kart 2 Områder, grenser og eiendomstyper.*

Interessemotsetninger vil oppstå når mange forskjellige aktiviteter er knyttet til de samme områdene. God planlegging og forvaltning er nødvendig for å avveie de ulike interessene mot hverandre og hindre konflikter. Selv om en har som mål å gi flest mulig muligheten til aktivitet og utfoldelse, er det ikke til å unngå at enkelte interesser av og til helt eller delvis må vike for andre. Et eksempel på dette er Trondheim bystyres vedtak i pkt 3 fra behandlingen av Friluftsplanen fra 1992:

> **For Trondheim kommunes eiendommer skal hensynet til naturvern, dyre- og planteliv, vern av drikkevann, kulturminner og landskap være overordnet hensynet til økonomisk avkastning av skogsdrift og annen økonomisk utnyttelse.**

Vedtaket oppfattes som en klar prioritering av friluftslivet og natur- og kulturverdiene i kommuneskogene.

6.1.1 Folketall - ventet utvikling

Trondheim har pr 01.01.2001 150 000 innbyggere, i tillegg kommer ca. 16 500 studenter som ikke er fast bosatt i Trondheim. Knapt 80 000 innbyggere bor vest for Nidelva, noe over 70 000 bor øst for elva. En stor overvekt av studentene bor øst for elva, samlet er derfor befolkningsfordelingen nokså lik på de to "hoveddelene" av byen. Når en ikke tar med studentene, fordeler ankomstene til markaområdene seg slik, ut fra avstand:

65000	antas å ha lettest adgang til Bymarka, gjelder områdene Midtbyen - Byåsen - Heimdal -Byneset
50000	antas å ha lettest adgang til Strindamarka, gjelder Strinda - Ranheim- Bratsberg -Jonsvatnet
10000	antas å ha lettest adgang til Tillermarka fra Tiller byen - Sjetnemarka.
25000	antas å ha like lett adgang til Bymarka og Strindamarka, gjelder området fra Lade til Singsaker

6.1.2 Hvordan brukes marka

Det er gjennomført en rekke undersøkelser om folks friluftsvaner. I Østlandsforsknings rapport nr 02/2000, "Norsk friluftsliv på randen av modernisering?" ble andelen av befolkningen i Trøndelag som utøver ulike friluftsaktiviteter kartlagt (gjennomsnitt for ulike aldersgrupper):

Korte spaserturer	ca 90%
Fisketurer	ca 55%
Fotturer	ca 75%
Sykkelturer	ca 40%
Skiturer	ca 65%
Løpe/joggeturer	ca 35%
Bær-og soppturer	ca 65%
Jakt	ca 13%

Undersøkelsen viser klart at korte turer i nærmiljøet er den mest vanlige formen for friluftsliv. For folk med lett adgang til turdrag og nærturområder vil en stor del av denne aktiviteten foregå i markaområdene nær bebyggelsen ved en kombinert bruk av nærmarka og grøntdrag og veger i boområdene.

47 000 mennesker (53% av byens befolkning) bor nærmere marka enn 1 km. I tillegg bor 30 000 mennesker mindre enn 500 m fra turdrag og nærmere markagrensa enn 2 km:

Nær Bymarka	41 000 mennesker
Nær Strindamarka	28 000 mennesker
Nær Tillermarka	7 000 mennesker
Nær Hangervåttan	1 000 mennesker
Sum nær marka	77 000 mennesker

Andre retningsgivende konklusjoner ut fra undersøkelser viser:

- Friluftsliv er en viktig aktivitet for minst 70 % av befolkningen
- Friluftsliv er den viktigste fritidsaktiviteten for ca. 25 % av befolkningen
- Det er ingen tendens til at friluftsliv som fritidsaktivitet er synkende
- Hverdagsfriluftslivet i nærområdene har vært for lite vektlagt i forvaltningen
- Tilrettelagt friluftsliv øker noe, på bekostning av det tradisjonelle, enkle friluftslivet

6.2.1 Areal i forhold til behovet

Arealet i de forskjellige markaområdene i kommunen fordeler seg slik:

Strindamarka - Jonsvatnet	75 km^2
Bymarka	85 km^2
Tillermarka - Skjøla	5 km^2
Hangervåttan og Høstadmyra	5 km^2
Sum	170 km^2

Arealet omfatter utmark. innmark innafor markaområdene og alle vatn med unntak av Jonsvatnet som er ca 15 km^2.

Statens friluftsråd har gitt en norm for nødvendig friluftsareal på 1 - 1,5 dekar pr innbygger.
Innafor byens grenser vil tallet være nær 1,05 dekar pr innbygger i 2010. Dette er klart under statens minimumsnorm. Om en bare rekner med de tradisjonelle friluftsområdene Bymarka og og Strindamarka, blir dekningen bare 0,65 dekar pr innbygger.

7. UTFORDRINGENE

For de kommende 20 år vil disse utfordringene være de 20 viktigste for markaforvaltningen i Trondheim:

- sikre markaområdene mot inngrep, utbygging eller gradvis forringelse
- forvalteog tilrettelegge markaområdene på en måte som sikrer markas bærekraft og ivaretar et miljøvennlig bruksmønster
- sikre allmennhetens friluftslivsinteresser slik at alle har muligheter til å drive friluftsliv som en helsebringende, trivselsskapende og naturvennlig fritidsaktivitet
- sikre det biologiske mangfoldet i marka og gjøre ferdig kartlegging og verdisetting av viktige arealer innen utgangen av 2003
- sikre øvrige miljø- og opplevelsesverdier, bl a registrere og forvalte kulturminnene og kulturlandskapet
- sikre den samfunnsmessige nytte av skogen
- tilpasse skogsdrifta til å ivareta både det av biologiske mangfoldet og friluftslivets opplevelsesverdier
- opprette et evighetsskogbelte i Trondheim bymark
- utvikle og bedre tileretteleggingen for friluftsliv i de ennå lite brukte markaomr'dene øst og sør for byen
- sikre sammenhengen og fremkommeligheten i grønnstrukturen fra boligområdene til marka og viktige viltkorridorer mellom øst og vest i kommunen
- etablere nødvendige idretts- og friluftsanlegg i markas randsoner
- utvide markaområdet med Høstadmyrene og deler av Tillermarka
- tilrettelegge for sportsfiske i alle vatn og vassdrag i kommunen
- avklare innbyrdes konflikter mellom ulike former for friluftsliv og andre fritidsaktiviteter
- utvide markaområdet med Høstadmyrene og Tillermarka mot Tillerbyen og Heimdal
- tilrettelegge for sportsfiske i alle vatn og vassdrag i kommunen
- sørge for at bilkjøringen i marka begrenses
- sikre at antall dispensasjoner for motorisert ferdsel i marka holdes på dagens nivå
- tilrettelegge for gjennomføring av Læreplanen av 1997s intensjoner om uteskole
- motivere til friluftsliv - med fokus på barn og unge
- samarbeide med frivillige organisasjoner, brukere, politikere og offentlige etater om bruken av markaarealene og opprette et markaråd
- etablere bedre informasjon om marka - i marka og spesielt om skogsdrifta

7 Storbyungdom og natur

Åse Strandbu, forsker institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA

Disposisjon over foredraget
- I dette foredraget skal jeg presentere noen hovedpoenger fra rapporten *Storbyungdom og natur*
- Først en kort innledning om prosjektet
- Deretter om Osloungdoms bruk av skog og mark
- Så en del om miljøengasjement
- Til slutt en diskusjon av sammenhengen mellom det å drive aktivt med friluftsliv og miljøengasjement (og med dette berøres også spørsmålet om hva friluftsliv *er*.
- Alle tabeller og sitater er hentet fra *Storbyungdom og natur*, Novarapport nr. 14/00.

1. Om prosjektet
Formålet med prosjektet har vært å undersøke hvilke forhold byungdom i dag har til naturen. Hvordan forstår og bruker Osloungdom naturen? Hvordan er deres oppfatninger av miljøproblemer og hvilke aktiviteter i friluft driver de med. Aktiviteter i friluft tenkes her i vid forstand. Skog, mark, fjell og sjø – og bynatur som parker o.l regnes her som friluftslivsarenaer.

Et siktemål har vært å fange opp kulturelle skillelinjer i ungdoms forhold til natur. Hvilken betydning har etnisitet, klassebakgrunn og kjønn for deltakelse i friluftsaktiviteter, engasjement i miljøspørsmål og forståelse av naturen? Et annet siktemål har vært å undersøke betydningen av hvor en bor i byen for friluftslivsutøvelse.

Vi ønsket også å vite mer om hva ungdom foretar seg i naturen, hva som er motivasjonene for å drive med friluftsliv og få mer informasjon om de unges forståelse av miljøsituasjonen.

Jeg har hatt **to datakilder:**
- Den **kvantitative** undersøkelsen "Ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996" der samtlige Osloungdommer som gikk i åttende, niende og tiende klasse besvarte et omfattende spørreskjema, Mer enn 11 000 Osloungdommer svarte på undersøkelsen, svarprosenten var 94. undersøkelsen er ikke utarbeidet spesielt for vårt formål – den er et samarbeidsprosjekt mellom flere forskere som var interessert i forskjellige forhold. Men den inneholdt spørsmål om hvor ofte de unge hadde vært på tur i skog og mark sist måned og kan brukes til å få oversikt over hvem av Osloungdommene som ferdes i naturen. (Vi vet ikke hva de har foretatt seg der).
- Det **kvalitative** datamaterialet består av intervjuer og noen feltobservasjoner. 27 Osloungdommer er intervjuet om friluftsliv, oppfatninger om miljøsituasjonen og om ungdomskultur generelt. Ungdommene er rekruttert gjennom organisasjoner som har aktiviteter i naturen, eller refleksjoner rundt natur som et kjerneområde i virksomheten. Ledere i organisasjonene har formidlet kontakt med ungdommene. I tillegg har jeg kommet i kontakt med ungdom som ikke deltar i organiserte naturutflukter gjennom fritidsklubber og skoler.

Intervjuer er gjennomført med ungdommer som er med i lokallag i Oslo av Natur og Ungdom, Norges Jeger- og Fiskerforening, Den Norske Turistforening, Speideren og Friluftslivssenteret i Gamle Oslo (Frigo), samt noen uorganiserte.

Frigo trenger litt presentasjon:
Frigo er et senter for fremming av friluftsaktiviteter blant barn og ungdom i bydel 6 Gamle Oslo. Bydelen som er i Oslos indre øst omfatter blant annet områdene Tøyen, Kampen og Gamlebyen – og er en bydel med arbeiderklassetradisjoner og en stor andel innvandrere fra land i den tredje verden. Hovedmålsettingen med arbeidet til Frigo, slik det er formulert i en informasjonsbrosjyre, er å *"bidra til positiv sosialisering og integrering i et flerkulturelt samfunn med naturen som arena"*. Virksomheten er særlig

rettet mot barn og unge som har lite erfaring med friluftsliv, og som i liten grad kjenner naturressursene rundt byen. Frigo låner ut ski, skøyter, kjelker, redningsvester, kanoer, telt, soveposer, ryggsekker, fiskeutstyr og varme klær til skoleklasser, barnehager, fritidsklubber og lignende. Frigo arrangerer også egne turer og har faste grupper der barn og ungdom møtes en gang i uka. En slik gruppe er "Villmarksgruppa for ungdom". Arbeidet til denne gruppen er studert gjennom deltakende observasjon og intervjuer.

(De andre organisasjonene er kjente organisasjoner for de fleste– jeg har da også bestreba meg på å ikke søke etter de mest trendye ungdommene

To snowboardkjørere er med i utvalget – hvis jeg skulle sikta meg inn mot det som er spesielt i vinden nå burde de fått en tyngre plass – for det er helt åpenbart at snowboard-kjørere har en sentral plass i ungdomskulturen i dag. De som er interessert i dette fenomenet henvises til etnologen Olav Christensens doktorgradsarbeid.

Hvorfor *storby*ungdom?
Når storbyungdom er valgt er ikke det fordi vi ventet at det skulle være så veldig spesielle. I tidligere ungdomsundersøkelser har det ikke vært særlige forskjeller mellom byungdom og bygdeungdom nå det gjelder prioriteringer av miljøspørsmål, og byungdommene var bare litt sjeldnere enn bygdeungdommen på tur i skog og mark. Når storbyen ble valgt var det som et egnet sted for å studere:

- *tilgjengelighetens betydning* for friluftsaktiviteter. For ungdom bosatt i indre by kreves det en særlig innsats å velge naturen som fritidsarena. Dersom fysisk avstand til naturen har betydning for natursyn, deltakelse i friluftsaktiviteter og miljøengasjement, kunne en forvente forskjeller mellom ungdom bosatt i indre by og ungdom bosatt i de ytre bydelene.'
- *Subkulturell orientering* Tidligere ungdomsundersøkelser har vist at subkulturell tilhørighet har betydning for holdninger til miljøspørsmål
- *Klassekulturell orientering* Oslo har en langt tydeligere sosioøkonomisk polarisering enn andre norske byer
- *Innvandrerbefolkningens* tydelige tilstedeværelse er også et av storbyens særtrekk

2. Friluftsliv
Først resultatene fra spørreskjema-undersøkelsen – som vi altså bruker til å si noe om hvem som går på tur i skog og mark

- *Kjønn*: 44 prosent av jentene og 37 prosent av guttene har vært på tur i skog og mark den siste måneden.
- *Alder*: Det er ingen betydningsfulle forskjeller mellom de yngste og de eldste ungdommene i undersøkelsen.
- *Kulturbakgrunn:* Nesten halvparten av de med norsk bakgrunn, mot mellom 20 og 30 prosent av de med bakgrunn fra et land i den tredje verden eller Øst-Europa har vært på tur sist måned. Ungdommene med norsk kulturbakgrunn eller som har bakgrunn fra et vestlig land, er hyppigere med i friluftsaktiviteter enn ungdom med bakgrunn fra et land i den tredje verden eller Øst-Europa. Dette gjelder i alle områdene av byen. Betydningen av kulturbakgrunn forsvinner ikke helt når det blir tatt hensyn til hvor i byen ungdommene bor. Med utganspunkt i forstillingen om friluftslivets særegne betydning i Norge er det ikke overraskende at langt flere norske ungdommer enn innvandrerungdommer har vært på tur i skog og mark. Det er kanskje mer oppsiktsvekkende at så mange som hver tiende innvandrer-ungdom hadde vært på tur i skog og mark tre eller flere ganger siste måneden. Dette er et langt høyere aktivitetsnivå enn vi kunne forvente med bagrunn i mytene om det særegent norske ved friluftslivet. Dessverre gir ikke dataene mulighet til å skille mellom ulike former for friluftsliv. Kanskje hadde vi funnet større forskjeller mellom innvandrerungdom og norske ungdommer om vi hadde differensiert mer mellom ulike måter å være på tur på? Dersom undersøkelsen hadde vært gjennomført om vinteren kan en også gjette seg til at forskjellene hadde vært større.
- *Bosted i byen*: (Gruppert sammen til fire byområder, indre vest, indre øst, ytre øst og ytre vest). Vestkantungdom er oftere på tur enn østkantungdom. Ungdom bosatt i indre by er sjeldnere på tur enn ungdom bosatt i ytre by. Forskjellene mellom indre øst og ytre vest blir derfor størst. Betydningen av bosted forsvinner for noen av gruppene når en tar hensyn til kulturbakgrunn. Bosted i byen har klare betydninger for de norske ungdom-

menes deltakelse i friluftsaktivitet, mens bildet er noe mer uryddig for ungdom med innvandrerbakgrunn. En multivariat regresjonsanalyse viser at de unges bosted har betydning for hvor ofte de går på tur – selv når det kontrolleres for både klassebakgrunn og foreldrenes fødeland. Det er ungdommene fra de ytre vestlige bydelene som skiller seg ut ved å være oftere på tur.

- *Klasse*: Ungdom fra over og middelklassen er oftere på tur i skog og mark enn ungdom fra andre sosiale klasser. Det er også en sammenheng mellom antall turer i skog og mark og to mål på kulturell kapital. Jo større bokrikdom som finnes i hjemmet, desto oftere oppgir de unge at de har vært på tur i skog og mark. De som oppgir at mor liker seriøse NRK-programmer går oftere på tur enn de som oppgir at mor ikke liker slike programmer.
- *Subkulturell orientering*: De friluftsinteresserte framstår som litt mer tekkelige. De liker «politisk korrekte» ungdomsgrupper som speidere, miljøvernungdom, kristen ungdom og liknende. De turinteresserte har mindre sans for ungdom som er på kant med lover og regler, som taggere, ungdom som røyker hasj og byvankere enn de som ikke er turinteresserte. Det er også verdt å merke seg at det ikke er tydelige forskjeller mellom de som er turinteresserte og de som ikke er det når det gjelder syn på de aller fleste ungdomsgruppene.
- *Musikksmak*: De som er ofte på tur er litt mer tradisjonelt orientert enn de som ikke går på tur. De liker viser og klassisk musikk, 50-talls- og 70-tallsrock bedre enn de som ikke går tur, og er de noe mindre begeistret for hip hop og housemusikk.
- *Sentrumsbruk*: Ut fra svarene på noen spørsmål om sentrumsbruk, er inntrykket at friluftsliv ikke er uforenlig med interesser for å utforske sentrumsområdene, selv om det er noen færre av de som har et fritidsmønster preget av sentrumsbruk som også er ofte på tur i skog og mark.

Motivasjoner for å bruke skog og mark

Så langt har kun det kvantitative materialet blitt brukt. For å få et inntrykk av ungdommers motivasjon for å drive med friluftsliv er det kvalitative intervjumaterialet mer egnet. De kvalitative intervjuene handlet for en stor del om motivasjonene for å drive med friluftsliv. Her presenteres noen av motivasjonene. Siktemålet er å få et inntrykk av hva som trekker osloungdom ut i skog og mark.

I intervjuer der ungdommene ikke hadde noe svar på tunga ble de presentert for følgende liste av mulige grunner til å søke ut i naturen:

- spenning- hvilken betydning har mulige farer?
- mestring
- lære naturen å kjenne
- høsting (bærplukking, fisking o.l)
- være i fysisk aktivitet
- helsebringende (ideer om hvorfor?)
- være i pene omgivelser
- stillhet og ro
- felles prosjekter, hyggelig samvær med andre

Oppsummerende kan en si at mens fornuftige argumenter ofte trekkes fram av voksne når de skal begrunne hvorfor friluftsliv er viktig (helse og økt forståelse av miljøsituasjonen er vel de viktigste)[1] – så var slike argumenter nesten fraværende blant ungdom.

At det skulle være *helsebringende* å bruke naturen var en nesten helt uaktuelt begrunnelse:

Espen: Jeg går jo ikke hit for helsas skyld, men det er jo ikke akkurat usunt det vi driver med.

Espens uttalelse var nokså representativ. At det skulle være helsebringende å gå på tur var ikke noen motivasjonsfaktor for disse ungdommene – hvis de i det hele tatt oppga at det var av betydning for dem var det kun som en bieffekt. De trodde heller ikke andre ungdommer brydde seg noe om dette. Helene mente at hvis hun skulle overtale andre

[1] Se blant annet intervju med flivind Raastad, generalsekret r for DNT, i Dagsavisen 19. juli 1999. P sp¿rsm l om hvorfor folk skal g i fjellet er det de helsemessige og milj¿messige gevinstene av drive med friluftsliv som trekkes fram: ¨Den som kjenner og forst r naturen, f r st¿rre engasjement og blir mer motivert for bevare naturen. Dessuten er det en helsepolitisk grunn til at folk b¿r g i fjellet eller i skogen. Det er bred enighet om at friluftsliv er det beste for forebygge eller rehabilitere b de fysikken og psyken¨.

ungdommer til å være med ut på tur så ville ikke helse og sunnhet være blant argumentene:

Helene:…jeg ville i hvert fall ikke kommet med noen sånne helsegreier «det er så sundt for kroppen din», det ville jeg ikke. Mer sånn at dette kan være noe positivt for deg, «jeg har lyst til at vi skal prøve det, jeg tror du kan få det kult.

Å være sammen med andre ungdommer var noe de aller fleste trakk fram når de skulle forklare hvorfor de likte å være på turer i skog og mark. Det var bare et par stykker som likte å gå alene. De aller fleste mente at det var annerledes å være sammen på tur enn i byen. Utfluktene stiller krav om å samarbeide og fremmet derfor samhold.
At den sosiale siden ved friluftslivet framstår som så sentral her kan selvsagt ha å gjøre med at rekrutteringen til intervjuer foregikk gjennom organisasjoner. Ungdommer som helst opplever naturen alene som den ensomme vandrer vil selvsagt være vanskeligere å få tak i gjennom organisasjoner der det sosiale kanskje er særlig sentralt. En vel så viktig forklaring kan nok være det enkle forhold at det å være sammen med kamerater og å bli kjent med nye folk *er* svært viktig for mange ungdommer – og at denne interessen viser seg også når de skal forklare hvorfor friluftsliv er morsomt. At naturen er en arena der de unge kan unndra seg voksen kontroll var også viktig for noen. Stig forklarte for eksempel hvorfor mange ungdommer drar ut i skogen for å feste på følgende vis: *"der er man i fred for mor og far. Og man kan bråke ganske mye før man sjenerer noen som helst. Og så er det god plass for at de som vil kan trekke seg tilbake i busker og kratt".*

Ungdommene i intervjuundersøkelsen brukte naturen først og fremst fordi de likte det – fordi det var spennende eller trivelig. Opplevelsesaspektet var viktig ikke bare for de som var tiltrukket av ekstremaktiviteter. De som også bare drev tradisjonelt friluftsliv – gikk turer i skogen – fortalte at det var først og fremst avkobling og hyggelige opplevelser som trakk dem til naturen. Friluftslivet hadde en verdi i seg selv, og var ikke et middel for å oppnå andre mål. Like fullt var mange av ungdommene opptatt av det verdimessige eller normative fundamentet som friluftslivet har hatt. Dette gjaldt særlig medlemmene i NU, DNT og speideren.

Det tradisjonelle høstingsfriluftlivet har liten betydning for ungdom flest. Bær- og sopplukking fenget få. Jakt og fiske var derimot flere opptatt av. I intervjumaterialet mitt gjaldt dette først og fremst ungdom som hadde vokst opp nær markagrensa og nært fiskevann, og som var blitt introdusert til fisking av foreldre eller andre voksne. Karakteristisk for NU-miljøet var refleksjonene over avstanden til høstingen av naturen – noe som også var bakgrunnen for en av informantenes prosjekt om å bo i naturen.

3. Miljøsyn i den generelle ungdoms-befolkningen

Osloundersøkelsen inneholder 16 utsagn om målsettinger for samfunnet som de unge ble bedt om å rangere på en skala fra 1 til 10. Jo viktigere de mente målene var jo flere poeng skulle det gis. Målsettingene var ikke satt opp mot hverandre, en kunne gi høy poengsum til flere. Tre av utsagene handler om miljøorienteringer. Det er de tre utsagnene om *forurensning*, *beskyttelse av urørt natur* og *fredning av de store rovdyrene*. Tabell 4.1 viser vurderingene av de ulike samfunnsmålsettingene.
Det er høy oppslutning om de fire høyest rangerte samfunnsmålene. Her som i den landsomfattende Ung i Norge-undersøkelsen fra 1994, er det de målsettingene som handler om trygghet som har størst oppslutning (Skogen 1996: 17). Lov og orden og forhindring av arbeidsledighet står sentralt, sammen med kampen mot forurensning og beskyttelse av uberørt natur. Osloungdommenes prioriteringer er nærmest sammenfallende med det bildet som kom fram av prioriteringene til norsk ungdom generelt i Ung i Norge-undersøkelsen. Det er kun på to områder at det er et visst avvik. Ungdom i Oslo ser ut til å være litt mer opptatt av økonomisk vekst og av et sterkt forsvar. (Dette er også referert i Øia 1998:168). Hovedinntrykket er likevel at Osloungdom, som ungdom ellers i Norge, prioriterer miljøspørsmål høyt. Bekjemping av forurensing og beskyttelse av uberørt natur er blant de samfunnsmålsettingene ungdommene setter høyest.

Andre forskere har også funnet at ungdom er opptatt av miljøspørsmål. Aardal (1999:198) fant i analyser av valgdagsundersøkelser fra

stortingsvalget i 1997 stort sett de samme ideologiske hovedmønstrene blant ungdom som blant eldre. Men noen enkeltsaker, og særlig miljøspørsmålene, var tydeligere prioritert blant de yngste velgerne (18–21 år).

Miljøspørsmålenes høye prioritet er ikke spesielt for norske ungdommer. En svensk undersøkelse om ungdom, politikk og innflytelse viste også at miljøspørsmål var det samfunnsspørsmål som opptok ungdom mest. Sammenlignet med andre samfunnsspørsmål sto miljøsakene i en klasse for seg.

Skillelinjer blant ungdom i synet på miljøproblemene?
Med utgangspunkt i spørreskjema-undersøkelsen kan vi også si noe om hvem som vurderer miljøsakene som viktige samfunnsanliggender. Hovedinntrykket fra Osloundersøkelsen er at miljøspørsmål er noe som opptar ungdom generelt, og at sosial bakgrunn og liknende ikke har så sterk innflytelse på hvor opptatt man er av slike spørsmål. De svake forskjellene som finnes er stort sett i samsvar med tidligere forskning på emnet: Jentene er generelt litt mer opptatt av miljøspørsmål enn guttene, ungdom med bakgrunn i over- og middelklassene er noe mer opptatt av disse spørsmålene, og det er assosiert med en viss mengde kulturell kapital å være opptatt av miljøspørsmål. Forsjellene mellom grupper av ungdommer er imidlertid svake.
Det er kun ubetydelige forskjeller mellom ytre og indre by i prioriteringer av miljøspørsmålene. Det er ikke forskjeller i syn på forurensning etter bosted. Derimot er det forskjeller, riktignok små forskjeller, mellom øst og vest når det gjelder rovdyrvern og beskyttelse av urørt natur. Vestkantungdommer er litt mer opptatt av disse miljøspørsmålene enn østkantungdommene. Om en kun sammenligner ungdommer med norskfødt foreldre er det heller ikke forskjeller mellom øst og vest når det gjelder disse to spørsmålene. Inntrykket er at bosted i byen – slik det er målt her – har lite å si for hvor opptatt de unge er av miljøspørsmål.

Om miljøbevissthet fra intervjumaterialet
I spørreskjemaundersøkelsen kom det fram, som i mange andre undersøkelser, at miljøspørsmål opptar svært mange unge. Intervjumaterialet gir et annet inntrykk. Forurensning nevnes av noen – men inntrykket av gruppen som helhet er at dette ikke er viktig for dem. Unntakene er medlemmene i NU som selvsagt er opptatt av miljøproblematikk, og guttene fra jeger- og fiskerforeningen som i hovedsak er opptatt av problematikken knyttet til utbyggingen av Gardermobanen fordi dette har ødelagt fiskevannene de bruker.

Det er kun noen få utenfor NU som svarte at miljøproblemer er noe som opptar dem i særlig grad. Espens svar på spørsmålet om han brydde seg om miljøproblemer var nokså typisk for informantene: *«Asså jeg liker ikke å se korker og bokser i naturen akkurat der jeg skal være, men liksom at det ligger litt sånn papir midt i skogen det gjør meg ikke så mye»*. Roy sitt svar på det samme spørsmålet var: *«Hvis det omfatter meg så bryr jeg meg om det. Omfatter det ikke meg, gir jeg egentlig ganske greit faen i det»*. Kine følte at hun burde vært mer opptatt av miljøproblemer, men hun syntes det ble for krevende for henne å engasjere seg i miljøvernarbeid:

Tabell 4.1: Vurderinger av ulike samfunnsmålsettinger. Skala fra 1 til 10. Rangert.

	Gjennomsnittlig vurdering			**N**	**Stand. awvik**	**F**	**Sign.**
	Totalt	*Gutter*	*Jenter*				
Sikre at alle som ønsker det får arbeid	8,6	8,3	8,9	9212	2,08	169,8	***
Beskytte miljøet mot forurensning	8,3	8,1	8,6	9253	2,11	168,7	***
Beskytte urørt norsk natur mot alle inngrep (f.eks. veibygging og hogst)	7,9	7,6	8,1	9243	2,50	74,7	***

Opprettholde lov og orden	7,9	7,7	8,0	9803	2,38	52,1	***
Gi folk mer å si i avgjørelser på jobb og der de bor	7,1	6,9	7,3	9084	2,20	70,9	***
Sørge for at de gamle får en trygg og verdig alderdom, selv om det går på bekostning av oss unge	7,0	6,7	7,3	9228	2,49	146,1	***
Få til høy økonomisk vekst	6,7	6,9	6,4	8958	2,49	96,4	***
Arbeide for at Norge skal hevde seg godt i internasjonal idrett	6,5	6,9	6,1	9139	2,85	160,2	***
Sørge for et sterkt forsvar	6,4	6.5	6.3	9177	2,58	13,1	***
Gi folk mer å si i viktige politiske avgjørelser	6,3	6,2	6,5	8653	2,59	18,4	***
Sørge for total fredning av de store rovdyrene våre, uansett om de dreper husdyr (f.eks. sau)	6,3	6,6	6,0	8907	2,96	82,2	***
Bevare Norge fritt og uavhengig av internasjonal innflytelse	5,8	5,9	5,8	8766	3,04	5,3	*
Redusere det offentliges innblanding i innbyggernes liv	5,6	5,7	5,5	8226	2,46	12,3	***
Norge bør ta i mot flyktninger/innvandrere	5,4	4,9	5,8	9030	3,00	216,8	***
Beskytte norsk kultur og språk mot engelsk og amerikansk påvirkning	3,9	4,0	3,8	9083	2,86	12,2	***
Hindre raseblanding	3,9	4,2	3,5	8959	3,83	80,9	***

Note: 7,2 prosent fikk ikke spørsmålene og er holdt utenfor analysen. Signifikansnivå: p<0.001***, p<0.01**, p<0.05*.

Intervjuer: Du har sagt at du ikke er så opptatt av miljøsaker?
Kine: Jeg føler veldig at det er en ting jeg burde vært opptatt av, men som jeg ikke orker… Der har jeg satt grensa. Nå engasjerer jeg meg i speideren. Men sånne småting som man kan gjøre – at du sorterer papir og søppel og kaster flasker i flaskecontainer – sånne ting pleier jeg å gjøre.
Intervjuer: Hvorfor orker du det?
Kine: For det er veldig bra og lettvint lagt opp – og så føler jeg egentlig at jeg burde gjort mer.
Intervjuer: Hvorfor føler du at du burde gjort mer, tror du?
Kine: Jeg vet ikke. Det var jo veldig in en stund. Man skulle være opptatt av det. Og så har jeg en del venner som er med i NU og som er opptatt av det. (…)
Kine: Jeg har jo vært opptatt av det for det skulle man jo liksom være på en måte – men jeg har jo aldri gjort noe
Intervjuer: Hvem var det som sa at man skulle være opptatt av det? Venner på skolen?
Kine: Jeg er ikke helt sikker på hvor det kom fra – men det var vel… Jeg tror det bare er sånt du hører overalt liksom. Selv på Barne-TV og sånt. Det kommer inn overalt.

Hovedinntrykket av de som ikke var engasjert i miljøbevegelsen var at de brydde seg om konkrete saker – som for eksempel søppel- og at de brydde seg om miljøproblemer som åpenbart rammet dem. De «store» og mer abstrakte miljøsakene var det få utenfor miljøbevegelsen som brydde seg om. Unntakene finnes. Albert var opptatt av gasskraftsaken.

Intervjuer: Er du opptatt av miljøproblemer?
Albert: Ja, jeg er i mot gasskraftverk. Det er jeg. Det er jeg sterk motstander av, men jeg går ikke i kampanjer og med plakater rundt Stortinget og «Redd Norge». Jeg er ikke så engasjert. Men jeg har meninger liksom. Men jeg synes ikke det hjelper noe hva folk sier liksom. Det er akkurat som dem ikke hører på deg liksom uansett, dem på Stortinget. Dem hører ikke på deg. Så uansett. De driter i deg, så jeg driter i dem. Jeg skjønner ikke. De må jo ta hensyn til folk liksom. Hvis man

hadde tatt en spørreundersøkelse på hele folket her i Norge, så hadde over 70 prosent sagt nei. Hvor skulle økonomien gått da?. Vi har jo strøm ikke sant, vannkraft så det holder, så skal dem begynne å bygge kraftverk og blablabla...

Den fatalismen Albert avdekker når det gjelder spørsmålet om innflytelse på situasjonen er nokså dekkende for inntrykket fra intervjuene. Det er få utenfor miljøbevegelsen som mener de har noe å stille opp med overfor politikere.

Andre var mer opptatt av å moderere inntrykket av ungdom som helt uengasjerte. Sardar beskriver miljøsakenes posisjon blant kameratene slik:

Intervjuer: Miljøproblemer, er det noe du er opptatt av?

Sardar: Jeg syns at det er noe dritt da for du ødelegger plantene og det er jo det vi får luft av, oksygen, det ødelegges. Det må være litt natur igjen. Jeg liker ikke at de brenner ned regnskogen og alt sånt.

Intervjuer: Er det noe dere snakker om på skolen?

Sardar: Nei ikke noe særlig.

Intervjuer: Og heller ikke dere kompisene?

Sardar: Jo noen ganger. Når vi plutselig kommer inn på temaene. Det er ikke alltid sånn at… Alle tror at ungdom, at gutter bare snakker om jenter og alt sånt, men vi tenker på alt annet også når vi kommer inn på det. Men mesteparten går på jenter, ute og alt sånt da.

Fra det kvantitative materialet er inntrykket at miljøspørsmål opptar ungdom generelt, mens det kvalitative ikke gir det samme inntrykket. Hvorfor denne forskjellen?[2]. Det kan være at skolekonteksten har betydning her. Ungdommene som er intervjuet er på en annen måte enn tidligere generasjoner som hadde O-fag eller heimstadlære, oppflasket med miljøvern i skolesammenheng. Miljøsaker inngår i mønsterplanene med en helt annen tyngde. Det er kanskje derfor en selvfølge for dem at dette er viktig for samfunnet, selv om de er i en livsfase der slike tema ikke er det de er mest opptatt av. Erik uttrykte for eksempel at det svært sjelden snakkes om miljøproblemer i kameratflokken, men at dette ofte er et tema på skolen – og da er det som oftest læreren som tar det opp. Han synes det er greit at de har en del om miljøproblemer på skolen fordi han synes det er noe de burde ha kunnskap om – selv om det altså ikke er et yndet samtaleemne kameratene imellom.

De kvalitative intervjuene kretset rundt fritidsaktiviteter og samvær med venner. Når miljøspørsmål ble tematisert i intervjuene var derfor konteksten vennekretsen, fellesskap blant ungdom, og ulike ungdomskulturer. Ved spørreskjemaundersøkelsen vet en lite om hva som var konteksten for de svar som ble gitt. Det er rimelig å tenke seg at siden undersøkelsen finner sted i klasserommet, så utgjør skolen en viss referanse for ungdommene når de besvarer spørreskjemaet. Poenget her er ikke at bildet som framkommer i de kvalitative intervjuene er «sannere» enn bildet fra spørreskjemaundersøkelsen. Det er heller at konteksten er av betydning for de unges vurdering av ulike spørsmål.

---

[2] Et penbart poeng her er at en selvsagt ikke vet hvor dypt det stikker n r ungdom vurderer hva som er viktige samfunnsm l. Men en vet heller ikke hvor dypt det stikker n r de vurderer de andre samfunnsm lsettingene. Statsvitere har p pekt at ungdoms rene ikke er en tid for det store politiske engasjementet. D rligere valgdeltakelse hos ungdom blir for en stor del forst tt som et livsfasefenomen. Interessen for politikk kommer vanligvis f¿rst litt ut i 20- rene (Aardal 1990). Likevel, n r milj¿problemene faktisk blir vurdert som blant de viktigste samfunnsutfordringene gir det nok en viss pekepinn p at dette opptar ungdom. At Aardal (1999:198) ogs finner at unge velgere er mer opptatt av milj¿sp¿rsm l enn eldre, gir st¿tte til at det virkelig er noe i at milj¿sp¿rsm l opptar ungdom mer enn andre politiske saker.

4. Sammenhenger mellom miljøsyn og friluftsliv?

Er det sammenhenger mellom det å bruke naturen og det å være opptatt av miljøproblemer? For noen er denne sammenhengen åpenbar. I Stortingsmelding nr. 40 (19986–87) «Om friluftsliv» understrekes denne sammenhengen mellom bruk av naturen og omsorg for naturen. Videre er det noen som mener at dette særlig gjelder for det norske friluftslivet. Det har vært hevdet at «den norske» formen for friluftsliv nærmest har et dypøkologisk fundament (Witoszek 1998b).
Nyere forsøk på å avgrense det typisk norske eller nordiske friluftslivet fra det britiske og nord-amerikanske foreslår at forskjellene handler om identitet og ideologi. Den nordiske friluftslivstradisjonen hevdes å ha enkelhet som et ideal og å ha en bred folkelig appell. Dette er i kontrast til rekreasjonsaktiviteter i naturen i Nord-Amerika og Europa for øvrig som foreslås å være mer kommersialiserte og spesialiserte (Tordsson 1993).

At det norske friluftslivet har et tungt normativt fundament er framme i en rekke sammenhenger. Nils Faarlund, leder for Norges Høgfjellsskole, hevder for eksempel i et intervju i *UT*, magasinet til Den Norske Turistforenings Ungdom:

”det er ikke friluftsliv å stå telemark i skitrekket, det er ikke friluftsliv å surfe ned sjoa i en oppblåst gummiflåte. (…) Friluftsliv er en vei til endring av det naturødeleggende samfunnet. Endringer av enkeltmenneskers forhold til naturen. Vi kan ikke akseptere en utvanning av friluftslivet med aktiviteter som ikke hører hjemme i den verdifulle norske friluftslivstradisjonen” (Faarlund i *UT*, nummer 1 1996, s. 11).

På konferansen ”Friluftsliv i et nytt århundre – Friluftsliv i et internasjonalt perspektiv” som ble holdt på Norges Idrettshøgskole i januar 2000, brukte flere engelskspråklige friluftslivslærere heller det norske ordet *friluftsliv*, enn det engelske *outdoor recreation*. De begrunnet dette med at de oppfattet *friluftsliv* som mer verdiladet, som ”saturated with values” – fordi det i den norske friluftstradisjonen skulle ligge en forutsetning om vern av naturen. Hvorvidt friluftsliv i Norge med nødvendighet er så tungt normativt fundert er et åpent spørsmål, men tendensen til å tenke på det i en slik retning er ofte framtredende.
I materialet her er det en tydelig sammenheng mellom bruk av naturen og vurdering av hvor viktige miljømålsettingene er. (Sammenhengen blir svakere om det kontrolleres for bokrikdommen i hjemmet, dvs. sammenligner ungdommer som oppgir at det er like mange bøker i hjemmet deres, men som har forskjellige turvaner. Men sammenhengen forsvinner ikke.). Det er interessant å merke seg at den tydeligste sammenhengen finner en for spørsmålet om å beskytte urørt natur mot inngrep. Det er det klassiske naturvernet, og ikke miljøproblemer som forurensning som har den sterkeste sammenhengen med friluftslivsaktiviteter. Men sammenhengene mellom friluftslivsutøvelse og omsrog for naturen er ikke så sterk som en kunne forvente dersom det virkelig var noe i forestillingene om den sterke økologiske dimensjon ved det norske friluftslivet. En innvending mot dette er at slik friluftsliv er målt her rommer det også en del aktiviteter som i alle fall ikke ville falle inn under Faarlunds strenge definisjon av friluftsliv. Er det derfor vi ikke finner noen sterk sammenheng? Osloundersøkelsen gjør det ikke mulig å skille mellom ulike former for friluftsliv. Det gjør derimot andre ungdomsunderøskelser.
Fra den landsrepresentative Ung i Norge-undersøkelsen fra 1994 ble sammenhenger mellom ulike former for friluftsliv og de samme spørsmålene om prioriteringer av samfunnsmålsettinger undersøkt. I denne undersøkelsen var det kun svake sammenhenger mellom ulike former for friluftsliv og miljøsyn. Aktivitetsnivå innen

Tabell 4.7. Miljøorientering etter antall turer i skog og mark. Gjennomsnittlig vurdering (fra 1-10) om viktigheten av ulike samfunnsmålsettinger.

Tur sist mnd.:	Beskytte urørt natur mot alle inngrep	Beskytte miljøet mot forurensning	Sørge for total fredning av de store rovdyrene
Ingen	7.5	8.2	6.1

En el. to	8.2	8.6	6.5
Tre el.fl.	8.5	8.7	6.8
Total	7.9	8.4	6.3
Signifikans	***	***	***

Note: Signifikans er testet ved Anovatest. Signifikansnivå: p<0.001***, p<0.01**, p<0.05*.

fiske og båtliv[3] hadde ingen sammenheng med miljøholdningsmålene. Det som ble kalt *urbant friluftsliv*[4] (fordi det også, men ikke bare, kan utøves *i* byen) hadde sterkest sammenheng med miljøholdningsmålene. *Turgåing*[5] var den eneste av friluftslivsprofilene som hadde sammenheng med målsettingen om rovdyrvern. Men sammenhengene var altså ikke sterke (Skogen 1996a:42).[6]

Fra intervjuene mine (som er begrenset i antall og derfor kanskje ikke skal legges så stor vekt på i vurderingen her) er også inntrykket at sammenhengen mellom bruk av naturen og opptatthet av miljøproblemer ikke er så sterk. Selvsagt var medlemmene fra NU som jeg intervjuet opptatt av miljøproblemene – og de fleste av dem var også ivrige friluftslivsutøvere. Av de jeg intervjuet fra de andre organisasjonene var det flere som var svært opptatte av friluftsliv, men som ikke var spesielt opptatte av miljøproblemer og som ikke kunne sies å ha noe sterkt miljøengasjement.

Sammenhengen mellom det å drive aktivt med friluftsliv og et høyt miljøengasjement var ikke så tydelig som en skulle tenke seg ut fra de innledende bemerkningene om det norske friluftslivet som oppdragende til en økologisk bevissthet.

Litteraturhenvisninger

Skogen, Ketil (1996): De skal arve jorden. Ungdom og miljøvern i 90-årene. Ungforskrapport nr. 3/96.

Øia, T. (1998): *Generasjonskløften som ble borte.* Oslo: Cappelen Akademisk forlag.

AARDAL, B. (1999) *Velgere i 90-årene.* NKS-forlaget, Oslo.

Tordsson, Björn (1993): Perspektiv på friluftslivets pedagogikk. Telemark distriktshøgskole. Bø I Telemark.

Witoszek, Nina (1998b): *Norske naturmytologier. Fra Edda til økofilosofi*. Pax Forlag, Oslo.

---

[3] Dette er en av tre faktorer som framkom av en faktoranalyse av et sp¿rsm lsbatteri der en rekke friluftslivsaktiviteter var m lt. *Fiske og båtliv* omfatter her sp¿rsm l om fiske med stang, fiske med garn og bruk av seil- eller motorb t.

[4] *Urbant friluftsliv* omfatter her sp¿rsm l om sykkelturer, bading ute, jogging eller l¿ping.

[5] *Turgåing* omfatter her sp¿rsm l om fotturer, skiturer, orientering, sopp-/b rturer og teltturer.

[6] Ingen av korrelasjonene var sterkere enn 0,15 — noe som m kunne karakteriseres som svake sammenhenger.

VEDLEGG

Vedlegg

Nye nasjonale mål for friluftslivet

Vedtatt av Stortinget i oktober år 2000. Målene er nasjonale og skal gjelde for alle sektorers virksomhet med innvirkning på natur og miljø.

Strategisk mål

Alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig aktivitet i nærmiljøet og i naturen for øvrig.

Nasjonale resultatmål

1) Friluftsliv basert på allemannsretten skal holdes i hevd i alle lag av befolkningen.

2) Barn og unge skal gis mulighet til å utvikle ferdigheter i friluftsliv.

3) Områder av verdi for friluftslivet skal sikres slik at miljøvennlig ferdsel, opphold og høsting fremmes og naturgrunnlaget bevares.

4) Ved boliger, skoler og barnehager skal det være god adgang til trygg ferdsel, lek og annen aktivitet i en variert og sammenhengende grønnstruktur med gode forbindelser til omkringliggende naturområder.

PROGRAM

Landskonferanse *Friluftsliv i mulighetenes land*
Trondheim 6. - 8. juni 2001

Onsdag 6. juni

10.00 Ankomst og innsjekking

11.00 Åpning

- Velkommen til Trondheim
  ordfører Anne Kathrine Slungård
- Gruppa "Ebriate", deltakere i Ungdommens Kulturmønstring
- Åpning av konferansen, Ola Skauge,
  direktør Direktoratet for naturforvaltning
- Møte- og debattleder fylkesmann Kåre Gjønnes

11.30 Stortingsmelding friluftsliv

Espen Koksvik, rådgiver Miljøverndepartementet

12.30 Lunsj

14.00 Debatt stortingsmelding friluftsliv

- Panel med Gunnar Kvassheim, V, Per Aunet, SV, Anne Sophie Hunstad, Ap, Michael Momyr, H, Inger-Lise Skarstein, FRIFO og Svein Sundsbø, FL
- Spørsmål og kommentarer fra salen

16.00 Kaffepause

16.30 Befaring og middag Lavollen

Buss til Bakliddammen og vandring til Lavollen

18.00 Omvisning og orientering Lavollen

19.00 Middag Lavollen. Vertskap Trondheim kommune

Torsdag 7. juni

07.00 Morgenvandring Domkirkeparken, tema fuglesang, med Otto Frengen, vitenskapsmuseet NTNU

08.00 Frokost

09.00 Konferansestart

Møteleder Petter Steen, nestleder FL
Dikt, Bendik og Rune, deltakere Ungdommens Kulturmønstring

09.00 Gull i grønne skoger - verdier og utfordringer i by- og tettstedsnære marker

Ola Skauge, direktør Direktoratet for naturforvaltning

09.45 Ny skoglov

Steinar Bø, rådgiver Landbruksdepartementet

10.15 Spørsmål og kommentarer

10.45 Kaffepause

11.15 Introduksjon til befaring, Kirsti Jaråker, Trondheimsregionens Friluftsråd

12.00 Avreise befaring.

Tema: By- og tettstedsnære marker

- Besøk skole som bruker marka (Eberg skole)
- Skogbruk kontra naturvern og friluftsliv
- Tilkomst til marka
- Lunsj (matpakke fra hotellet) ca 13.00 - 14.00

17.00 Tilbake til hotellet

19.00 Middag, hotell Britannia

Sang ved Ingrid, Tuva og Pål, deltakere Ungdommens Kulturmønstring
Festtale ved Fylkesordfører Arnt Frøseth
Dans til "Knoll og Tott"

Fredag 8. juni

07.00 Morgenvandring.
Fri - Luft - Liv i urbant strøk, med Kirsti Jaråker, Trondheimsregionens Friluftsråd

08.00 Frokost

09.00 Konferansestart ; 3 parallelle sesjoner

Sesjon 1: Friluftsliv i et helseperspektiv

Møteledere: Kirsti Jaråker, Trondheimsregionens Friluftsråd og Heidi Fossland, Sør-Trøndelag fylkeskommune

- Friluftsliv på randen av fornying - konsekvenser i et helseperspektiv
  Marit Vorkinn, forsker Østlandsforskning
- Friluftsliv og helse, - mer for festtaler enn for den politiske dagsorden ?
  Gunn-Elin Aa Bjørneboe, direktør Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet

* Kommentarer og drøfting

Sesjon 2:
Idretts- og friluftspolitikk - to sider av samme sak ?

Møteledere: Harald Tronvik, FRIFO, og Elisabeth Sæthre, DN

- Fra anlegg til aktivitet, - utvikling av kommunedel-planer for fysisk aktivitet og naturopplevelse.
  Lars Gotaas, prosjektmedarbeider Nordland fylkeskommune
- Spillemidler til friluftsformål - muligheter og begrensninger.
  Ole Fredriksen, underdirektør Kulturdepartementet

* Kommentarer og drøfting

Sesjon 3: Bymarksforvaltning,

Møteledere: Kari Kveseth, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og Morten Dåsnes, FL

- Presentasjon av ny veileder for By- og tettstedsnære marker.
  Kari Øvrelid, seksjonssjef Direktoratet for naturforvaltning
- Markaplanen for Trondheim
  Andreas Glimstad, planlegger Trondheim kommune

* Kommentarer og drøfting

11.00 Kaffepause

11.25 Konferansen forsetter i plenum

Møteleder Inger-Lise Skarstein, styreleder FRIFO

Dixieland band fra Midtre Gauldal, deltakere Ungdommens Kulturmønstring

11.30 Storbyungdom og natur
Åse Strandbu, forsker Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA .*Dette innlegget falt ut pga sykdom, og ble erstattet av oppsummeringer fra sesjonene. Strandbus innlegg er imidlertid med i konferanserapporten*

12.15 Friluftsliv - tradisjonsbærer med nye utfordringer
Roger Ingebrigtsen, statssekretær Kulturdepartementet

12.45 Avslutnig

13.00 Lunsj

DELTAKERE LANDSKONFERANSE FRILUFTSLIV 2001

Nr	Navn	Adresse	o	t	f	Sesjon
	INNLEDERE m.m:					
1	Aunet, Per	Høgskolen i Nord-Trøndelag, Røstad, 7600 Levanger	x			
2	Bjørneboe, Gunn-Elin Aa	Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, boks 8139, Dep, 0033 OSLO			x	1
3	Bø, Steinar	Landbruksdepartementet, 8007, Dep, 0030 Oslo	x	x		
4	Fredriksen, Ole	Kulturdepartementet, boks 8030, Dep 0030 Oslo	x	x	x	2
5	Frøseth, Arnt	Fylkesordfører Sør Trøndelag, 7004 Trondheim		x		
6	Gjønnes, Kåre	Fylkesmannen i Sør Trøndelag, Statens Hus, 7468 Trondheim	x			
7	Glimstad, Andreas	Trondheim kommune, 7004 Trondheim	x	x	x	3
8	Gotaas, Lars	Nordland fylkeskommune, Fylkeshuset, 8002 Bodø	x	x	x	2
95	Hunstad, Anne Sophie	Trondheim kommune, Rådhuset, Munkeg 1, 7000 Trondheim	x	x	x	
9	Ingebrigtsen, Roger	Kulturdepartementet, Boks 8030, Dep, 0030 Oslo			x	
111	Koksvik, Espen	Miljøverndepartementet, Boks 8013, Dep, 0030 Oslo	x	x	x	
10	Kvassheim, Gunnar	Stortinget, Karl Johansgt 22, 0026 Oslo	x			
11	Momyr, Michael	Sør-Trøndelag fylkeskommune, 7004 Trondheim	x			
174	Skarstein, Inger-Lise	Strandgt 190, 5004 Bergen	x		x	
12	Skauge, Ole	Direktoratet for naturforvaltning, 7485 Trondheim	x	x		
13	Slungård, Anne Kathrine	Trondheim kommune, Rådhuset, 7004 Trondheim	x			
14	Strandbu, Åse	NOVA, Boks 3223, Elisenberg, 0208 Oslo			x	
189	Sundsbø, Svein	Langs linjen 19, 1169 Oslo	x		x	
15	Vorkinn, Marit	Østlandsforskning, Boks 1066, Skurva, 2605 Lillehammer		x	x	1
16	Øvrelid, Kari	Direktoratet for naturforvaltning,, 7485 Trondheim		x	x	3
	DELTAKERE:					
20	Alfstad, Tore	Hordaland Fylkesk. reg. utv, 5000 Bergen		x	x	2
21	Andreassen, Bjørnar	Salten friluftsråd, Storgata 25, 8006 Bodø	x	x	x	1
22	Aursand, Marte	Klæbu kommune KNM-et, boks 200 7541 Klæbu		x		
23	Bach, Ove	Rådhuset 4898 Grimstad	x	x	x	1
24	Backe, Gry	Fylkesm. i Vestf. Pb 2065, 3103 Tønsberg	x	x	x	2
25	Bendz, Hilde	Hole kommune, 3530 Røyse	x	x	x	1
26	Bergander, Klaus	Kulturdepartementet, pb 8030 dep, 0030 Oslo	x	x		2
27	Berge, Einar	Kulturetaten, Strand kommune. 4100 Jørpeland	x	x	x	2
28	Berge, Perly	Norges fjellstyresamband, Kronprinsensgt 5, 0251 Oslo	x	x	x	1
29	Birkeland, Inger Line	Stokke kommune, pb 124, 3161 Stokke	x	x	x	2
30	Bjerke, Audhild	Norges Bondelag, boks 9354, Grønland, 0135 Oslo	x	x	x	3
31	Bjernudd, Eva	Frisam, Instrumentv 14, 12653 Hågersten Sverige	x	x		
32	Blokhus, Mari	Det Norske Skogselskap, Wergelandsv. 23b, 0167 Oslo	x	x	x	3
33	Blomlie, Trond	Ofoten Friluftsråd, Pb 140, 8502 Narvik	x	x	x	1
34	Bollingmo, Åse	Meldal kommune, 7338 Meldal	x	x	x	2
35	Bredeli, Ingbjørn	Fylkesm.Møre og Romsdal. Miljøv.avd. 6400 Molde	x	x	x	2
36	Byberg, Harald	Malvik kommune, Pb 140, 7551 Hommelvik	x	x	x	2
37	Bøhle, Erling	Tr.heimreg. Friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Tr.heim	x	x	x	1
38	Dahl, Arild	Tr.heim bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	2
39	Dingen, Oddmund	Bergn og Oml Friluftsråd, Hellebakken 46, 5039 Bergen	x	x	x	2
40	Dragland, Tone	Fylkesm i Hedmark, Pb 4034, 2306 Hamar	x	x	x	3
41	Ege, Anders	Dalane Friluftsråd, boks 580, 4379 Egersund	x	x	x	2
42	Eidsmo, Rita	Melhus kommune, 7234 Ler	x	x	x	3
43	Eikaas, Bente Godh.	Oslofjordens Friluftsråd, Gml.Drammensv.103, 1337 Sandvika	x	x	x	
44	Ekerhovd, Ole Konrad	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	1
45	Eliassen, Astrid B.	FNF Sogn & Fjordane, PB 365, 6901 Florø	x	x	x	2
46	Erichsen, Annemarie	Skiforeningen, Nilserudkleiva 14, 0874 Oslo	x	x	x	1
47	Eriksson, Odd-Erik	Nord-Rog /Sunnhord Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	2
48	Erlandsen, Heidi K.S	DNT, Pb.7 Sentrum, 0101 Oslo	x	x	x	1
49	Ettestøl, Rolf	Arendalreg Friluftsråd, Revesand, 4818 Færvik	x	x	x	1
50	Evensen, Torfinn	DNT, Pb 7, Sentrum, 0101 Oslo	x	x	x	3
51	Flataker, Knut Erling	Trondheimsreg.friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	2

Nr	Navn	Adresse	o	t	f	Sesjon
52	Fløystad, Marte	Trondheim bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
53	Foldvik, Åge	Porsgrunn kommune, Pb 128, 3901 Porsgrunn	x	x	x	3
54	Folkestad, Torill	Vest-Agder Fylkeskom. NSKavd,boks 770, 4666 Kristiansand	x	x	x	3
55	Fosse, Frithjof	Bergen og Oml Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	3
56	Fosse, Leiv Jan	Bergen og oml Friluftsråd Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	
57	Fossen, Per Iver	Statskog, Statens hus, 7000 Trondheim			x	3
58	Fredriksen, Kjell	Salten friluftsråd, Storgata 25, 8006 Bodø	x	x	x	1
74	Fremo, Silje W	Trondheim.kommune, Holtermannsv1 7004 Trondheim	x	x	x	
59	Friluftsliv Multimedia	Østre Rosten 78, 7075 Tiller	x	x	x	3
60	Frilund, Gunn	Vefsn kommune, Rådhuset, 8654 Mosjøen	x	x	x	3
61	Frøstrup,AnneCathrine	Oslo og Oml Friluftsråd, Nedre Vollgt 9, 0158 Oslo		x	x	2
62	Faarlund, Nils	Norges Høyfjellskole, Imrev.4, 3560 Hemsedal	x	x	x	1
63	Gaustad, Olav	Trondheimsreg.friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	2
64	Granheim, John	Trondheim bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
65	Graff, Anna Marie	Oslo og Oml Friluftsråd, Nedre Vollgt.9, 0158 Oslo	x	x	x	1
66	Grevskott, Olav	Orkdal kommune, Boks 83, 7301 Orkanger	x	x	x	2
67	Grønlund, Palle	Friluftsrådet, Scandigd 13, DK-2450, København SV	x	x	x	3
68	Grønningsæther, Geir	Miljøverndept, boks 8013 dep. 0030 Oslo		x	x	3
69	Gunleiksrud, Torgeir	Trondheim Turistforening, Sandgt. 30, 7012 Trondheim	x	x	x	1
70	Gustavsen, Per Øyvind	Fylkesmann Aust-Agder, S.boks 606, 4809 Arendal	x	x	x	2
71	Hagen, Magne	FRIFO, Nedre Slottsgt 58, 0157 Oslo	x	x	x	3
72	Hansen, Britta	Vest-Agder fylkeskom, NSM-utv Danefjell 12 4550 Farsund	x	x	x	2
73	Hansen, Per-Emil	FNF-Troms, Kilhusv.20 9403 Harstad	x	x	x	2
75	Haslestad, Karl-Aug.	FOR-UT, Ekornskogen 19b, 2624 Lillehammer	x			
76	Hatteland, Målfrid	Bergen Turlag, Dokken 2 5006 Bergen	x	x	x	3
77	Hauger, Tore	Oslo kommune, Rådhuset, 0037 Oslo	x	x	x	3
78	Haugli, Geir	Friluftsrådet Ålesund og Oml., Pb 11, 6249 Ørskog	x	x	x	2
79	Haukeland, Anders	NordRogaland og Sunnhordl Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	1
80	Hausken, Åse	Ryfylke Friluftsråd, Jåttåvågen 36, 4020 Stavanger	x	x	x	1
81	Havn, Inger Auestad	Ryfylke Friluftsråd, Jåttåvågen 36, 4020 Stavanger	x	x	x	1
82	Heimstad, Anne Kari	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	2
83	Hekneby, Gunvor	Salten friluftsråd, Storgata 25, 8006 Bodø	x	x	x	1
84	Hellesøy, Henrik	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	2
85	Hermansen, Hanne K	Oslo og Omland Friluftsråd, Nedre Vollgt 9, 0158 Oslo	x	x	x	3
86	Hermansen, Kai	Larvik kommune, 3251 Larvik	x	x	x	1
87	Hestad, Harry	Nordmøre og Romsdal Friluftsråd, Nerlandsv.23, 6400 Molde	x	x	x	2
88	Hjelle, Anne Mari	DNT, PB 7 sentrum, 0101 Oslo	x	x	x	2
89	Hjermundrud, Ivar	Miljøverndepartementet, pb 8013 Dep. 0030 Oslo	x	x	x	2
90	Hoffmann, Jørgen	Statskog SF, boks 433, 7801 Namsos	x	x		
91	Holm, Marte	Bergen kommune, grønn avd. Rådhusplass 5, 5020 Bergen	x	x	x	2
92	Holte, Per Svein	Midt-Agder Friluftsråd, boks 207, 4662 Kristiandsand	x	x	x	1
93	Horne, Per Olav	Drammen kommune, Hervigsv. 88c, 3035 Drammen	x	x	x	3
94	Hoset, Ingunn	Bodø kommune, speidervn.4, 8001 Bodø	x	x	x	2
95	Hunstad AnneSophie	Trondheim kom. Rådhuset Munkegt.1, 7000 Trondheim	x	x	x	2
96	Haave, Heidi	Sør-Trøndelag fylkeskom, Chr Eggensv.24, 7033 Trondheim	x	x	x	
97	Håve, Kjetil	Møre og Romsdal fylkeskom, kulturavd. 6404 Molde	x	x	x	1
98	Jäntti, Matti	Bodø kommune, Speiderv. 4, 8001 Bodø	x	x	x	1
100	Jensen, Tomm	Nordland Fylkeskommune, Fylkeshuset, 8048 Bodø	x	x	x	1
101	Jensen, Aage	FNF Nord-Trøndelag, Julsborglia 16, 7600 Levanger	x			
102	Johansen, Stig	Vadsø kommune, oppvekst-kultur, 9800 Vadsø	x	x	x	3
103	Johansen, Trond	Kristiansand kommune, S.b.417, 4601 Kristiansand	x	x	x	3
223	Johnsen, Brit	Trondheim kommune, Holtermannsv 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
104	Johnsen, Grethe	DNT, Pb 7, Sentrum, 0101 Oslo	x	x	x	3
105	Jørgensen, Gerd	Frifo Vestfold. Pb2338, Postterm. 3103 Tønsberg	x	x	x	2
106	Kaldhol, Ove	Friluftsrådet Ålesund og Omland, Pb 11, 6249 Ørskog	x	x	x	2
107	Keyser, Mona	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	3

Nr	Navn	Adresse	o	t	f	Sesjon
108	Kleivset, Torfinn	Midt-Agder friluftsråd, Pb 207, 4662 Kristiansand	x	x	x	2
109	Klette Roar	Trondheim kommune, bydrift, Holtermannsv1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
110	Knutsen, Dag	Trondheimsreg.friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	1
111	Koksvik, Espen	Miljøverndepartementet, pb 8013 Dep. 0030 Oslo	x	x	x	1
112	Kristiansen, Sigurd	Nord-Trøndelag fylkeskommune, Pb 2518, 7735 Steinkjer	x	x		
113	Kristiansen, Øivind	Råde kommune, Postuttak, 1640 Råde	x	x	x	
114	Kummeneje, Tove	Klæbu kommune, Postboks 200, 7541 Klæbu	x	x	x	3
115	Kvalvåg, Liv Sissel	Bergen og oml Friluftsråd Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	2
116	Kvaal, Gunnar	Balsfjord kommune, 9050 Storsteinnes	x	x	x	2
117	Lagesen, Tore	Øvre Eiker kommune, PRN, Stasjonsgt 24, 3300 Hokksund	x	x	x	1
118	Langeland, Aage	Østfold fylkeskommune, reg.avd, Pb220 1702 Sarpsborg	x	x	x	2
119	Langhelle, Svein Ivar	NordRog/Sunnhord Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	1
120	Larre, Erik Sture	Friluftsrådenes Landsforb, Gml Drammensv 203, 1337 Sandvika	x	x	x	3
121	Larsen Astrid	NordRogaland og Sunnhordl Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	
122	Larsen, Ottar	Trondheim kommune, bydrift, Holtermannsv1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
123	Leirflått, Magne	Dalane Friluftsråd, boks 580, 4379 Egersund	x	x	x	
124	Lerkelund, Hans Erik	FRIFO, Nedre Slottsgt.25, 0157 Oslo	x	x	x	3
125	Lian, Lise-Berith	Oslo og Omland Friluftsråd, Nedre vollgt 9, 0158 Oslo	x	x	x	1
126	Libach, Carl	Statskog, Statens Hus, 7468 Trondheim	x	x	x	2
127	Lie, Øystein H.	Porsgrunn kommune, kultur, Rådhusgt 4, 3915 Porsgrunn	x	x	x	2
128	Limstrand, Torgeir	Salten friluftsråd, Storgata 25, 8006 Bodø		x	x	1
129	Ludahl, Knut	Larvik kommune, Kultur og Idrett, 3250 Larvik kommune	x	x	x	2
130	Lundqvist, Odd	FNF Hedmark Boks 191, 2402 Elverum	x	x	x	
131	Lycke, Anne Katrine	Stavanger Turistforening, Pb 239 4020 Stavanger	x	x	x	1
132	Lykke, Geirmund	Sør-Trøndelag fylkeskommune, 7004 Trondheim	x			
133	Lyngroth, Signe	Arendalregionens friluftsråd, Trollmoen, 4827 Frolandsverk	x	x	x	3
134	Løvmo, Hans	Alstadhaug kommune 8805 Sandnessjøen	x	x	x	3
135	Martinsen, Anne	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	1
136	Meiring, Harald	Trondheim kommune, bydrift, Holtermannsv1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
137	Melby, Hege	Buskerud Skogselskap. Pb1604, 3007 Drammen	x	x	x	1
209	Mikkelsen, Mette	Ryfylke Friluftsråd, Jåttåvågen 36, 4020 Stavanger	x	x	x	1
138	Mo, Kristen	Trondheimsreg.friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
139	Mork, Ingolf	Nordmøre og Romsdal Friluftsråd, 6450 Helset	x	x	x	1
140	Mork- Urstad, John	Jæren Friluftsråd, Agatvein 25 4321 Sandnes	x	x	x	1
141	Mæland, Eli	Friluftsrådenes Landsforb, Gml Drammensv 203, 1337 Sandvika	x	x	x	1
142	Mæland, Synnøve	Fylkesmannen i Telemark, Statens Hus, 3708 Skien	x	x	x	3
143	Mølster, Liv	Fylkesmannen i Troms, Granittv. 5, 9022 Krokelvdalen	x	x	x	2
144	Nilsen, Odd Arne	Trondheim kommune, bydrift, Holtermannsv1, 7004 Trondheim	x	x	x	2
145	Nilsen, Olav	Nordmøre og Romsdal Friluftsråd, 6450 Helset	x	x	x	3
146	Nordahl-SørensenW	Nord-Rogaland og Sunnhordl Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	3
147	Nordbø, Knut	Arendalsregionens Friluftsråd, Elvev 11, 4823 Nedenes	x	x	x	2
148	Olsen, Asbjørn	Oslo og Omland Friluftsråd, Nedre Vollgt.9, 0158 Oslo	x	x	x	3
149	Olsen, Kjell Helle	Stavanger Turistforening, Pb239, 4001 Stavanger	x	x	x	3
150	Omdal, Jone	Dalane Friluftsråd, boks 580, 4379 Egersund	x	x	x	2
151	Oppegård, Bjarne	Norges Jeger og Fisker Forbund, Pb 94, 1378 Nesbru	x	x	x	2
152	Paulsen, Svein Tore	Hammerfest kommune, Pb 1224 K, 9616 Hammerfest.	x	x	x	2
153	Pedersen, Gunnlaug	NordRogaland og Sunnhordl Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	2
154	Pedersen, Janne	Bergen Turlag, Dokken 2 5006 Bergen	x	x	x	1
155	Pedersen, Åge	Trondheimsreg friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
222	Prestvik, Hilde Marie	student NTNU		x	x	2
156	Resch, Finn	Porsgrunn kom, Ing.vesen, Floodsgt 6, 3915 Porsgrunn		x	x	3

Nr	Navn	Adresse	o	t	f	Sesjon
157	Ringstad, Bjørn	Drammen kom.skoger, Gml.Kirkeplass 7, 3019 Drammen	x	x	x	3
158	Risa, Sigrid Helene	Jæren Friluftsråd, Sandesletta 14, leil.343, 4050 Sola	x	x	x	2
159	Robstad, Svein	Midt-Agder friluftsråd, pb 207, 4662 Kristiansand			x	1
160	Rolstad, Oddvar	Oslo og Omland Friluftsråd, Nedre Vollgt.9, 0158 Oslo	x	x	x	2
161	Romundstad, AnnJorid	Direktoratet for naturforvaltning, 7485 Trondheim	x	x	x	3
162	Ruberg, Harald	Miljøverndepartementet, pb 8013 Dep. 0030 Oslo	x			
163	Runden, Toril	Vest-Agder fylkeskommune, Pb 770, 4663 Kristiansand	x	x	x	2
164	Rød Larsen, Pernille	DNT/ FRIFO, Kunterudv.5a, 3400 Lier	x	x	x	1
165	Røhmen, Magnar	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
166	Røising, Jan	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
167	Rønningen, Brage	Miljøverndepartementet, pb 8013 Dep. 0030 Oslo	x			
168	Røst, Knut	Statskog, Statens hus, 7468 Trondheim	x	x	x	3
169	Sandahl, Tom	Bergen kom, grønn avd. Pb 7700, 5020 Bergen	x	x	x	3
170	Selvig, Kristin	Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Statens hus 7468 Trondheim	x	x	x	3
171	Sesseng, Haldor	Trondheim kommune, Holtermannsv.1, 7004 Trondheim	x	x	x	1
172	Simonsen, Tor A.A.	Karmøy kom, tekn.etat, Rådhuset, 4250 Kopervik	x	x	x	2
173	Sjøvik, Svein	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
174	Skarstein, Inger-Lise	FRIFO, Strandgt.190 5004 Bergen	x		x	
175	Skaset, Hans B.	Oslo og omland Friluftsråd, Nedre Vollgt.9, 0158 Oslo	x	x	x	2
176	Skatlien, Eli	Stokke kommune, pb124, 3160 Stokke	x	x	x	3
177	Skinderhaug, Kristia	Trondheimsreg friluftsråd, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
178	Skogsholm, Hilde	Friluftsrådenes Landsforb,gml Drammensv 203,1337 Sandvikak	x	x	x	2
179	Smaavik, Elin	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
180	Solberg, Hans Ole	FNF Hedmark Boks 191, 2402 Elverum	x	x	x	
181	Solem, Erling	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	3
182	Solli, Egil	Høgskolen Nord-Trøndelag, 7600 Levanger	x	x	x	
183	Sommerseth, Stein O	Norges Jeger- og fiskerforbund i Troms, 9470 Gratangen	x	x	x	1
184	Stabell, Erik	Direktoratet for naturforvaltning, 7485 Trondheim	x	x	x	3
185	Steen, Petter jr	Friluftsrådenes Landsforb, Gml Drammensv 203,1337 Sandvika	x	x	x	
186	Stensaas, Ingebrigt	Direktoratet for naturforvalning, 7485 Trondheim	x	x	x	1
187	Storebø, Wenche S.	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	1
188	Stuen, Svein	Fylkesmannen i Nordland, 8002 Bodø	x	x	x	2
189	Sundsbø, Svein	Friluftsrådenes Landsforb, Gml Drammensv 203, 1337 Sandvika	x		x	
190	Svensson, Rune	Oslofjordens Friluftsråd, Gml.Drammensv.203, 1337 Sandvika	x	x	x	2
191	Syvertsen, Knut J.	Skedsmo kommune, Steinbekken 8, 2040 Kløfta	x	x	x	
192	Sæther, Eivind	Høgskolen i Nord-Trøndelag, 7600 Levanger	x	x	x	
193	Sæther, Ole John	Melhus kommune, Rådhuset 7224 Melhus	x	x	x	3
194	Sætre, Ole Johan	Trondheim kommune, bydrift, Holtermannsv1, 7004 Trondheim	x	x	x	
195	Sølvberg, Leiv	FNF Sogn og Fjordane., PB 14 , 6901 Førde	x	x	x	1
196	Søreng, Åse Karen	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
197	Sørensen, Arild	Direktoratet for naturforvaltning, 7485 Trondheim	x	x	x	
198	Sørensen, Knut-Arild	NordRogaland og Sunnhordl Friluftsråd, boks 63, 5575 Aksdal	x	x	x	1
199	Sørum, Tom	Friluftsrådenes Landsforb, Gml Drammensv 203, 1337 Sandvika	x	x	x	1
200	Tandberg, Widar A.	Drammen kom.skoger, Gml.Kirkeplass 7, 3019 Drammen	x	x		
201	Tendenes, Henry	Jæren Friluftsråd, Nikkelvn. 4, 4313 Sandnes	x	x	x	2
202	Tingelsen, Lillian	Troms Turlag og FNF, Fembøringen 27, 9017 Tromsø	x	x	x	2
203	Timestad, Siri Bøe	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
204	Todnem, Liv	Rogaland fylkeskommune, Pålskjær 2, 4333 Oltedal	x	x	x	2
205	Torgersen, Kari	FRIFO, Nedre Slottsgt.25, 0157Oslo	x	x	x	1
206	Torstad, Tore	Norges Speiderforbund, Øvre Vollgt 9, 0158 Oslo	x	x	x	1
207	Tveit, Dag	Sandnes kommune, pb 583, 4301 Sandnes		x	x	2

Nr	Navn	Adresse	o	t	f	Sesjon
208	Tveit, Sture	Bergen og Omland Friluftsråd, Hellebakken 45, 5039 Bergen	x	x	x	2
210	Utne, Kjersti	Klæbu kommune, KNM-etat, 7540 Klæbu	x			
211	Vaag, Arne B.	Statskog SF, Poppelveien 23, 8200 Fauske	x	x	x	
213	Wanvik, Kirsti	Trondheim kom, bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	2
214	Willberg, Leena	Miljødepartementet,103 33 Stockholm, Sverige	x	x	x	3
215	Øgrey, Randi	Friluftsrådens Landsforb, Gml Drammensv 203, 1337 Sandvika		x	x	1
216	Øvernes, Oddvin	NordRogaland ogSunnhordl Friluftsråd, Pb 63, 5575 Aksdal	x	x	x	3
217	Øvrebust, Palma F.	Friluftsrådet Ålesund og Omland, Pb 11, 6249 Ørskog	x	x	x	1
218	Ånensen, Ådne	Ryfylke Friluftsråd. Jåttåvågen 36, 4020 Stavanger	x	x	x	1
219	Aal, Nils	Statskog, Høvdinv.10, 7725 Steinkjer	x	x	x	1
220	Aase, Torill Refsdal	Bergen Turlag, Dokken 2 5006 Bergen	x	x		
221	Aas, Terje	Trondheim kom. bydrift, Holtermannsveg 1, 7004 Trondheim	x	x	x	
	KONFERANSE	**KOMITÈ:**				
230	Sæthre, Elisabeth	Direktoratet for naturforvaltning, 7485 Trondheim	x	x	x	2
231	Tronvik, Harald	FRIFO, Nedre Slottsgt 25, 0157 Oslo	x	x	x	2
232	Jaråker, Kirsti	Trondheimsreg. Friluftsråd, Holtermannsv 203, 7004 Trondheim	x	x	x	1
233	Kveseth, Kari	Fylkesm. Sør-Trøndelag, Statens Hus, 7468 Trondheim	x	x	x	3
234	Fossland, Heidi	Sør-Trøndelag fylkeskommune, 7004 Trondheim	x	x	x	1
235	Weiseth, Arnfinn	FRIFO/NJFF, Leirfossv 76, 7038 Trondheim	x	x	x	
236	Dåsnes, Morten	Friluftsrådenes Landsforb, Gml Drammensv 203, 1337 Sandvika	x	x	x	3

DN-notat oversikt

1999

1999-1:	Nordisk symposium om fiskepassasjer. Oslo 9.-11. sept. 1998	50,-
1999-2:	Overvåking av bunndyr i grensekryssende vassdrag i østlandsområdet i forbindelse med vassdragskalking. Samlerapport for undersøkelser 1995, 1996 og 1997	50,-
1999-3:	Innstilling om flertallsvedtak og andeler etter § 25 i lov om laksefisk og innlandsfisk	50,-
1999-4:	Kalking i vann og vassdrag. Overvåking 1998	50,-
1999-5:	Foredrag fra norsk-svensk seminar om sur nedbør og kalking, Kristiansand 1.-3. september 1998	50,-
1999-6:	Naturforvaltning og samfunnsfag II. Referat fra konferansen i Oslo 12. og 13. oktober 1999	50,-
1999-7:	Miljømål for norsk oppdrettsnæring. Resultatrapport for 1997 og 1998	50,-
1999-7b:	Environmental objectives for Norwegian aquaculture. Report on results achieved for 1997 and 1998	50,-

2000

2000-1:	FoU-seminar. Konsekvenser av vindkraft for det biologiske mangfoldet	50,-
2000-2:	Kalking i vann og vassdrag. Overvåking av større prosjekter 1999	50,-
2000-3:	Miljømål for norsk oppdrettsnæring. Resultatrapport for 1999.	50.-
2000-3b:	Environmental objectives for Norwegian aquaculture. Report on results achieved in 1999	50,-
2000-4:	Nr. ikke i bruk	
2000-5:	Veileder for kartproduksjon – tema biologisk mangfold	50,-
2000-6:	Report from the first meeting of the International Contact Forum on Habitat Conservation in the Barents Region	50,-
2000-7:	Handel med truete arter. Sjekkliste for CITES	internettutgave

2001

2001-1:	Terrengkalkingsprosjektet – årsrapporter 1998 og 1999. Terrengkalking for å avgifte surt overflatevann.	50,-
2001-2:	Kalking i vann og vassdrag. Overvåking av større prosjekter 2000	50,-
2001-3:	Vandringer og vekst av laks, sjøaure og sjørøye fra Snefjordvassdraget i Finnmark, Målselva og Vardneselva i Troms, og oppdrett av laks	50,-
2001-4:	Terrengkalkingsprosjektet årsrapport 2000. Terrengkalking for å avgifte surt overflatevann	50,-
2001-5:	Friluftsliv i mulighetenes land. Landskonferanse Friluftsliv. Trondheim 6. - 8. juni 2001	50,-

Utredning er utarbeidet av andre på oppdrag av DN eller i et samarbeid med DN. Innholdet har karakter av råd til DN.

Rapport er utarbeidet av DN, og gir uttrykk for direktoratets forslag eller standpunkter.

Notat er enklere oversikter, sammenstillinger, referater og lignende.

Håndbok gir veiledning og konkrete råd om forvaltning av naturen, som regel til bruk for lokale forvaltningsorganer

Temahefte gir en popularisert framstilling av et tema.

Mer info:
www.dirnat.no/publikasjoner

Direktoratet for naturforvaltning (DN) er det sentrale fagorganet for naturforvaltning i Norge. DN ble opprettet i 1985 og er underlagt Miljøverndepartementet.

Myndigheten til å forvalte naturressurser er gitt gjennom ulike lover og forskrifter. Utover lovbestemte oppgaver har direktoratet også ansvar for å identifisere, forebygge og løse miljøproblemer ved samarbeid, rådgivning og informasjon overfor andre myndigheter og grupper i befolkningen.

ISSN: 0802-1546 ISBN: 82-7072-428-9 TE: 923 **NOK 50,-** Omslag: Guri Jermstad Print: Skipnes

Direktoratet for
naturforvaltning

7485 Trondheim Telefon: 73 58 05 00 Telefaks: 73 58 05 01 www.dirnat.no